

Belg.

111

4° Belg 111

Bibliotheca Palatina

Aug Ar
L M:
Allegre
EIVS

40

V. 5839

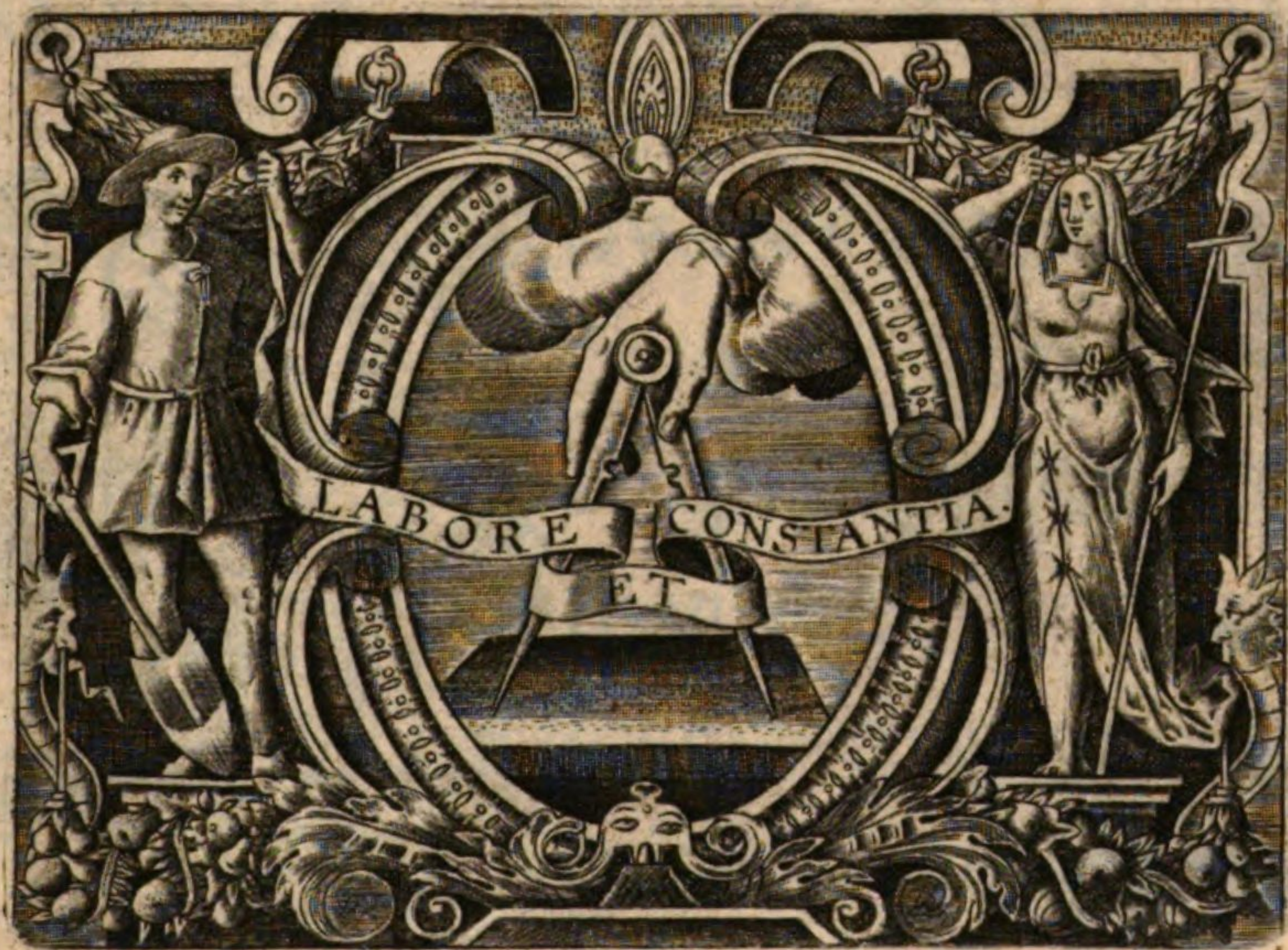
IUSTI LIPSI
LOVANIIVM:

id est,

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS
DESCRPTIO.

LIBRI TRES.

*Alterâ editione, quæ est ab ultimâ Auctoris manu,
aucti & correcti.*

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

CLC. ICC. X.

Cum Priuilegijs Casareo & ducrum Regum.

14511 1121

LOVANIUM

id est

OPIDI ET ACADEMIE CIVIS

DESCRIPITIO

LIBRI TERCI

Altera editio, quæ ab olim Auctoris manu
est correctæ.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

ANTVERPIÆ

EX OFFICINA PLANTINIANA

Apud Ioannem Moretum.

CLC. 15C. X.

Cum Privilegio Cæsaris & duorum Regum.

ILL^{MO} ET EXCELL^{MO}
PRINCIPI
CAROLO,
DVCI CROYO
ET ARSCHOTANO,
S. R. I. PRINCIPI,
EQVITI AVREI VELLERIS.

IOVANIVM & HEVER-
LEAM, quæ descripsi,
& quamquam nota, in
maiores notitiam &
lucem protraxi, ea cui
potius, quàm tibi Ill^{me}
PRINCEPS donarem & dicarem? Scis
vetus vinculum meum, & obsequij vel-
ut sacramentum, quo obstringor: sed
ipsa res huc etiam ducit, quid dicam

temporis huius opportunitas? De re, ecce
 LOVANIVM, quid nisi veteri affectu
 & incolatu est tuum? Inhabitasti, & a-
 masti olim, & optimas ibi artes hausi-
 sti: quarum fructu suauiter pascaris, &
 aut otia temporum fallis, aut tristitias
 ac curas, quæ (vt sunt humana) inter-
 ueniunt, mitigas ac solaris. Sicut He-
 lena illa, apud Homerum, pharmacum
 habuit ac propinauit

* Quod lu-
 etum at-
 que iras
 minuat,
 mala de-
 nique sol-
 lat.

* Νηπενθές τ' ἀχολόν τε, κακῶν τ' Ἰπλήθον ἀπάντων:

tale sunt amœniores, & magis graui-
 res illæ litteræ, quas Philosophiam ap-
 pellamus. Vtrasque Louanium, nostra
 Helena, propinauit: & gratiam debes, ac
 refers; & vel HEVERLEA tua dicet.
 Quæ tu illic opera sub terrâ, & supra eam
 parasti, aut paras? quot ædificia, vias,
 hortos, fontes, arboreta instruxisti & ad-
 ornasti, ingenio vel effectu admiranda?
 Certè LOVANIVM, & in eo studiosi,
 id

id est è pleraque Europâ iuuentus, obli-
gantur, & voluptatem ac delectationem
suam DVCI CROYO & ARSCHOTA-
NO inscribunt. Magne & magnanime
PRINCEPS, fruire hac gloriâ: & illud
à maximo Aristotele dictum tibi habe:

* Οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν δαπανηρὸς ὁ μεγαλοπρεπὴς, ἀλλ' εἰς τὰ κοινά. * Non qui

in se insu-
mit, ma-
gnificus;
sed qui in
publica.

Alij in luxum, conuiuia, aleam impen-
dunt, vt nunc sunt mores: tu posteri-
tatem habes in oculis, & vix, nisi alienum
fructum, in operibus tuis spectas. Ergo
iure hæc vtraque tua TIBI offero: & of-
fero, nisi fallor, Opportunè. Quid enim?
Nuptiæ tuæ sunt, quas Belgica nostra
fauore & plausu prosequitur: & priua-
tim multi votis, quæ voce, scriptis, donis
testificantur, & consignant. Visum idem
facere, monumento quod æuum fer-
re posset, & memoriam ad posteros pro-
pagare magnæ huius diei. Iungitur te-
cum stirpe illustrissima, dotibus animi

ac corporis laudatissima, D O R O T H E A
C R O Y A, cognata tua: & iungitur vin-
culo, quod nisi sola mors non dissoluit.
O felicem copulam! coeunt Regum &
Principum stemmata: & cum vtrim-
que Hungariæ sceptrâ fulgeant, illa
etiam Hierosolymorum adfert & mi-
scet. Nomen ipsum sponsæ quanti est!
D I V I N U M D O N U M: & ita accipe, ma-
gne P R I N C E P S, atque è pulchrâ arbo-
re stirpem ac propaginem Deum po-
sce. Ecce patrem eius, Ill^{lum} Principem
C A R O L V M - P H I L I P P V M, Marchio-
nem Haurechium, inter Belgicæ culmi-
na; idem vouet, & tacitâ futuri gaudij
spe pectus eius suauiter fouetur. Quid
nos tui? palàm vota concipimus, eâque
duplicia: T E cum T V A incolumes ef-
se, & ex V T R O Q V E superesse, qui no-
men & gloriam maiorum referant, &
in natos natorum propagent. Homini-
bus

bus singulis breue curriculum, & mor-
talitas : stirpe & satione æterni fiunt.
Estote. & conceptis verbis proferam:

DEVS ET FECVNDITAS

GENTI CROYAE

STIRPE, MERITIS, GLORIA

ILLVSTRISSIMAE,

POSTEROS IN AEVVM,

ET IN BONVM PVBLICVM,

DONATE.

Louanij scripsit & vovit

EX^{TIÆ} TVAE

PP. cliens

I. LIPSIVS.

AD

AD LECTOREM.

DAMVS aliquid subitarium, & ex occasione natum, Lector, quam in Praefatione meâ vides. Historicum est, sed angustioribus finibus clausum, & nostros istos Louanienses vix ex- it. Ita nunc libuit, & decuit: alioqui fateor, eodem tenore & panè labore, Brabantia histo- riam prætexere potuissem. Nam initia tenebras aut sa- lebras suas habent: reliquus cursus est in proclini. Qua- dam ab alijs, & præsertim Petri Diuæi, huius Urbis ciuis, & talium rerum diligentis, scriptis hausi: plura meâ industriâ addidi, & è remotioribus etiam scripto- ribus conduxì. Non iactò. componi vellem: sed illud ad- do, pleraque omnia accuratiùs inquisita hîc esse, quæ alijs
* ex facili, * & ἡγεῖας, & quomodocumque tradita porrò tradunt,
Securi, cadat an recto stet fabula talo.

Nos Veritati, nos Fidei litare, studium habuimus: & ubi non liceret, inopiam profiteri, nec impuris victimis sacrum profanare. Accipe, Lector, qualecumque hoc munus: & laborem nostrum pietatis titulo (patriam ornatum iuimus) vel excusa, vel quod malim ama. Ego te, & salue hoc natali meo quinquagesimo nono, xv. Kal. Nouembr. ∞. IDC. V.

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

id est,

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS
DESCRPTIO.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Occasio sermonis, & in rem preparatio.

AMBVLATIVNCVLA instituta nobis fuit sereno die, mense Sextili, ad collem vrbi vicinum: idque visendæ antiquitatis. Famâ tenebat & tenet, arcem illîc veterem fuisse, alij à Iulianis, alij à Normannicis temporibus: cuius vestigia exstarent: & cupido nos subiit videre, & arbitrari. Feceram olim (probè memini) ante annos triginta, duce *Petro Diaeo*, qui rerum nostratium, & quæ ad historiam veterem pertinerent, cupiens admodum sed & sciens erat: feceram, sed neque attenderam valdè, & in illo æuo vnicus Romanarum rerum, in con-

A

temptu

temptu ferè ceterarum eram. Nam fateor hoc studium meum, siue morbum: nihil afficiebat, præter antiqua, & nostri aut paullò superioris æui omnia, vt Barbarica & sordentia, contemnebam. Nunc in parte mutavi iudicium: & quamquam illa immensum præfero, tamen & hæc in subsociis habeo, & iuuat etiam maiorum nostrorum res, ingenia, mores nosse, & quædam ex ijs in vsum aut exemplum transferre. Ergo hac mente in collem illum iui: qui ad Orientem vrbi huic imminet, & subiectum *Diliam* flumen parte vnâ ad Septemtrionem habet; alterâ, versus Austrum, *Loam* collem & siluam; antrorsus autem, interiectam vrbi planiciem, pulchram, latam, & viridarijs aut pratis peramœnam. *Kesselium-montem* vocant: an non à *Castello* (quasi *Castel-berch*) quod olim illuc fuit? Sic appâret, nec aliud reperio: sed ad rem, illuc iuimus, & comites fuerunt quattuor è studiosâ nostrâ iuuentute selecti. Ministrum meum addo: & quid omitto? canes meos maiores duos, qui auidè sunt affectati, aut præcurrerunt, vt feruor & ingenium illorum amat. *Mopsulus* meus domi seruauit: nec ille visus, corpore paruo, ætate grandiusculâ, ad longiusculum hoc iter esse. Nec mei quidem volebant me, nisi equitem, ire: sed libuit vires post morbum experiri, & montana illa ac prærupta equo non faciebant. Ergo iuimus: in viâ è meis vnus; Lipsi, ab exteris ego venio, & è Batauiâ recens: quàm iuuaret scire de Louanio vestro vltiora paullò & veteriora! Louanio, quod famâ sic diffusum est; Louanio, quod mœnibus etiam & ambitu sic magnum. Et fuitne res tanta? an verum est, famam in maius omnia ferre: & maius hîc nihil, quàm quod

quod oculis vsurpamus, affirmandum? LIP S. Imò affirmandum. scitote Louanium rem insignem, rem historiâ & notitiâ dignam fuisse: sed fuisse, & fato rerum humanarum huc redactum. Quid enim nunc, nisi vos pauci studiosi, sustinetis? Pauci, si meum adolescentiæ æuum video: & ante annos triginta septem, scio ad septena aut octona millia eorum, qui Musis operabantur, domicilium hîc habuisse. Pulcher aspectus! cùm Bataui, Frisij, Menapij, vltiores Germani, & magna nobilitas occurreret: cùm Galli, Britanni, Hispani, Itali, & è longinquis etiam gentibus Europæ. Hæc nos vidimus, & mixti ijs fuimus: nunc, *Heu!* neque aliud, quàm *Heu*, dico. AVD. At Lipsi, bone doctor, quin tu inter ambulandum paullò altiùs repetita hæc nos edoces: & tempus viamque fallimus delectabili sermone? LIP S. Licet. nam amo locum, eiusque memoriam cupio ire propagatum. quidni? veteris meæ parentis, & pænè patriæ: quoniam & *Isca* mea hanc dominam & velut matrem urbem agnoscit: & maiores etiam mei quidam originem istinc ducunt. Vt hæc non sint; Musæ & illæ artes, quas colimus, hîc locum habent: & nos ipsi quot iam annos aut discimus hîc, aut docemus? Certè adficior, & illustrare opidum ingenio, stilo, voce capior: & iam audite. Nam ordior. vos ingeniorum Musæ præsides, tu mater earum Memoria, adspirate, & per obliqua aut oblîta æui euntem ducite, & in tenebris præluce. Tenebris, quas paucitati scriptorum assignamus: & malo fato, neque nostrâ neque aliâ linguâ, res maiorum curiosè aut fideliter proditæ; & pauca quæ exstant, fabulis aut ludibrijs aspersa, melior mens non admittit.

Vulgus probat, imò iactat, scio: & ab Hectore & Phrygibus, aut Romanis, siue etiam Scotis, petimur; & series deinde textitur: dii deæque, quàm non vana solùm, sed ridicula! & pueri, qui fari incipiunt, aspernentur. Itaque talia ne exspectate: vera & seria amamus; & vbi ea defunt, filere aut opinari.

C A P. I I.

De æuo & nomine Louanij, reiectæ opinioniones leues, aut fabellæ.

* Valdè celeberrimam

VENIAMVS ergo ad inclytam hanc, & Homeri verbo * ἀπὸ κεφαλῆς urbem: à capite inquiramus. *Quando, Quanta, Qualis* fuerit: & distinctè de Æuo, Magnitudine eius, & Progressu aut Regressu dicamus. Hi limites sermonis nostri erunt: non excedam: ordinem amo: si facio, reprehendite me, & intra metas coercete. A V D. Certè ordinem amas, gloriari potes: & eâ re palmam non aufert hæc, fortasse nec prior ætas. L I P S. Tu amanter, vt soles: sed *baccare frontem mihi cinge*: nos pergamus. Quæsiui, *Quando?* & hanc inter primas laudes opida sibi vindicant, antiquitatem & æuum habere. An nostrum Louanium? Si nomen hoc vides, non opinor: per antiquum non est. si quorundam sensum aut opinioniones; Cæsarem & Romanos licet iactare. *Grudios* ille memorat: ecce sunt, qui Louanienses interpretentur. A V D. Bonâ veniâ. non sunt illi, minimè gentium: & Brugeses iam sibi varijs argumentis adsumpserunt. L I P S. Per me habeant: vtrumque opidum amo, & vtrasque, vt olim appellauì, Belgicæ nostræ

stræ Athenas. Sed mihi crede, neque hîc neque ibi firmitas est: ventuli opinionum sunt, quibus nimis indulgent, & ferri se ijs patiuntur ingenia quædam huiusæui. Conuenit in illos hoc magni vatis:

* ——— ψάδεα πολλὰ λέγειν, ἐτύμοισιν ὅμοια.

* dicere
vana haud
absona ve-
ris.

A V D. At alia opinio veracior, *Leuacos* Cæsaris esse: & magis, si *Louacos* scribas. Quid caput moues? L I P S. Etiam abnuo. Ecce *Leuacos* nostros finitimos, *Leuven- ses* esse, nōne vero, certè verbo, propiùs assidet? Quis autem feret te aut alium, pro arbitrio rescribentem? Dicamus, quod res est: ignota hæc esse, & Æui caligine quâdam inuoluta, aut sepulta. At ipsum *Louaniij* nomen satis priscum est: & inuenio ante annos circiter DCCXX. *Reginoni* nominatum. Quin vetustius tamen fuerit, vix ambigo: sed firmo testimonio (quod ad opidum quidem attinet) aut de scripto, aliam tabellam vix licet proferre.

A V D. Imò alia testimonia. Annales nostri habent, *centum sexaginta* ante Christum natū annis, *Lupum* quemdam Scotorum dynastam siue regulum, hoc opidum condidisse, & nomen à se indidisse. L I P S. Qui Annales? illine plebeij & triti, quos plerosque (& initia præsertim) somniculosa anus condidisse videatur? Da veniã rem dicenti: sunt hæc *

* *παιδων ἀδύεματᾶ*, & verè * *ἀδελφόντες ὄνειροι*.
* *Lusus*
puerorum,
* *Somnia*
tenuia.

Atquin etiam hoc audiendum est, *Lupum* istum nomen à se dedisse opido, & *Lupofinam* appellasse: quod Galliffantes *Lou-fin* mox dixerunt. O bellaria! diripiamus. Nugæ, nugæ, sine capite, sine auctore: tam herclè quàm illud, tempore Iulij Cæsaris templum *Vestæ* hîc fuisse, ipso loco (viden' quàm signatè?) vbi nunc *Diui Michaelis* est: & quia ibi laudes dijs solent dicere, quod no-

strâ linguâ *Louen* est, *Louanium* appellatum. Quid tibi dicam? piget vel tangere, quæ alij amplectuntur: & quis huic narratiunculæ color? Scilicet templum Vestæ in opidi portâ solent condere: (nam ita ibi est) aut laudare deos tantum in Vestæ. Quod si alibi, & in alijs opidis: cur hæc nomenclatura hîc eximia? At ego nugas ago, cum refello: de re censeo. Louaninm, quod nunc compâret, sub illa Normannica tempora atque annos qui in Regione, conditum fuisse: (mox videbimus) nomē autem ab ipso situ, linguâ nostrâ inditum olim tractui huic esse. Est ad Orientem, quò nunc imus, ex aduerso ecce collis & silua ista: quam *Lo* etiam nunc vocant, & *Lo-bergh*, & *Lobosch*: est & subiecta ista pulcherrima planicies, ad flumē, quam vetus lingua *Vên* dixit. Inde *Vênæ* Batauorum etiam hodie, vnde cespes ille vstibilis eruitur: & superioribus annis, certò comperi in pratis hîc Martiniēsum, quæ vocamus, idem genus eductum. Ergo *Louanium*, siue vt vulgata & vera vox est, *Louen*: dictum quasi *Lo-uen*, humida planicies ista *Loæ* subiecta. Latini* *Louanium* fecerunt, Gallicam magis pronunciationem *Louvain* secuti: & nos retinemus. etsi in priscis diplomatibus aut libris, mutato genere, *Louaniam* plerumque legi. Neque aliter sanè¹ Thomas Cantipratanus, qui ante trecentos quinquaginta circiter annos hîc vixit, scripsitque. Virum perdoctum etiam noui, qui in suis ad me litteris semper *Louuanium*, duplici *vv*. scribit: sed quâ causâ, & an causâ, fateor me ignorare.

* Verius
Louanium

N O T A.

1. Thomas Cantipratanus inter discipulos Alberti Magni, atque ordinis eiusdem siue cœtus, obiit anno *∞* CCLXIII. Scripsit
de

de Apibus mysticis varium & iucundum opus, salubribus monitis exemplisque refertum: sunt & qui Aristotelis versionem veterem, quæ in scholis obtinet, illi eant adscriptum.

CAP. III.

*Conditus opidi ad Normannica tempora relatus: & de
ijs igitur prædictum, & immani tunc vastitate.*

DE nomine, hoc scio: de primo conditu, diuinum oporteat esse, qui certò dicat. Illud habeo asserere, Normannicis illis temporibus clarum fuisse, aut certè inclaruisse: & maximè à strage, quam piratica & prædatoria ea gens ingentem & memorabilem hîc est passa. Res ita habet. Normanni, colluies hominum, à Septentrionis oris, itemque viciniore Germaniâ, exigua primò manus, mox pro successu auctis viribus, ingentes classes, multa hominum millia, per annos aliquot, imò sæcula, in Galliam, Britanniam, Italiam, Siciliam, Græciam ipsam immiserunt. Incredibile dictu est, quas clades dederint: & Gothi, Hunni, Vandali, modestiæ laudem habeant (siquis comparat) præ istorum rapinâ, cæde, flammâ. Horror me tenet, fateor, recolentem: & priores illi Barbari impetu valuerunt, & velut fulmen percusserunt, abierunt; isti iterarunt, redierunt, & repetitis tamquam ictibus Europam, irâ quâdam Numinis, non dicam afflixerunt, sed perdiderunt. Prima origo à *Saxonibus*, qui classibus littora infestarunt, iam tum à *Constantini* temporibus: & scriptore sub eo quo, aut infrâ, meminerunt. Idem iusto exercitu Britannias inuaserunt, ceperunt, tenuerunt: denique mox Normanni in vicem locumque veniunt, & ab anno

Chri-

Anno
Christi,
ccccxvii.

Christiano DCCC. auditum hoc nomen & formidatum. *Caroli Magni* imperio primùm innotuere, & nihil vim aut magnitudinem viri reueriti, Gallia & Germania limitem inuaserunt. Sed primò limitem: mox per fluuiorum ora se insinuantes, ipsa penetralia petiuerunt florentissimarum regionum. Quod maximè accidit *Caroli Calui* imperio, circa annum DCCCXLVI. cùm *Godefridus* eorum rex in Frisiam appulit, classe ducentarum nauium: proelii aliquot incolas & accolae vicit: ac denique vectigalis nomine *centum viginti argenti libras* accipiunt, & in annos paciscuntur. *Frisiam* autem latè illa ætas appellat, & *Hollandiam* ipsam (obseruauit) includit. Nam & *Rineburga* & *Fladertinga*, Frisiae (siue, vt ipsi, *Fresia*) vrbes memorantur. Atque hæc vastatio viginti annos tenuit: cùm domum reuersi, ciuili factione & bellis distinctentur: non tamen in longum: iterumque Galliam repetunt, atque oram *Ligeris fluminis* occupantes, *Nannetensem*, *Andegauensem*, *Pictauensem*, *Turonicam* prouinciam crudeliter sunt depopulati. Ita *Regino* & *Sigebertus*: & vidēsne florentissima Galliarum attrita? atque illinc in Germaniam ausi, à *Ludouico Secundo* Imp. repulsi sunt, sed non cæsi aut fracti. Nam ecce iterum mox in Galliam, & duo simul reges (verba *Regino*-nis dabo) *Godefridus* & *Sigefridus*, cum INÆSTIMABILI MULTITUDINE peditum & equitum aduenere. Peruagati deinde sunt (è *Sigeberto* assumo) *Franciam*, & *Lotharingiam*, *Ambianum*, *Atrebates*, *Corbeiam*, *Camaracum*, *Taruennam*, fines *Morinorum*, ¹ *Menapiorum*, *Brachatensium*, omnemque circa *Scaldis* fluuium terram. Inde *VValam* fluuium ingressi, totam *Batauiam*,
pala-

Anno DC-
CCLXVI.

Anno DC
CCLXXX-
II.

palatium etiam Neomagi (ingentis magnitudinis, ait Regino, miriq; operis) incendunt. Heu cladem! & vis metiri? metire animo maximas & pulcherrimas regiones. Breui sermone hæc dicuntur, & transeuntur: sed attempta miserationem habent, & stuporem. Neque etiam finis. Per Mosam mox ascendunt, & Leodicum, Traiectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Bonnam, cum adiacentibus castellis comburunt. Aquis in palatio equos stabulantur, & palatiū incendunt: prætereà monasterium Stabulaus, Malmundarium, Indam, Pruniam. Hæc ita Sigebertus: Regino & alij addunt, combustum Tulpicum, Iuliacum, Nouesium, alia minora. Et modicā quiete sumptā, anno sequenti Mosellā flumine subuecti, Treuerim incendunt, & Metim vsq; perueniunt, ibiq; prælio vincunt, & Episcopum occidunt. Bone Deus, quod flagellum, imò quam procellam iræ tuæ in Europam immisisti? neque alia exsequor: iuisse in Italiam, Siciliam, Græciam, & Byzantium ipsum.

N O T A.

i. Menapij, quos alij *Menapiscos*, & *Pagum* item *Menapiscum* scribunt, fuere supra Morinos, id est, superiora Flandriæ tenuerunt. Orti ab illis Cæsaris Menapijs videntur, & in migratione huc venisse.

C A P. I I I I.

Louanij Normanni fuerunt, sederunt, & graui ibi prælio attriti, aut deleti.

AD rem meam & institutum apto. Illi igitur, anno post, Franciam repetentes (ait Regino) * *Sonum* *Hodie Sonoma: in scidis, Sonoma.
B *fluvium*

Anno DC-
CCLXXXV.

fluvium intrant, ibique confederunt. Et post multas incursiones, à Carlomanno, rege Francorum, duodecim millia argenti probati pondo, pro tributo, exigunt: & sic in duodecim annos pacem promittentes, mare repetunt. Ecce pactiorem: etiãne pacem? non fuit: & ô perfidiam! Pecuniã illã, alijsque muneribus acceptis, statim post annum, mortuo Carlomanno, redeunt: cauillati, se cum rege Francorum, non etiam cum Francis fœdus pepigisse. Atque ita, vt ad nostra iam veniamus, à Sono exeunt (ait Regino) & in regnum Lotharij rursus reuertentes, in loco, qui dicitur LOVEN, castra metati sunt: & continuis infestationibus utraque regna fatigant. Quæ utraque? Galliæ, & Lotharingiæ: quæ iam auulsa erat, vt in loco dicemus. A V D. Satis hæc mihi mira: quippe piratas, & nauibus aduenisse eos facis: & tamen narrationes tuæ ad penetralia terrarum ducunt. Sanè Louanium nostrum satis longinquum à mari est: quid Treuiri, Atrebatæ, Camaracum, & quæ narraſti? L I P S. Et verè narraui: sed tetigi obiter & prædixi (parùm à te obseruatum) fluminibus se insinuasse, atque ita ad vltiora & interiora venisse. Præsumendum igitur, magnas minoresque naues habuisse: atque illis in statione alibi relictis, his minoribus ascendisse, & quæ etiam tuta ab eâ peste videbantur, vastasse. Sic Louanium nunc venisse: etsi Dilia noster grandiorum nauium non est tolerans, sed modicas tamen admittit. Ergo iam Louanij sunt, & hærent. placuit amœnissima planicies, & in ambitu agri fertiles: nec procul Scaldis & mare, ad quod in discrimine recurrant. Misit quidem in eos exercitum Carolus Crassus Imp. sed,

sed, præter dedecus, nihil retulit: atque ipsi animo auctiores, biennio post à *Louanio exeuntes* (iterum Regino) *Sequanam ingrediuntur, & Parisios obsidione cingunt.* Mittit & tunc Imp. *Henricum Ducem*, cum valido exercitu: sed illi astu militari, fossas leui stipulâ & terrâ integunt, & Henricum nescium præcipitant, turbant, cædunt. Denique post annuam ferè obsidionem, argento accepto, abeunt: pars in *Normanniam, quam ad incolendum à rege accepit*; pars aliò delapsi, & hostiliter *Burgundiam, Senones, Trekas urbem incendunt, & Virdu-num ac Tullum usque omnia populantur*. Videtis per florentissimi regni membra, & ipsa, vt sic dicam, vitalia, grassari Barbaros? Pergunt etiam, & Britanniam atque Aremoricos petunt: sed repulsi, *duodecim millia suorum amittunt*. Ita Lotharingiam nostram iterum repetunt, & circa Mosam fluuium, obuijs Arnulphi Imperatoris copijs, *cum torrentem qui dicitur Gulid transissent, sub-*
stiterunt. Ingens ibi pugna, sed Barbaris pro meliore fuit: & cadit inter alios *Sundolchus* (quibusdam *Sundaroldus*) Archiepiscopus Moguntinus; cadit & *Arnulphus Comes, limitis Præfectus*; & ex alijs multa millia. A V D. Ne graue sit, quis ille *Gulid* torrens? & iuuet nosse à clade istâ memorabilem, nec longinquum nobis locum. LIPS. Haud liquidò dicam. suspicor esse in *Falcken-*
burgensi tractu, paullò infra Traiectum opidum: vbi *Vll* riuus cernitur, & quâ Mosâ excipitur, pagus qui *Guel* nomen etiam nunc habet. Est & *Guelpen* in viciniâ riuus, & pagus: vestigia illius nomenclaturæ. Sanè Regino paullò post, *Gulia locum* etiam dixit. Sed iam adeste, & tot istis tristibus lætiora subnectamus. Arnulphus enim

Anno DC.
CCXCV.

Imp. seriò iam excîtus, & de salute non de dignitate solum anxius, pace cum Sclauis Morauisq̃ue factâ, vires vtriusque regni (Germaniæ & Galliæ) contrahit, & ipse appropinquat, suo ductu rem gesturus. Quod illi cernentes (Reginonem recito) super fluuium, qui Thilia dicitur, ligno & terra congerie, more solito se communiunt: & cachinnis & exprobrationibus agmina laceffunt, ingemnantes ut memorarentur Gulia, turpisq̃ ibi fuga. Hæc & in Fuldensibus Annalibus reperio, sed corrupta, his verbis: *Normanni, deuastatâ ex maximâ parte regni Hlotarici regione, prope fluuium* Clyla, loco qui dicitur* * *Louonnum, sepibus (more eorum) munitione septâ, securi confederunt.* Facile ea ad verum dirigere: nos ad pugnam & victoriam eamus. Imperator enim, propinquo discrimine, suos excitat: iniurias illorum, atque impia facta, commemorat. *Nam, cui sexui, ordini, ætati tot annos, in tot regionibus, pepercisse? non senibus, non pueris, non sacratî ordinis viris feminisq̃ue: quos viles ad prædam, ludibrio mactassent. Immanes, inquit, belluas, non homines, nisi à facie, videtis. Nihil auaritiæ, nihil libidini, nihil sauitiæ exceptum: nec imperium aut gloriam, prædam suam & alienum exitium quarunt tantum. Et hominum dico? tectorum & ædium: templorum etiam, & contemptu religionis in Diuos ipsos ferrum ignemque capiunt, & grassantur. Exardescite. & dolorem vestrum in ultionem, iram in virtutem conferte. Agite Dei hominumque causam, & pulcherrimum titulum induite, Orbis terrarum defensores. En roborâ hîc Germania, & Gallia; quidquid virium aut spei est, in manibus vestris posuimus: has exserite, viros ostendite,*

* Vult Diliam dicere.

* Est Louanium.

dite, victores olim & nuper tot gentium, & noui imperij conditores. Pacem aut pacta cum hac latronum & sacrilegorum colluue nemo cogitet: vincendum, aut moriendum est: & vincetis, si persuasi eritis mori. Iterum dico, VINCEtis, & in hoc omine signa canant. Dixerat Imperator apud alacrem iam instinctumque exercitum: & quia hostes flumine aut palude claudebantur, nec in equis facile eos aggredi; omnes clamant equos dimittendos, hostem in recessu ac latebris suis quærendum inuadendumque: & faciunt. Nec illi segniùs pro salute arma expediunt, ordines instruunt, subsidijs firmant; tot prælijs & victorijs docti, vel feroces. Concurritur, impellunt & impelluntur; cædes, gemitus, clamor miscentur; & ambigebat etiam Victoria, donec Deo vires cælitus administrante, usque ad internecionem ferro hostes caduntur: ita ut ex INNVMERABILI multitudine, vix residuus esset, qui ad classem nuncium reportaret. Hæc Regino, quem libenter aduoco, haud longè nimis ab eâ ætate remotum. Sed & Fuldense Chronicum quædam suppeditat, scribitque in fugâ plerosque flumine merfos, ita ut cadaueribus interceptus alueus, siccus appareret. Cæsos etiam duos eorum reges, Sigefridum & Godefridum; regia signa XVI. ablata, & in Baioariam, testimonium victoriæ, transmissa. Addit & illud mirum, à parte Christianorum VNVM tantum hominem occisum, idque compertum affirmat. Quid Hel-

Lib. I.
Chron.
cap. VI. 10.

obseruate de c. *millibus* (alij xcv. numerant) occisis. Egregia victoria, & quæ furorem Barbaricum non repressit solùm, sed exstinxit.

N O T A.

I. *Guel nomen*] Neque enim ipsum *Fuliacum* esse arbitror (quod olim amicum video sentire) etsi nomen alludit. Nam ex Reginone, ad ipsum Mosam hæc gesta, à quo dissidet sanè id opidum.

C A P. V.

Diei eius letitia, & nunc etiam memoria. Initium interioris opidi, & postea portarum è lapide, ac murorum.

A V D. Certè egregia victoria: & ô felix Louanium, in cuius finibus ea parta! L I P S. Imò in oculis eius, & pænè dicam nostris, parta. Videtisne planiciem istam ad sinistram, Diliam versus, quæ montem *Kesselium* (quò nunc imus) interiacet, & *Arschotanam* portam? Prata sunt, & quædam etiam nunc palustria: ego nihil ambigo in eo ipso loco pugnam hanc pugnata. Sanè porta ea ab antiquo dicta, *Duilach-poorte*: siue à palustribus (*Doy-laeghe* nos sic appellamus) siue à mortuis, *Doo-laeghe*. & quòd cæsi ibi sepulti. Victoriæ quidem eius illustris memoria hodieque agitur, sed non omnibus gnara aut obseruata. Nam dies ille festi publici, qui nunc instat, Kalendis Septembribus, quem Supplicatione annuâ, ludis, conuiujs, lætitiâque celebramus, originem istam habet: & monumentum est felicissimæ illius pugnæ. Hoc Annales dicti Fuldenses mihi asserunt, & diem hunc celebrem, auctore ipso Arnulpho, probant. *Eodem*
in lo-

in loco, inquiunt (vbi pugnatum) *die . . . . Kal. Leitanias rex celebrari praecepit: & ipse, cum omni exercitu, laudes Deo canendo* PROCESSIT, *qui talem victoriam suis tribuit.* Habetis *Leitanias* & preces, habetis *Processionem*: quæ pius Princeps pro militari triumpho vsurpauit, & diem eundem posteris sacrauit. Quem diem? in Chronico deficit, & lacuna est: sed facile supplebitur, *die Septembr. Kalendarum*. Nam sic res fuit, & memoria nunc manet. Atque hæc igitur (vt in argumenti mei lineam redeam) prima Louanij mentio est: neque opidi tamen, sed loci. Obseruate Reginonis verba: *in loco, qui dicitur Louen*: & potuit ipsa planicies aut tractus sic dici. Potuerunt & domus paucæ, aut vicus esse, more veterum Germanorum: de opido sanè aut castro, nihil etiam lectum. Et vultis sententiam meam promam? Opinor ab hac victoriâ, & à Normannorum istâ sessione, Louanio ortum, aut certè frequentiam datam. Nam manserunt, vt in opportuno loco, per annos circiter vndecim; si pugna ista fuit anno DCCCXCV. vt Sigebertus atque alij numerant: aut octo, si anno DCCCXCH. vt quidam. Quomodocumque; probabile, imò verum est, quòd sese tanto illo tempore munierint, ædes aut tabernacula struxerint, sibi receptaculum & suis prædis. Hoc disertim in Reginonis verbis erat, si attendistis: *Ligno & terra congerie munitos fuisse*: hoc in Fuldensi Chronico, *sepibus munitionem sepsisse*. Intelligunt vallum fecisse, more inferioris æui; terrâ infrâ, supernè sudibus infixis firmatum. Atque ego hoc initium opidi fuisse arbitror: & confluxisse ad felicem locum, & victoriâ recenti insignem, plures accolas aut aduenas, & castra illa in urbem vertisse. A V D. Visne ergo interius
istud

istud opidum (nam de exteriori aliud est) Normannica illa castra & munitionem fuisse? LIPS. Hoc volo. quid ergo? inquires. etiãne Portæ, & muri isti sunt ab illis? Hoc nolo. imò de muris constat ex archiuis vrbicis (etsi pauca talia ibi notantur) constat, inquam, è lapide primùm structos anno ∞. C. LVI. quod fuit *Godofredo Tertio* Duce nostro imperante. Diu herclè post Normannos: & eousque è terrâ aut ligno mansisse. Quid Portæ? palàm vetustioris operis sunt, & facilè sexcentissimum, aut vltrà, annum (siquid mei iudicij est) æquant. Inspicite. & præsertim illam quæ* *Lupina* dicitur, domui meæ vicinam; illam *Sancto-Quintinianam*; illam *Michaëlinam*: manifesta vestigia æui & antiquitatis præferunt. quod idem in reliquis etiam (credo octo esse:) siquis examinat, & à fundamentis curiosè lustrat. Nam superiùs, nouella manus sæpè interuēnit, & per partes, cùm labi coeperunt, sunt instauratæ. AVD. Sanè de *Lupinâ*, veterem addico: & sunt qui eam quoque trahant in argumentum *Lupi* illius conditoris. LIPS. Geræ. Lupi duo insculpti, etsi nunc exolescentes, comparent, cum viro aliquo, siue Deo medio: & sunt qui Martem fuisse opinentur. Tempus exēdit, neque lapis firmissimus est contra eius cæliq̃ue iniurias: & ideò haud liquidò discernamus. Ceterùm reliquæ, duæ præsertim quas prædixi, nihil antiquitate huic cedunt. Quid tu Rubeni? nam dictur ire aliquid videris. AVD. De lupis illis insculptis, causam requiro. LIPS. Apollo ego sum? & vis diuinem? Potuit fortuitum aliquid esse: & lupus aut lupi eo loci capti, siue interfecti. Potuit insigne esse Martialis gentis: potuit & ab arbitrio sculptoris orna-

mentum

* vVolf.
poorte.

mentum aut parergon apponi. Quid etiam? Dei illius (siue Mars, siue Faunus potius capripes fuit, vt mihi videtur) comites atque affeclas liceat censere. Nam in istis trepido pede imus:

*Quale per incertam lunam, sub luce malignâ,
Est iter in siluis. ubi calum condidit umbrâ
Iupiter, & rebus nox abstulit atra colorem.*

Vnum illud scio, primum opidum sine muris, sine lapideis portis fuisse: & has tamen ante illos structas: quid ita? quia maioris scilicet vsus, & pænè necessarij sunt, ad claudendum, ad referandum. A V D. At satis mirum, tam serotinos muros circumiectos. L I P S. Non mirum. maiores nostri non sic curiosi, aut politi: neque Italiam cogita, aut Romanos. Adspice vicinum istud & vetus *Leodicum*: neque id quidem muros habuit, nisi à sexcentis paullò ampliùs annis. Sigebertus: *Anno DCCCCLXX. Rogerus ordinatur Episcopus Leodicensium. hic muro urbem circumcinxit, & edificijs honestauit.*

N O T A.

1. *Duilach-poorte.*] Aliquid conijciens & ambigens dico. Sed addo, posse videri dictum quasi *D'w tlaege-poorte*: quia fluuio ibi grandi & cœunte, mercès exponuntur & imponuntur: quod hodieque obtinet.

2. *Lupinâ.*] Quam audio, in schidis quibusdam, *Portam Priapi* dici: quasi illi imago insculpta sit eius Dei. Sed audio, non etiam vidi.

C A P. V I.

De Arce siue Burgo, non videri per antiquam: nec nisi Comitum domicilium fuisse.

OPIDI igitur hæc origo: quæ *Burgi*, vt vocamus, siue Arcis? Nam ea extra vetus hoc Louanium est, in colle qui flumini imminet, ad Septemtrionem obuersa. *Julium Cæsarem* auctorem inscribunt, scio, & indignentur abnuenti: tamen ego, vt *Æneas*, has umbras opinionum gladio rationis diuerberem, & leui ictu fugem. Cæsarem hîc fuisse, non equidem eo negatum: quis dicit castra aut præsidium habuisse? quis arcem condidisse? Ipsa structura scilicet! quæ adeò *Iuliani* aut *Romani* operis non est, vt vix *Barbarici* vllius vetusti. Sunt in parte occiduâ muri, fateor, lapides aliqui exesi, attriti: sed ne imponant, & antiquitatem persuadeât, ex illo fragili genere, arenoso, cinericio aut subruffo, & quod in puluerem ex facili soluatur. Non sunt, inquam, ferendo æuo. Enimuerò si quis in *Italiâ* aut *prouincijs* antiqua opera vidit, primo adspectu istud despuet: rude, vile, informe, & vt iterùm dicam, *Barbaricæ* ac *nouitiæ* structuræ. Videtur tamen meminisse eius ante annos ferè quingentos *Sigebertus*: *Anno*, inquit, ∞ . C. XII. *Henricus Imp. Godofridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit, ad obsidendum castrum Louanium: sed inefficax redijt.* Hoc scimus fuisse tempore *Lamberti* nostri, primi *Comitis*: sed cur de *Arce* magis, quàm *opido* accipiunt? Ego de isto. & scio sæpè *Castra* ab illius æui scriptoribus nominari ipsa *opida* (quia *Castrorum militarium*

rium ritu, vallo & fossis clausa:) arces autem, *Castella*. Ita *Castrum Antuerpiam, Gandam, Valentianas*, atque alia lego. Arcem igitur istam, si quis meum sensum quaerit, censeo à Comitibus nostris ante quadringentos aut circiter annos structam, sibi domicilium: ut solent illa tempestate libenter in edito ædificare, & habitare. Argumentum, quòd *Henricum Primum* Comitem Annales tradunt *in Arce interfectum*. Ergo in eâ agebat: atque etiam absens *Burggrauium* (sic vocabant; id est, *Ar- cis-comitem*, siue Præfectum) habebat, qui vice suâ inco- leret & curaret. Lego instauratum hoc ædificium, publico Senatus huius decreto & sumptu, anno .CCC. LXXV. atque ea est, quam nunc videtis. O antiquitatem! rideamus. Quid autem antea fuerit, liquidò nescio: maius aut elegantius suspicari vix possum, etsi in æstimatione locus habitus, quia vetusta scilicet Comitum sedes. Ita- que & liberos suos ferè hîc locabant, & alebant: etsi alibi iam, aucto imperio, domicilium suum haberent. Quod ad inferiora tempora obseruatum, *Carolus* noster *Quin- tus* dicet: qui cum sororibus suis puer hîc est educatus. Lego & externos Principes, si qui aduenirent, metationem accepisse, & velut per honorem in veteri Aulâ collocatos. Sic *Eduardus* ille, rex Angliæ, qui *Philippo* Galliæ bel- lum fecit, cum in Belgicam venisset, societatem & auxi- lia rogaturus, cum vxore totam hiemem in Arce egit. Et verò prospectus circum pulcherrimus est, aër etiam purus & salutaris. Puteus in eâ miræ profunditatis: egregium opus, & quod vnum ibi notes.

Anno .ccc. xxx.
viii.

CAP. VII.

Opidi exterioris initium, moenium operositas & magnitudo.

QUID iam? de Extérieure etiam opido requiritis? neque illud antiquum esse, sed ævo post, alteri circumiectum, oculi statim affirmant. Scilicet vetus illud Louanium florere coepit opibus virisque, & auctâ deinde per lanificium maximè multitudine, opus fuit pomœrium producere, & vastum hunc ambitum includere, quem videtis. Quando id factum? Archiua produnt, *cæptos muros eos strui anno M. CCC. LVII. & biennio statim perfectos.* Id fuit *VVenceslao & Ioannâ* Principibus, quorum imperio & floruisse & defloruisse hanc urbem, verè dicam. Quid tibi est Santene? quid corrugas, & aspernaris? *A V D.* Non equidem reijcio temerè; sed diffido & subsisto. Tantùmne opus *biennio*? nam ego oculis pedibusque peragraui, & cogitatione mensus sum: magnum, diffusum, elegans, validum, multiplex: nec mihi videatur vel decennio vnum opidum confecisse. Opidum? prouincia si concurrat & conferat, multum sit vel sic absolutum in eo spatium esse. *LIPS.* Atqui fuit, ne ambige, nec publicis scriptis fidem detrahe, quæ clarè adfirmant. Et quid potuit illo ævo testatius esse? At tu nostram inertiam aut impotentiam consideras fortasse: qui validi sumus tantùm in vitia & luxum. Maiores nostri priuatim haud diuites, publicè erant: & in patriæ vsum aut ornamentum liberaliter sua impendebant. Sed caput rei, se quoque impendebant.
id est,

id est, ipsi ciues atque incolæ, credo & accolæ, manus accommodabant: & gratuito labore magna pars hæc operum surrexit. Ipsi qui mercedem capiebant; exiguam, vt tunc res erat, & annonæ laxitas. atque ita hîc & alibi templorum moles, ædificia publica struxerunt, quæ miremur magis, quàm imitemur. Sed totum igitur hoc opus biennio. quale? videte mihi fossas istas primùm latas, profundas; atque eas sæpè per viuum silicem, aut scruposam terram, percussas. Videte muros lateritio pulchro opere, & sectis deinde lapidibus albis, latis magnisque, interstinctos aut intectos. eosdem validis fundamentis ab imâ fossâ eductos: sic vt operis tertia pars vix veniat in adspectum. Videte turres densas & altas, quæ distinguunt: atque infra eas fornices & cryptas, robusto opere, ad condita, aut vsus militares. Videte & portas, & pontes alibi, magnifica omnia, & è candenti secto lapide: denique opus ipsum totâ facie æquabile & vniforme, quod nec Inuidia carpat. Iam ambitus, quantus est? non de opinione, sed mentione dicam: quæ instituta anno .cccc. xxvii. procerum certamine fuit. Erant hîc Aulici complures cum ipso Duce, per occasionem institutæ nuper Academiæ: & fortè sermo de vrbis huius magnitudine, & ecquid aliæ finitimæ æquarent, aut superarent? Sermo primùm, mox sponsio: atque ea inter quattuor Dynastas, *Schonvorstium*, *Vesemalium*, *Diesthemiensem*, *Bergizomiensem*. Incaluerant, & miserunt gnaros tallium, & metiri iusserunt: compertumque est, *Louanium* superare *Gandauum* tribus virgis, *Leodium* octo, *Lutetiam* decem, *Coloniam* octodecim. Hæc fideliter ex Archiuis: videtis, quid inter finitima opida intersit, quæ

magnitudine se iactant: videtis etiam, palmam Louanio esse datam. A V D. Videmus, & fauemus: sed *Virgas* hîc quid appellas? L I P S. Perticas, quæ alibi *sedecim pedum* & *semis* sunt; hîc ferè *octodecim*, aut & *viginti*. Neque tamen adhuc iustam magnitudinem Louanij habetis: sed ea vel ex ambulatione prompta est, & interiore mœnium ambitu (plus in exteriori) *sesquimilliare* nostrum circiter continere sæpè sumus experti. A V D. Et ego tecum. sed Roma illa quanto maior? L I P S. Et aliæ vrbium veteres: sed has omitte, nostra pro æuo mirare.

C A P. V I I I.

Nomen Louanij paullo vetustius, itémque Comitum, qui huic loco fuerunt. Aliquid de Lotharingiâ præmissum.

ET opidum habetis. cui, ¹ vt nunc est, etsi principium à Normannis dedi; tamen antea aliquid hîc fuisse non abnuam, conuentum, siue pagum, siue ditionem ipsam hoc nomine insignem. Nam *Comites Louanien-*
ses iam antiquitus reperio: vt in Flandriæ Annalibus, vi-
uente Pipino, Burchardum Liderici primi Forestarij fi-
lium, Comitem Louaniensem, fuisse: ei que successisse fi-
lium Estoredum, quem Vandali & Hunni Louanio pe-
pulerunt. Hæc euenisse aiunt annis D C. XL VII. & DCC-
XXXVII. sed me nonnihil ambigente, nec vndique huic
narratiunculæ assentiente. Qui enim, vel vnde, in hoc
tractu sub id tempus Vandali, siue Hunni? non inuenio.
Itaque magis fortasse certa memoria in vitâ *Dini Hu-*
berti, cui vxorem *Floruinam* tribuunt, & socerum *Flori-*
bertum,

bertum, Comitem Louaniensem. quod fuerit circa annum D C. LXX. diu ante tempora Normannorum. Imò & Clothario rege nominari inuenio, sub annum D L X I V. *Anstrogisilum Comitem Louaniensem*: & in memorijs templi huius Diui Petri, *Anselmum Comitem*, inter sanctos. Quid mirum olim, & plures fuisse, cùm perpetui nondum essent, & alij atque alij, pro arbitrio regum, substituerentur? Itaque nostri Annales tam altè non repetunt: & primum faciunt *Lambertum*, circa annum DCCCC. LXX. & ex eo seriem deinde continuam & stirpem texunt. A V D. Solent initia talium obscura sæpè esse: sed placètne inquirere, & facem nobis allucere? L I P S. Si habeam vnde accendam, velim: sed tenebræ meræ sunt circa id æui, & intrantibus labyrinthi. Qui etiam scriptores, ad dirigendum aut firmandum? pauci, & sparsim aliquid aut obiter tangunt. Sed colligam, disponam, nectam: & ordine & fide, vt possum, dicam. Ab alto res petenda est. *Carolus Magnus*, qui rebus & virtutibus hoc cognomen meruit, imperium nouum in Occidente instituit: quo Italiam, Galliam, Germaniam est complexus. Tenuit vel auxit, quamdiu vixit: non sic posterì, & primùm *Ludovicus Pius* filius (præter hoc cognomē haud multa in eo pulchra) remissior fuit, & ab hostibus, ciuibus, liberis, clades aut ignominias accepit. Vt cumque tamen, imperium iunctum habuit: voluitque filius eius *Lotharius* nati maximus, sed & alij duo, *Ludovicus* & *Carolus*, restiterunt, & ad diuisionem verbis, mox armis vocarunt. Pugnata acris pugna in pago *Alcedronensi* (alij, *Antisiodorensi*) ad villam *Fontanatam*: ita inquam acris, vt nulla ætas meminerit (verba veterum

Anno D C. C. XLII.

rum Annalium) *tantam stragem in gente Francorum esse factam*. Pleraque nobilitas, & vetus miles, perijt: ipsum Imperium in diuisionem venit, quia fratres duo videbantur vicisse. Diuisio, vt *Italia, Provincia, Burgundia citerior*, Lotharij esset; tum magna illa *Belgica*, ab ipsâ *Burgundiâ* ordiendo, & quidquid terrarum intra *Mosam* & *Rhenum* supernè, infernè inter illum & *Scaldim* esset. Vastum spatium: & quia hæc pars à reliquâ Galliâ iam diuidebatur, quæ regem suum seorsim habebat cum Franciæ titulo; placuit nouum huic nomen imponere, & à *Lothario*, *Lothariam*, vel nostro verbo *Lotharijckiam* (quasi *regnum Lotharij* dicas) appellare. Posteriores aut exteri deprauarunt, & molliùs *Lotharingiam* dixerunt. Hæc pars, quia plurimum Galliæ Belgiæ tenuit (non enim omnia, & ultra *Scaldim* ad *Sequanam* vsque defunt omnia, itemque supra ad *Matronam*) sed quia plurimum; confundunt scriptores, vt *Otho Frisingensis*: *Lothario obuénit Gallia Belgica, quæ ex eius nomine Lotharingia est dicta*. Atque idem, & alij, *Belgarum Ducem*, hunc *Lotharingum* appellant: non verè aut exactè, vt dixi.

N O T A.

I. Disertè scripsi, *vt nunc est*: neque nego antè aliquid hîc fuisse. At quas voces sustinui, quia antiquius non facio? Dicunt *litteras* esse *Scabinales*, anni DCCCLX: sed quid in ijs sit, non addunt. Vidisse vellem, & tum arbitrari de fide scripti, ac de sensu. At illi, vt *Vestale secretum*, seruant.

CAP. IX.

Reges & mox Duces Lotharingia, itémque Archiduces: Comites nostri in hac parte, & stirpe.

HÆC ita diuisa: sed & iterùm mox diuisa, & vires magis magisque, præsertim in Lotharij parte fractæ. Nam ille iam senior, tædio rerum aut pietate, Deo se consecrat, & spreto imperio in Pruniense monasterium concedit. Partitus tamen illud inter liberos prius, his finibus. vt *Ludouicus* Italiam haberet; *Lotharius* cognominis, hanc nostram; *Carolus*, Prouinciam Burgundiamque. Ita, quæ pulcherrimè antea hærebant, diuisa. nam consideratione dignum, in primi Lotharij parte, licuisse ab Oceano ad mare Mediterraneum venire, itemque ab vltimâ Italiâ ad Belgarum extremos, non alio Dynastâ, qui interpellaret. At nunc abiuncta: iterumque magis, mortuo Lothario iuniore, qui cùm legitimos liberos non haberet, *Ludouicus* & *Carolus* patrui, vterque Lotharingiam ad se trahere, & armis super eâ certare. Mox pace factâ, partiuerè: quomodo, dicet, non dicet *Diuisio* quæ in Aimoino, itemque Pythœanis schidis exstat. Nam confusa est ipsa, & loca multa oblitterata: sed lucem tamen aliquam eruet, qui intendet. Sed & aliæ mox partitiones, de quibus alibi videro: obscure item & multiplices; & pars Ecclesiasticis, pars minutis Dominis abstracta. Enimuerò confusio hîc rerum, & scriptorum: & addo, nimbi ac tempestas temporum. cùm Normanni (vt prædixi) has partes passim inuaderent, & Galliæ reges, per ignauiam aut imbelliam, tuendis suis non essent. Itaque

D

factum

Annodc.
cc. lv.

Anno DC-
CC. XCVI.
& seqq.

factum, vt Germani totam eam sui iuris facerent. quod
coepit *Arnulphus* Imp. ille victor Normannorum: nec
iniuriâ; nam ipse è faucibus eorum eripuerat, & iure
quodam manuum habebat. Tenuit & *Henricus* Impe-
rator. sed ita vt *Duces* ei non Reges darent, & in *Comita-
tus* etiam diuisam, beneficij sui facerent hanc ditio-
nem. Ita mox *Otho* Imperator, *Henrici* filius, *Bru-
nonem* fratrem suum, Archiepiscopum Coloniensem,
donasse Ducatu Lotharingiæ legitur: quem tamen ille
titulum mutauit, & *Archiducem* nouo nomine se scri-
psit. Obseruate iuuenes. non antè ea vox aut dignitas:
nec in Lotharingiâ quidem post illum hæsit. A V D. Sed
quâ causâ aut exemplo excogitauit? L I P S. Opinor so-
lo *Archi-episcopi* nomine motum: & visum ei deco-
rum, illud *Archi* etiam in *Ducem* transferre. Exem-
plum quidem (quod sciam) antè non fuit: & illi *Austriæ*,
diu sanè post vsurparunt; mirum ni isto præeunte. Sed ad
rem nostram, hoc *Brunonis* tempore, duo fratres fuere,
Reginerius Longicollus cognomine, & *Lambertus*: ille
Montensium (id est, *Hainauie*) iste *Louaniensium* Co-
mes. Hi duo è regum Franciæ prosapiâ, ius sibi in Lo-
tharingiam esse dicebant, & armis vindicabant. *Bruno*
dolo grassandum ratus, ne longo aut difficili bello impli-
cetur, specie pacis vtrumque *Valentianas* euocat, &
Reginerium in vincla conijcit: *Lamberto* quid factum,
non produnt. *Reginerius* igitur ibi fato aut fraude obijt:
sed duos filios reliquit, *Reginerium*, & *Lambertum*: qui
concorditer inter se partiti, ille *Montensium*, hic *Loua-
niensium* Comitatum vt haberent. Frustrâ. *Bruno* tur-
bavit, & *Reginerium* vi pepulit: nec alter ausus exspe-
ctare,

Anno DC-
CCC. LIX.

stare, vterque patriam Franciâ, & dynastiam exilio mu-
 tarunt. Inde iræ, minæ, & apparatus: & Franci faue-
 bant: sed hæc tantùm. Interea *Otho* Imp. obiit, item-
 que *Bruno*: & in successore *Othone Secundo* non eadem
 vis vel auctoritas erat. Itaque liberè tunc duo fratres
 prorupere, & suis ac Francorum copijs, *Garnerium* &
Reinoldum, paterni patrimonij occupatores, acie vin-
 cunt. Id factum anno DCCCC. LXXII. vincunt, inquam,
 acie: nec tamen loca omnia occupant: & ad obsidia con-
 uersi, castellum *Buxidis* (*Bossutium* hodiernum esse cen-
 sent: quò ducit magis vetus scriptio, *Buxûdis*) hoc, dico
 castellum muniunt, & refugium sibi, ac prædis recepta-
 culum, habent. Quas cùm effusè agerent, alijque Im-
 peratorem, vt læsum, in partes vocarent: venit *Otho*, &
 castellum obsidet, expugnat, euertit. Fratres tamen ela-
 psi. Imperator Montensem Comitatum in duos diuidit,
Godefridum & *Arnulphum*, illum *Arduenna*, hunc
Flandria Comitem, opibus potentes, eoque dilectos qui
 controuersam ditionem tuerentur. Neque nostros ta-
 men animus, etsi melior fortuna, deserit: colligunt ite-
 rùm copias, & montem *Castrilocum* obsident. dicti duo
 Comites suppetias veniunt, pugna committitur, ambi-
 guâ victoriâ: nisi quòd obsidio tamen soluta, & nostri
 in Franciam relapsi. Illic nouum regni fatum, res eorum
 & fata correxit. Erat *Hugo Capetus*, Parisiorum tunc
 Comes: sed potens opibus, & gratiâ, & addo astu & in-
 genio: quæ regnum ei mox pepererunt. Huius filiam
Hauidam Reginerius vxorem capit; noster *Lambertus*
Gerbergam, Caroli filiam, qui frater *Lotharij* regis tunc
 Francorum erat. Ita fulti opibus, & aduersarijs iam ter-

Anno
 DCCCC.
 LXXIIII.

Anno
 DCCCC.
 LXXVI.

ritis, faciente etiam palàm & fauente Rege, vterque Comitatum suum recipit: & receptum, firmiter ipsi & posteri tenuerunt.

N O T A.

Hic & alibi *Hainauiam* siue *Hainouiam* appellauimus, quæ vulgò *Hannonia* est, & incolæ *Hannones*: sed vulgò, neque voces eas, aut analogiam, aut paullo vetustiore auctoritatem habere, opinor. Appello ad schidas. Vera sanè vox, *Hainau*: quasi dicas, *Hainæ regionem*, qui fluuius eam interluit. Illa, inquam, vocula nobis hoc notat: atque ita *Bat-au*, *Mor-au*, *Rijn-au*, & plura formauimus: *Bati regionem* (vel *commodi bonique*. nam & id prior vox notat) *Palustrem regionem*, *Rheni regionem*. Ab his exemplis *Hainauia* Latine: etsi reperio etiam *Hainegoiam*, vel *Henegoiam*: nimirum à litteræ G. insitione, quæ interponi inter duas vocales *Quæwæ* solet. Ita cum *Hainé-au* vellemus, *Hainegau* fecimus, & crassiusculè, *gou*, vel *goi*; vt *Auster*, *Oister*, & quæ talia facilè notes. Sic & *Rijngauiam*, pro *Rijnauia* leges.

C A P. X.

Comites hic perpetui: & de Carolo Duce dictum, à quo nostra magnitudo.

ET iam certus primusque (vt apparet) perpetuus Comes Louanienfium, *Lambertus* iste est: & Annales ab eo numerant, neque vltra tendunt. Nam quæ dixide *Floriberto*, aut talibus; alia ratio est, & more prisco, post *Constantinum*, Comites, id est Iudices prouincijs siue opidis dabantur, quos Germanica lingua *Grauiiones* appellat. Quidam à canicie vocem petunt, quia Seniores in hoc munere; alij à fossis, quia ad limites; mihi leuiter incidit, Græcissante voce, quasi *Graphiones* dictos, & quia
rara

rara tunc inter barbaros, peritia scribendi, & Iudicibus
vsurpata. Vtcumque ea res sit, *Comites* mox facti per-
petui, & in Principatum ac Dynastiam vox iuit. Sed de
Lamberto priusquam alia exsequar, de *Carolo* eius soce-
ro præmittam: quia illinc, & ab hoc capite, magnitudo
præcipua Belgicæ est, quam miramur. *Carolus* igitur, è
stirpe *Caroli* illius *Magni*, filius *Ludouici Quarti*
Francorum regis fuit, frater autem *Lotharij*, qui tunc
maior natu regnabat. Hic *Lotharius* bellum cum *Otho-
ne* Imp. habuit: sed pace factâ, frater eius *Carolus*
Ducatum Lotharingiæ, velut pignus illius, aut donum,
accepit. Neque tamen totum accepit: multum Im-
perator deminuit, & aut Imperio, aut alijs adsignauit.
Imperio, *Aquasgrani*, *Nouesium*, *Antuerpianam* no-
stram cum *Marchiâ Riensi*, item Comitatum (vt ego
opinor) *Brabantia*: alijs, *Leodicensi* & *Coloniensi* Epi-
scopis, multum adiacentium terrarum, aut opidorum,
quæ etiam nunc latâ satis iurisdictione tenent. Scilicet
de alieno, facile & in procliui erat, largum esse: & cir-
cumcidere etiam Lotharingiæ vires, inter consilia ha-
bebatur. Tamen *Carolus* cetera tenuit, & quindecim
ferè annos possedit. Interea *Lotharius* rex nullis li-
beris, aut non diuturnis, obiit: & iste regnum iure &
more vindicabat. Sed vis aut fraus plus potuit: &
Hugo Capetus, de quo dixi, cùm iam diu ambitioni
suæ viam præstruxisset, non solum regnum obtinuit,
sed istum in vincula dedit, obiitque in ijs *Aureliani*
sexto circiter post anno. O res humanas, & infida sce-
ptrorum! Spectarunt alij, alij adiuuerunt: & quam-
quam huic propria soboles esset *Otho*, qui Ducem Lo-

Anno 90.
v.

tharingiæ agebat; tamen adspirandi ad regnum, aut conandi, vel animus vel vires defuerunt, obiitque in suo Ducatu, cum annos xiiii. circiter tenuisset. Hic est, quem *Epternaci* in Leucorum ditione sepultum quidam credunt: vbi hodieque tumulus, in Benedictinorum cœnobio, cum inscriptione:

Otho Comes, tibi sit requies per secula perpes.

Anno 90.
vi.

Non putamus: & ecce *Comitis* modò titulum ille habet. Quid quòd alibi legi, *Niuigellæ* nostræ hunc sepultum esse? Quomodocumque, defuncto iam eo Lotharingiæ Ducatus datus ab Imperatore *Henrico* Comiti *Arduennati Godefrido*: etsi *Carolus* filiam *Gerbergam*, vt dixi, collocasset *Lamberto* Comiti nostro, anno 90.ii. vt ab *Edmundo Dintero* annotatum reperio: quæ iure sanguinis eum vindicabat. Sed in alia hoc non valuit: dumtaxat *Comitatus Brachbantis*, & *Bruxellensis*, cum ijs quæ adhærebant, apud *Carolinam* hanc stirpem manserunt, & Comitatum *Louaniensem* insigni accessione auxerunt. Idem alij tradunt de *Niuigellensi*: quem *Niuellensem* hodiernus sermo dicit. Sanè de *Bruxellensi*, certum est. vbi crebrò egit *Carolus*, & iam tunc iste locus *Genium* habuit, vt sic dicam, ad Principes alliciendos, & suaui ac splendido domicilio retinendos. Scribit *Dinterus* *Carolum* hîc principale dominium tenuisse, inter duo brachia *Zennæ fluminis*, prope *Ecclesiam S. Gaugerici*. Locus etiam nunc notus, & vetus ibi (notent curiosi) in parua insulâ *Aula* fuit. Idem *Diutam* opidi tutelarem *Gudilam*, à *Morzellâ* in urbem transtulit, & in æde *S. Gaugerici* collocavit, donatam ipsam & sacrorum ministros, fundis & vectigalibus, quæ etiam-

etiamnum tenent. At non locum; & mox translata in superam partem fuit, vbi templum nunc superbum visitur, eius nomini sacratum.

CAP. XI.

Lambertus Comes, aliique ex ordine, ad Godefridum primum Ducem.

LAMBERTVS igitur iam Comes, & viribus finibusque auctior: sed & plura appetebat. Nam spes de Lotharingia non deserebat, & omnia occupandæ mouebat & turbabat: ideoque *Godefridus* nouellus Dux, suis & Imperij viribus, in fines nostros venit, summam, vt putabat, manum bello impositurus. Itaque Louanium ipsum obsedit, & Lambertum inibi clausit. Qui sunt auxilio? Deus, & ciues. atque isti mirâ virtute & constantiâ, post varios conatus aut adfultus, hostem irritum irritumque dimiserunt. Ita finis belli, non spei. quam tamen interpellauit Leodicensis Episcopus *Baldericus*, qui statim anno sequente bellum intulit, & iuxta *Hugardas* castra est metatus. Noster aduenit, manum conseruit, & cum cæde aliquâ (trecenti obiisse dicuntur) Antistitem fugauit. Ille, quod bello non potuit, à religione voluit impetratum: & sacrorum communionem ipsum ciuesque arcuit, donec Comes *Horrentium* villam, velut luendæ culpæ, ipsi posterisque adsignauit. Iterumque cum *Godefrido* occupatore Lotharingie bellum. qui Hainouiam inuaserat, quam *Reginerius*, ex fratre nepos huius nostri, tenebat: ideoque statim suppetias venit, & infelix proelium iniit, in quo vitam amisit. Id pugnatum circa

Floren-

Anno 1077.
XII.

Anno .
KLIII.

Florennas: scribitque Sigebertus, *Phylacterium* à collo pendulum habuisse Lambertum, in quo Diuorum reliquiae: atque id in medio ardore praelij excussum vel amissum diuinitus, & vitam ei mox ereptam. Obijt pridie Idus Septembres, vir à puero variè exercitus, & animi magnus, medius fortunæ. Sepultus est *Niuigellis*; vbi & vxor eius Gerberga. Filium reliquit

HENRICVM. quem didici cum matre *Gerbergâ* res aliquamdiu administrasse: sed in pace. Memorabile quidem nihil inuenio, præter in vsus sacrorum donationes quasdam, vt pietas illa maiorum fuit. Præfuit ita *vinginti quattuor* circiter annos, noster, vt sic dicam, Numa. Mors tamen tragica: & à captiuo quodam suo, viro nobili, *Hermanno* domi insidiosè interfectus est, siue vt alij exprimunt, in Arce. Factum anno .XXXVIII.

OTHŌ successit, *Henrici* filius, brevis æui puer: neque annum ipsum in Principatu exegit.

Ergo patruus eius LAMBERTVS, *Baldericus* cognomento, eum excepit, filius illius *Primi*. Aliqui confundunt, malè. Hic est qui *Decimas agri Louaniensis*, *Collegio Canonorum Diui Petri adsignauit*, octauo imperij sui anno. Idem *Diux Gudila* corpus, quod *Bruxellæ* asseruatur, è *Gaugerici* æde sublatum, in *S^u Michaëlis* (ita tunc dicebatur) reposuit: & ipsum illud templum auxit, vel ornauit, Canonicos instituit, & ampliter satis donauit. Factum anno .XLVII. vt monimenta in eo ipso templo nunc docent: adiuuante & fauente in talibus optimâ coniuge *Odâ*, quæ filia fuit *Gozelonis Lotharin-*

tharingia Ducis. Sed neque Martis expers hic Princeps fuit. Nam cùm Flandria bello arderet, quod *Henricus Tertius* Imp. inferebat *Balduino* Comiti, noster arma cum vicino iunxit; sed arma parùm fausta. Flander variè petitur, vincitur, terrâ & mari: cùm Hollandi & Zelandi in partes Cæsarianas ducti aut tracti essent. Itaque *Clausulis captis* (ait *Sigebertus*: & puto *Slusas* hodiernas esse) multam cædem Imperator fecit: ipsum *Lambertum*, cùm *Tornacum* obsessum pergeret, obuium sibi, aut in ipsâ obsidione (vt alij) interfecit. Obijt autem (memoriæ Louanienses notant) XIII. Kal. Iulij, anno ∞. LIIII. Iacet *Niuigellis*. Et cur ibi primi ferè nostri Comites? credo per religionem: quia certum, *Defensores & Aduocatos* eius cœnobij fuisse.

SUCCESSIT *HENRICVS Secundus*, eius filius: cui vxor *Adela*, filia *Landtgrauij Thuringiæ*. Neque aliud de eo lego, quàm cum Hollandis variè pugnasse: & obiisse anno ∞. LXVIII. Hunc *Ducem Carinthiæ* (addunt aliqui, & *Austriæ*) ab *Henrico Quarto* factum, sunt qui tradât: & inter eos *VVolfgangus Lazius*, vir multæ industriæ, & lectionis: iudicium & fidem est vbi requiras. Sed tradunt: & hinc euenisse, vt insignia vtriusque Principatus (*Louaniensis*, & *Austriaci*) eadem sint & concordent. Dubito, & *Annales nostri* nihil produnt.

Huic *HENRICVS Tertius* sufficitur, filius nati maximus: cui vxor *Gertrudis*, filia *Roberti* Comitis *Flandriæ*. Annos *viginti octo* rexit, pacatè, id est beatè: nec belli aut tumultus sub eo sermo. Mortem in ludicro hastarum certamine quæsiuit, à *Gosvino* viro nobili: quem

E

dum

dum temerè prouocat, & inuitum secum concurrere adigit, vno ictu confossus, obiit. Is fuit annus ∞. xcvi. Et huius monumenta pietatis exstant, donationes coenobijs factæ, inprimis *Affliginiensi*. Sepultus est Niuigellis: liberos mares non reliquit. Itaque

Venit in locum frater GODEFRIDVS, duplici cognomine, *Barbatus*, & *Magnus*. Illud habuit à voce quâ se obligauit *barbam non ponere*, donec *Lotharingia*, *Ducatus diu debiti, compos esset*. Alterum ab isto ipso manauit, quòd eâ adiectione verè iam magnus esset; tum & animo ac virtute merebatur. Auctores habeo, qui tradant, quo tempore frater Henricus obiit, in Syriâ, nobili illâ *Godefridi* expeditione, captiuum fuisse: eoq̃ue communi patrie decreto, matrem *Adelam* rebus præfectam, donec de filio certiora adferrentur. Ad quem liberandum reducendumq̃ue *Oliuerius Leefdalus* vir nobilis, Bruxellâ missus, feliciter rem confecit, & optantibus suis Principem restituit. Statim redux *Sophiam*, filiam *Henrici Quarti* Imp. vxorem cepit: atque ea ad Ducatum *Lotharingia* gradum struxit. Nam cùm *Henricus Quintus* patri bellum faceret, & à partibus huius *Henricus Limburgensis*, Dux tunc *Lotharingia*, staret; patre mortuo, cepit eum, & Ducatu spoliauit, transtulitq̃ue in hunc affinem suum *Godefridum*. Id factum anno ∞. c. vi. Ab hoc tempore potens iam iste, & contra *Henricum* (custodiâ elapsus) fortiter sua defendit: itemq̃ue cum *Bertoutijs*, qui *Mechlinia*, *Grimbergæ*, alijsq̃ue locis latè imperabant, acre bellum, etsi parùm felix, habuit. Cum *Leodicensibus* autem, vario euentu. Nec in bellis *Casa-*
rem

rem facimus: in virtutibus, pietate, iustitiâ, benignitate, Annales nostri palmam super omnes donant. Coenobia & religiosos coetus instituit, vel auxit. Auxit *Affliginium*, *S. Trudonem*, *Bigardense monasterium* supra Bruxellam, in ipsâ Bruxellâ *Præposituram Capellæ*, alia: instituit *Parcense* hoc nobile, item *Fliederbecense*, vtrumque nobis in propinquo. Obijt anno ∞. c. xl. cùm annos xliiii. imperasset. Sepultus est Affliginij. Ab illo series Ducum Lotharingiæ & Brabantia, mox & Burgundiæ atque Austriæ, qui in præsentem hanc magnitudinem creuerunt. quos nunc sepono: neque ad rem Louaniensem propriè spectant. Septem dedi Comites: atque ecce breuiter, & in vno aspectu, stirpem &

S T E M M A.

MANASSES, Comes
Hainauie.

LVDOVICVS IIII. Rex
Francie.

REGINERIVS LAMBERTVS Lo-
ibidem Co- uania Comes, si-
mes. ne liberis.

LOTHARIVS CAROLVS, Dux Lo-
item Rex. tharingia: vxor filia
Comitis Trecentis.

REGINE-
RIVS,
ibidem
Comes.

LAMBER-
TVS, loco
patrui,
ibidem.

GERBER-
GA U-
xor Lam-
berti.

OTHO Dux
Lotharin-
gia, sine li-
beris.

ERMINGAR-
DIS, nupta Al-
berto, Comiti
Namurensi.

MACHTHILDIS, nupta Comiti Eu-
stathio Bononiensi & Bullionensi. qui
filium Eustathium habuit, & ex eo
nepotes Reges Hierosolymorum.

HENRICVS,
nescitur U-
xor.

LAMBERTVS
Baldericus,
vxor Oda.

OTHO, Α' παις.

HENRICVS Secundus, vxor Adela.

HENRICVS
Tertius, vxor
Gertrudis. Α'-
παις.

GODEFRIDVS Bar-
batus, idem Ma-
gnus. Uxor Sophia.
primus Dux Loth.

REGINERIVS,
qui in Hasba-
nia cæsus. Α'-
παις.

HENRICVS,
vino patre
Monachus
Affliginij.

GODEFRIDVS
Secundus, suc-
cessor.

ADELANU-
pta Regi An-
glia.

IDA nupta
Comiti Cli-
mensi.

CLARI-
SIA,
virgo.

Genus ex his videre est, & sanguinem vtrunque *Regium*:
illum è vetustis *Merouëis*, hunc *Carolinis*. Ad finitates deinde,
& sanguis mixtus cum omnibus, ferè dicam, *Europæ Impera-*
toribus, Regibus, Dynastis.

CAP. XII.

*De Marchionatu Rienti, quis ille, & quando
accesserit.*

ORDINE isti Comites: & augmenta paullatim habetis, denique Lotharingiam, tot annis debitam, expectatam, tandem impetratam. Quid etiam? *Brabantiam, & Marchiam Rientem* addere debemus: sed vtram prius? difficile est dicere, & vno ferè tempore inuenio (de Comitibus nostris loquor) titulos vsurpatos. In manuscripto Chronico legi:

Henricus genuit Henricum Louaniensem,

Quilibet istorum Romani Marchio regni.

Hæc spectant ad *Henricum Secundum, & Henricum Tertium*, Comites (Catalogum in mente habete:) qui præcesserunt *Godefridum Magnum*, Lotharingiæ primum Ducem. Itaque titulus ille anterior isto Lotharingiæ: sicut & Brabantiae, quem *Henricus Tertius* in Diplomate sumit, anni ∞. LXXXVI. Donatione Affligiensi: *Henricus, diuinâ propitiante Clementiâ, Brabatenfis patriæ Comes & Aduocatus*. Postea de isto, nunc de *Marchiâ*. Marchiam vocamus, limitem Lotharingiæ ad Scaldim fluuium: quem *Pagum Rientem* olim dixerunt: qui continebat *Antuerpiam* hanc nobilem, *Liram, Bredam, Herendatum, Bergam, & Campaniæ* multos pagos. Lazius *Marchiam limitis Anglicani* appellatam vult: & *Uilonem* Marchionem agnoscit, iam olim anno 10. XI. Adduntur alij: & denique ipsi Duces Lotharingiæ ab Imperatore impetrarunt, inter quos

Carolus Lamberti socer, & *Otho* filius, de quibus prædixi. Neque tamen *Lambertus* ipse Comes obtinuit, ut apparet: legiturque *Godefridus Gibber*, Dux Lotharingiæ, Antuerpiæ interfectus, tamquam ibi Dynasta & Marchio; itemque *Godefridus* filius Eustathij, *Marchio Antuerpiæ* scribitur, & militem ibi collegisse, cum ad sacram & inclytam illam expeditionem iret. Ideò dubitatio subit de *Henrico Tertio* (etsi Epigrammatium supra dixit:) cum *Godefridus* ille *Gibber*, anno ∞ . LXXVI. interfectus scribatur: qui tamen Lamberto Schafnaburgensi *Gozilo* dicitur, re & tempore iisdem. *Gozilo*, inquit, *Dux Lotharingorum cum esset in confinio Lotharingiæ & Flandriæ, in ciuitate qua dicitur Antuerpha, occisus est*. At alij *Godefridum* hunc fratrem faciunt *Gozelonis*, quibus magis accedo. Sed quomodo cumque, non potuit *Henricus Tertius* Marchio esse, aut non diu esse: præsertim cum *Godefridus* ille alter eodem titulo ornetur, sub annum ∞ . XCVI. Nisi existimat aliquis (nec de nihilo) Lamberti posteros vsurpare voluisse, tamquam deberetur; etsi in possessione alij essent: aut, si fortè, utrosque in parte possedisse. At illud iam constat, *Godefridum Magnum*, vnà cum Lotharingiæ & hunc sumpsisse, atque adeò rem tenuisse. Diplomata eius: *Godefridus Dei miseratione, Dux & Marchio Lotharingiæ, Comes Louanij*: anno ∞ . C. XXXVIII. In alio, Cœnobij Parcensis donatione: *Ego Godefridus Dux, qui & Marchio*: & posterius deinceps vsurparunt. Magna accessio fuit: notandumque à Brabantia & Lotharingia (etsi nunc in illâ censetur) Marchiam diuulsam fuisse. De Lotharingia, disertè Schafnabur-

naburgensis : *in confinio Lotharingia & Flandria fuisse.* Non quin olim in Lotharingiâ non fuerit : sed nimirum Imperatores Germanici auellerunt, & sibi aut suis, quibus gratificari vellent, eam seruarunt. Mos etiam vetus habebat, ad limites imperij aut flumina, *Marchias* istas habere, & in ijs præsidia contra hostes.

CAP. XIIII.

Idem in Brabantia quaesitum: qualis, & ubi ea?

SEQUITVR de Brabantiae accessione, à me positum & huc dilatum. Video quidem *Henricum Tertium* vsurpasse, verbis quæ dedi: iterumque in manumissione puellæ cuiusdam, quam manuscriptam vidi, *Ego Henricus Comes & Aduocatus¹ Brachbantinesis patriæ:* sed *Comitem* se, non *Ducem* scribit. Et verò idem titulus in Sigefrido, actis anni DCCCC. XCVII. *Ansfridus, cum² Comes fuisset Bratussantium, deposito militiæ cingulo, factus est Episcopus Ultraiectensis.* Idem titulus, sed in alio (quod miremur) sub idem tempus: nam ille *Henricus* noster obiit anno ∞. XCVI. Quomodo expeditur? neque enim vno tempore duo Comites, vt opinor. A V D. Ex facili. nam *Bratussantes* diuersi à *Brabantis* sunt, quod vel ex Cæsare constat. L I P S. Verè tu, si Cæsarem spectas. nam ille iuxta Sueffiones collocat, procul à nobis: sed Sigefridus aliter: & illam Iulianam vocem, nescio quâ affectiunculâ, ad nos transfert. Ne ambigas, ecce clarè in actis anni ∞. XII. *Godefridus Dux in fines Bratussantium venit, & Louanium obsedit.* Cedò, annon Louanium in nostrâ Brabantia est? Equidem hæreo:

reo: & magis, quòd in *Dintero* scriptum, *Gerbergam* successisse fratri suo *Othoni*, in dominio *Comitatus Bracbatensis*, & *Bruxellensis*, cum suis appendicibus. Si iam tunc *Gerberga*, id est vxor *Lamberti Primi*, successit: cur non ipse, non alij ante *Henricum* dictum vsurparunt? Tenebræ: & omnia faciamus, nullum ingenium vel industria examussum hæc adæquet incuriosè scripta, aut nec scripta. Illud tamen video & teneo, *Comitatum* modò *Brabantiam* tunc fuisse: neque *Ducatus* nomen apud nostros reperiri ante *Henricum Quartum* Louanij Comititem, qui accepit. Nam hoc Historici nostri docendi sunt: & est epistola Imperij nomine scripta ad *Innocentium Tertium* Pontificem, & subscripta inter plures ab isto: *Ego Henricus Dux Lotharingie, qui & Brabantie*. Item in sepulchro eius, in hac vrbe, æde *Petrinâ*:

Circa annum
800.
cc.

*Brabantinorum Dux, regni Marchio, morum
Regula.*

Neque de sequentibus deinceps ambigitur: omnes vtrumque illum, *Lotharingie & Brabantie Ducis*, assumpserunt. A V D. Satis mihi mirum, quòd sic nouellum titulum facis; cùm Gallici atque alij Annales tradant, *Arnoldum*, & mox *Arnulphum*, denique *Angisum*, & *Pipinum Crassum*, *Brabantie Duces*, & *Antuerpiæ Marchiones* fuisse. LIPS. Scio esse, qui fortiter tradiderint, sed veteres auctores equidem requiro. Illud de istis verius, *Austrasie Duces* & rectores, sub Gallie Regibus, fuisse: quæ tamen *Austrasia* hanc partem ferè tenuit, quæ *Lotharingia* postea dicta. Vbi & *Brabantiam* esse scimus: sed an nomine tam antiquo? Erui olim aliquid è *Pythœanis Annalibus Gallicis*, vbi in Diuisione

Ludo-

Ludouici Imp. ante mortem factâ, scribitur: Frisia, Ar-
denna, Asbania, Bragmento, Franderes, * Menpislou: &
 videatur ex connexione locorum *Brabantiam & Flan-*
driam sic nominare. Magis etiam accedit Diuisio vetus
Caroli & Ludouici regum, anno DCCC. LXX. In Bra-
chanto Comitatus III. Cameracesium, Hanioum, Lo-
mensem. Vox fanè est hæc ipsa, & magis si quis *Brac-*
banto me volente scribat. Sed quid igitur? tam latè pa-
 tuerit, vt *Cameracum & Hainouiam* (nam istud est *Ha-*
nium) incluserit? De *Lomensi*, hæreo: & pronus sim
 scribere *Louienssem*, vel * *Louinensem*, & capere hunc
 nostrum. Enimuerò etiam Rodericus Toletanus *Bra-*
bantiam valdè producit, & cum ipsâ *Lotharingiâ* adæ-
 quat. Nam in descriptione Germaniæ ait: *Teutonia con-*
tinet has regiones, Lotharingiam siue Brabantiam,
VVestfaliâ, Frisiâ. Sed exteri parùm hæc accura-
 tè exsequuntur: & ille fortasse titulos Ducum nostro-
 rum saltem adspexit, quibus iunctim tunc utebantur. Il-
 lud comperior, *Brabantiam* hanc posteriorem ad *Scal-*
dim & Teneram fluuios sitam fuisse, & versus *Tornacum*
 etiam se extendisse. Ex Sigefrido; in actis anni ∞. LIX.
In pago Bracbatensi, iuxta Tornacum. Et in additioni-
 bus Roberti Montensis, anno ∞. C. XIIII. vbi tamen
Bracatensi, malè cenſeo scribi. *Pago*, id est regione & tra-
 ctu: quomodo *pagos Heluetiorum* Cæsar dixit. Ita &
 Flandriæ Chronica scribūt, *Diuum Liuinum ad Escam,*
in pago Bracbatensi, martyrio coronatum. Quæ si fida
 scriptio, nōne *Brabantia* hoc nomen iterum * anti-
 quum adstruimus? nam id euēnit anno DC. XXXIII.
 Flandriæ item scriptor *Brando*, nominat in actis an-

* Sunt Me-
napj.

* A pro-
nunciatu
Louin.

* Et circa
tempora
Pipini.

* Hodie
Ayg.

ni DCCCC. LVI. & ponit in *Pago Brabantensi, Meren, Crainham, Bellaucum, Bruggicinam, Milunam, Mersken,* Ayngam, Badingam, Mortesclam, & Masminam.* Itemq; diploma *Othonis Secundi*, anno DCCCC. LXXIII. commemorat, confirmasse eum possessiones *Gandensis cœnobij*: in pago quidem *Brabatenſi*, villam *Veruiniam, & Fleterſele, & Papingham, & Bauingam, & Giſenſele, & Holthem*. Quæ loca diſtinctè ſi inquiris, reperies pleraque palàm in hodiernæ *Flandriæ* finibus, inter flumina à me dicta. Quid concludimus? *Brabantia* nomen antiquitùs videri latius patuiſſe: poſtea reſtrictum aut obſcuratum, ut ſolent hæc talia, heſiſſe in finibus *Flandriæ*, ubi nunc ferè eſt *Comitatus Aloſtenſis*. A V D. Mira. & vnde noſtri Principes hunc titulum, ſi *Flandriæ* tu accenſes? LIPS. Dicam. Scito *Lotharingiam* noſtram olim certò ad *Scaldis* ſe extendiſſe, atque ita illam *Brabantiam* * in eà tunc fuiſſe; ſed tempore ad *Flandriam* iuiſſe. Noſtri certè *Annales* habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fide operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc Comiti Flandriæ acceſſiſſe, atque abiunctam deinceps à nobis eſſe*. Ita vera *Brabantia* non eſt ultra noſtrorum Principum: nomen tamen tenemus, imò diffudiſſimus in reliquos veteres *Comitatus*. A V D. Quomodo id factum, aut quando? ſodes, doce. LIPS. Difficile eſt (& pudet me toties queri:) ſed ſuſpicor, cùm *Duces* iam *Lotharingiæ* noſtri eſſent, impetraſſe ab Imp. ut ille *Comitum Brabantia* titulus in *Ducatum* item mutaretur. Factum. & placuit nouellus hic præ illo veteri, quia ambiguus erat, & *Duces Superioris Lotharingiæ* etiam uſurpa-

* Ideoq; & nunc Im- perialis dicitur, eo titulo à Flandriâ diſcreta.

uſurpa-

vsurpabant. Adeoque inualuit, vt oblitterato Lotharingiæ & alijs, hunc retinerent, & terris suis communicarent.

N O T A.

1. *Brabantia*, vel *Brachbantia* antiquioribus ferè scribitur: idcoque *Brauabanda* Becani, originem sic petentis, locum vix habet. *Bant* limitem significat: sic *Oisterbant*, & *VVesterbant* appellata: quæ *Austrouantiam* & *VWestrouantiam* non benè efferunt aut scribunt. Et fuit sanè limitanea hæc regio, inter vtraque regna: idcoque *Brac*, *A* crasso, fortassè dicta: quia sæpè cessabant ij agri & inculti erant. quod nos *Braecken*, & *Braeck-landt* vocamus. Sed origines obscuræ, nugari omittamus.

2. Hunc Ansfridum Annales Leodicenses *Comitem* faciunt *Louaniensem* & *Dionantensem*. quod prius quidem non opinamur, & cum omni historiâ nostrâ pugnat. Sed *Comitem* tamen fuisse in parte aliquâ *Brabantia*; facile donem: atque ita titulum exaudiendum, *Comes Brabantia*, id est in *Brabantiâ*, non quòd totius illius esset.

IUSTI LIPSI
LOUVANIUM:

id est,

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS
DESCRPTIO.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

*Dignitas Ducum Brabantia, atque opidi Louanij:
Cuius nomen in titulis praualeuit. Ea ipsa caput
Lotharingia.*

Quando Louanium nostrum fuerit, & progressus eius dixi: *Quantum*, & *Quale*, iam addam. Neque enim à præsentī fortunâ aut specie æstimate: res magna, insignis, laudabilis fuit, & pauca in hoc axe opida, quæ potentiâ aut opibus, & addam virtutibus, æquauerint se aut æquent. Vt capiatis credatisque, à capite deducam. Postquam Lotharingia annexa Louanio, itemque Brabantia fuit; magna iam Ducum nostrorum dignatio, validæ copię atque opes: usque eò, ut
inter

inter Germaniæ primos Principes (nam ad Germaniam Inferior Lotharingia pertinuit) primos , inquam , cense-
rentur. Clarum & notabile argumentum, quòd cùm *In-*
nocentius IIII. Pontifex, in Concilio Lugdunensi, Impe-
rij *Electores* constitueret, quattuor sæculares istos nomi-
navit: *Ducem Austria, Ducem Bavaria, Ducem Saxo-*
nia, Ducem Brabantia, qui & Louania. Hæc ita ex ipsis
Actis verbatim, inter alia recitat *Matthæus Parisiensis*,
qui Historiam ante *trecentos quinquaginta* circiter annos
in Angliâ, nec infideliter, scripsit. Atqui Electorum ho-
nore affecti, non nisi primi & potentissimi Germaniæ,
quod ex adiunctis collegis liquet. Ergo dignitas magna
Brabantia, & in eâ Louanij fuit. Discitis ex ipso titulo,
quem dedi: *Dux Brabantia, qui & Louania*, quasi hæc
additio lucem aut splendorem priori daret. Et ita fuit.
tam celebre enim & diffusum nomen huius vrbis, vt
non solùm adtexeretur illi Brabantia, sed præponere-
tur sæpè, aut & pro eo solum poneretur. Præponi video
in Diplomatis. vt Gemblacensi donatione, anno ∞ . C.
X X I I I. *Godefridus gratiâ Dei Comes Louaniensis,*
Dux Lothariensis. Adtexi, in Othone Sancto-Blasia-
no, actis anni ∞ . X C V I. de expeditione Syriacâ illâ sa-
crâ: *Cui interfuit Dux Brabantia de Lousin, cum multis*
Baronibus. Solum poni, in Diplomate quod in S^{ti} Mi-
chaëlis Antuerpiæ seruatur: *Ego Godefridus Tertius,*
Dux Louaniensis. In Guilielmo Malmesburiensi, An-
glico scriptore: *Desponsa est Henrico Primo Adela, filia*
Ducis Louaniensis. In Rogerio, eiusdem gentis: *Rex Ri-*
chardus venit è Germaniâ ad portum de Anuers, & est
ille portus in terrâ Ducis de Luuain. Clarum est Antuer-

Anno ∞ .
C. LXVII.Anno ∞ .
C. XCIV.

Anno 80.
CC. III.

piam dici, & nostrum tunc Ducem *Henricum Primum*.
 Repperi & epistolam *Comitis de Sancto Paulo*, in terrâ
 Sanctâ scriptam, & sic inscriptam: *Henrico Duci de*
Louanio, viro nobili. Quorsum ista? ut eminentia quæ-
 dam opidi ostendatur, sensu & voce exterorum etiam
 adfirmata: qui hanc, ut præcipuum & excellens Bra-
 bantiæ aut Lotharingiæ decus, suspiciebant. Itaque di-
 fertè etiam lego in Malmesburiensi (notent & iactent
 ciues:) *Louanium caput Lotharingiæ*. Ita inquam, *ca-*
put: & fuit, & mansit, etsi fortuna non eadem mansit.
 Varia autem causa huius dignitatis, vel quia prima ip-
 sa possessio Principum nostrorum fuit, & ideò velut
 agmen iure temporis ducit: vel quia potentissima, &
 inter alias frequens ac florens. Sanè quia prima fuit, &
 reliquæ dignitates post accessere: ecce ipsa retinuit in-
 signia Comitum etiam Louaniensium, siue Lotharin-
 giæ dicam. Sunt enim eadem. quare? nimirum quia
 nostri Comites primi, Lotharingiam sibi iure succe-
 ssionis vindicabant; & cum rem non possent, insignia
 saltem (ita solet) quasi capiendæ possessioni inuaserunt.
 At cum isti tempore mutassent, Louanienses tamen il-
 la priora tenuerunt. Ab hoc ipso primatu est, quod &
 nunc obtinet, ut cum Principes imperium Belgiæ au-
 spicantur, hîc faciant, & primam fidem à subditis sollem-
 niter capiant, ac donent. Denique in omni publico con-
 uentu aut confesso, non Brabantia solum, sed aliarum
 prouinciarum, Louanium vel ab eâ missi primas habent.
 Magna dignitas, & non controuersa: ac reliquæ fasces
 sponte submitunt. Scio Antiquitatem vulgò etiam inter
 causas censerî: sed quæ mihi ambigua est, & Annalium
 testi-

testimonia controuertant. Nam *Antuerpia* ante mille
 paullò minùs annos mentio est in vitâ S. Eligij: item que
 in testamento S. VVillebrordi. qui scribitur *Ecclesiam*
struxisse in Antuerpo castello, super Scaldim. Neque æuo
Bruxella cedit: legimusque S. *Vinditiam* apud *Brosel-*
lam (ita ille schide) *in morbum incidisse.* At Louanio hanc
 vetustatem firmiter vix ibis adstructum.

Anno 100.
L.Anno 100.
XC.Anno 100.
LXXX.

CAP. II.

Frequentia olim Louanij, & incoletium mira mul-
titudo.

RETTULI & causam ad *Frequentiam, & Florem*:
 de quo utroque nunc videamus. Et plenam fre-
 quentemque fuisse hanc urbem, quid clariùs quàm ma-
 gnitudo & productio ista moenium ostendit? quæ non
 in vanitatem aut ostentationem profectò facta est, sed
 quia res & copia poscebat. Sunt nunc vacua multa, fa-
 teor: sed exstant in Archiuis Censuales tabulæ anni ∞.
 CCC. LX. quæ palàm ponunt & docent, *omnem hunc*
exteriorem ambitum adibus refertum. Vultis & alterum
 argumentum? Annales habent, tempore & Imperio
Joannis Tertij, anno ∞. CCC. L. *tantam textorum*
multitudinem hîc fuisse, ut ad tria, imò quattuor millia
textrinorum in vrbe essent. Addunt autem, *cuique textri-*
no opus fuisse non minùs triginta aut quadraginta homi-
nes, qui lanam præpararent, qui carminarent, qui nerent,
 aliasque tales operas exercerent. Sed inprimis qui fullo-
 nicam. multis enim ijs opus, cùm molæ istæ aquariæ ad
 eam rem aptatæ tunc nondum legantur. Hæc si vera (ne-
 que

que ego ambigo) oportuit ex solo illo genere ad *centum sexaginta millia* in hac vrbe degisse. A V D. Percutis me, & percellis. L I P S. Atque ipsi sæpè alios, mi Vvvene. Nam audiui à maioribus, quod & ipsi à maioribus, tantam hîc eam turbam fuisse, vt cùm horâ vndecimâ signum campanâ daretur desinendi operis; parentes sollicitè minores liberos in ædes ducerent aut traherent, ne impetu & impulsu venientium obruerentur. Atque hi si tam multi: quid aliarum deinde artium censēs? nōne αἰαλόγως & pro numero oportuit caupones, fartores, futores, lanios, omne aliud genus esse? mihi videtur. Quid deinde honestiores ciues, quid magna illa & frequens (mox dicam) nobilitas? quid affecclæ eorum & famuli? Profectò si alterum tantum addam, non peccem fortasse: sed non addam; & illos etiam primos, si vis, imminue: quid tamen minus potes hîc, quàm *ducenta millia* locare? at meo animo, excesserunt. A V D. Dij boni, quæ copia præ hac infrequentia? L I P S. Quæ nunc sunt, omitte: aut ego sermonem omitto. Fuisse, inquam, grandem hunc numerum, etiam à Magistratu argumentum est, qui hîc, suprâ quàm in aliâ vrbe, grandis & numerosus. Sunt enim *viginti & unus Senatores*, è quibus duo Consules leguntur; tum seorsim septem Scabini. Isti omnes, è nobilitate olim: obtinuitque ad annum ∞.CCC.LX. cùm seditionibus (de quibus postea) plebs etiam se inseruit, & mixtio est facta. Sed videtis igitur grandem Magistratum: quo fine aut causâ, nisi quia regendi multi?

CAP. III.

Nobilitatem multam fuisse, in septem familias diuisam: eiusque origo quasita.

SED de Nobilitate, quæ copiosa, & super opinionem hîc fuit, accuratiùs & ab origine eius videntum est: quæ tamen parùm certa adfertur, & vereor vt fabellæ misceantur. Aiunt *Bastinum*, quemdam olim fuisse (tempus aliter non designant) corpore & animo pariter validum, qui septem filias habuit, & eas totidem viris elocauit: sed cum lege, quoniam ipse virilis sexus liberos non haberet, hæ nobilitatis suæ ius tenerent & diffunderent, atque ex ijs nati, tales censerentur. Siue res fuit, siue inuentiuncula est; non tamen absona à vero & more. quia septem Familiæ primariæ sunt: quibus ius etiam est, vt nobilitatem per fæminas transmittant. sic, inquam, vt siquis plebeius aut impar fæminam talem nobilem ducat; liberi è coniugio nati habeantur nobiles, & Senatoria atque alia munia vsurpent. Vna traditio hæc est: alia origo in *Annalium* quibusdam, refertur ad *Lambertum Primum* Comitem. quem *Patricios* & *Petermannos* instituisse volunt: idque ex merito virtutis. Nam primùm in obsidione illâ *Godefridi Lotharingi*, * de quâ prædixi, Louanienses magnum specimen virtutis in repugnando edidisse: iterumque in prælio illo ad *Hugardas*, contra *Leodicenses*. Iuisse igitur Comitem honestatum eos, quorum virtus eminuisset, & in certas familias distributos, hoc nobilitatis decore ornasse. Vnde

G unde

* Vide lib.
I. cap. XI.

unde origo, de numero familiarum constat, de & iure fæmineo: atque vtraque etiam nunc durant. Familiae autem, siue Gentes veriùs, sunt istae: *Limingij, Calsterij, Radingij, Steenij, Vernsalij, Gielij, Rodij*: è quibus singulis, alij familiarum velut rami orti, latè sparguntur, & quamquam ad vnum caput relati, nominibus diuiduntur. Reperio in primâ *Limingiorum*, & quæ sub eâ censentur, Familias *triginta & unam*; in secundâ, *viginti octo*; in tertiâ, *novem*; in quartâ, *duodecim*; quintâ, *quattuor*; sextâ, *septem*; septimâ, *novem*. Sunt ita¹ centum familiae: & vos iam quamque earum in domos & capita diuidite, efficietis ingentem nobilium manum, nec in aliâ urbium reperendam. Certè in vnâ seditionum, de quâ postea, lego *Equites ad vigintiquinque, Scutarios centum quinquaginta, captos fuisse*: & elapsi, aut absentes, quàm multi erant? Scio hæc nunc noua aut inopinata videri: sed nos vetera loquimur, & illa pro merito laudatum imus, & ab obliuione vindicatum.

N O T A.

1. Tot familias (centum dico) Diuæus numerat: alij plures. & quid mirum est, vbi per fæminas accrescunt? Aliæ pereunt, aliæ renascuntur: sed certum, ad illarum aliquas referri.

CAP. IIII.

*De hominibus S. Petri, qui item nobilitatis ius habent.
Origo, & honores.*

ATQVE isti sunt, quos *Patricios* vulgò dicunt, & qui soli in Patres siue Senatores legebantur: sunt & *Petermanni*, plebeio verbo, quasi dicas *Homines Petri*, siue vt scripta nostra Latina appellant, *Homines de familiâ S. Petri*. E quâ dictione causam & finem instituti agnoscitis: quòd videlicet, vt alij adscribi honoris ergò in Aulam & familiam Principum solent; sic isti in eius Diui fidem ac clientelam. Sunt qui confundunt eos cum Patricijs: & vthodie res est, vix dissident: olim aliter, vt videtur, & latius *Petermanni* patuerunt. Nam etsi facilè hoc donabo, omnes Patricios in communionem huius honoris venisse; non tamen contrà, omnes *Petermannos* Patricijs accensitos. Origo etiam vtrorumque diuersa est. & istorum refertur ad *Henricum Primum* Lotharingæ Ducem, & Louanij Comitem: item ex operâ militari. Bellum ei erat cum *Leodicensibus*: & ipse animo ac copijs paratior, fines istorum inuasit, & *Tungros* opidum oppugnauit, & cepit. Hic successus dedit audaciam, vt matrem vrbium *Leodicum* ipsum, raptim ducto exercitu, aggrederetur. Spes in celeritate erat, & vt imparatis superueniret: contrà fuit, intenti instructique exspectant, reijciunt, & reiectum ipsi iam animis aucti insequuntur. Nostri sub noctem *Stippis* castra locant: hostes assident, & vt è vicinis frequentibusque locis, nobilitas ac plebs adfluit, & in horas co-

Anno 80.
CC. XII.

piæ augmentur. Adest ipse Episcopus *Hugo*, adest *Ludovicus* Comes *Loffensis*, item *Philippus* *Namurensis*, ipse *Henricus* Dux *Limburgensis*, & clientium cuique selecti. Nostri numero valdè impares, castris primò se continent: sed post bidui inopiam, omnibus circà hostilibus, ausi aciem, egrediuntur, & hostem vtrò la-
cessunt. Stant in principijs *Louanienses*; ijsque adiun-
cti *Lirani*, & *Sandthouiani*: pugnant acriter, cædunt
& cæduntur: sed hostes paullatim circumfusi, reliquos
nostrum turbant, & dant in fugam. Multi cadunt, aut
capiuntur: ipse Dux *Henricus* in discrimine, equo la-
psus; & sunt qui captum etiam tradant, sed forti & fi-
deli operâ *Louaniensium* ereptum. Illud constat, ho-
rum ope Ducem seruatum, sed cum multâ nostrorum
cæde, è quibus ad *duo millia* perijsse scribuntur, interque
eos è *Patricijs* multi. Ducem igitur reducem, memo-
rem virtutis, nec ingratum in eam fuisse: omnesque qui
sub vexillo *Diui Petri* (id insigne *Louaniensium* erat)
militassent, prærogatiuis donauit, & *Petermannos* appel-
lauit. Hanc narrationem illud affirmat, quod etiam
nunc sint è *Liranis* & *Sandthouianis*, qui idem nomen
& ius iactent. Ius autem olim singulare, & perhone-
stum: sed æuo aut neglectu defecit. Lego in litteris qui-
busdam publicis: *Homines B. Petri Louaniensis, liberi*
& *privilegiati esse debent, & sunt* PRÆ ALIIS *homi-*
bus. Censebantur, vt dixi, in familiâ *Diui Petri*, imò &
Ducis, quasi *Palatini* quidam & *domestici* eius. Senato-
rum litteras vidi, anni ∞ . CCC. XXXIIII. quibusexi-
mitur quidam iurisdictioni communi, qui diceret se esse
Hominem S. Petri, & ad familiam liberam Domini
Ducis

Ducis pertinere. Habent inter cetera eximium: vt nufquam vadari, conueniri, iudicari, nisi coram fui collegij hominibus possint. Quos conuocat Prætor, & præsidet Consul opidanus. Ita postremum obtinuit: initio, quia res tangere sacra & diuum Petrum videbatur; Decanus & Canonici moderari solebant, & cognitioni huic præesse. Sed indecorum visum, rei diuinæ addictos litibus operari, & iussi abdicare, ac suarum curarum esse. Isti *Petermanni*: quorum nomen viuit, iura extincta, aut certè languida sunt. & quamquam Princeps ex formulâ iuret, *Observaturum se iura Ecclesiarum, & hominum spectantium ad familiam B. Petri Louaniensis*: fit moris prisca causâ, & res inusu ferè aboleuit.

NOTA.

I. *Affirmat.*] Alij conuellant, & litteras producant, in quibus Decanus & Capitulum S. Petri pro istis scribunt, anno ∞. CC. V. quod esset sexennio circiter antè. Sed ibi dicuntur, *Homines B. Petri censuales*: & videndum an non distincti sint, & vereor non vnum genus fuisse.

CAP. V.

Plebs olim in militiâ: & hoc sine exercitiâ, & Gilde. Tum de Lanificio.

NOBILITATEM habetis: Plebem iterum lustramus? Multa fuit, vt dixi: & ea ipsa, præsertim ante lanifices, honesta & modesta, & bonis artibus addicta. Militiam aut agros multi, alij sellularia opificia exercebant: sed honestiores, & qui præter caput aliquid in censu ha-

*Et visâ in
Belgicâ,
anno 100.
acc. LVI.

bebant, arma etiam festis vacuisque diebus tractabant. Militia tunc & tela (quod ad plebem attinet) ferè sagittæ erant, eæque arcu vel ballistâ emissæ. Igitur Collegia talia instituta, in quæ nomen darent, qui hoc vel illo telo vterentur. Erat vnum *Sagittariorum* simplice arcu; duo *Ballistariorū*; postremò *Sclopetariorum* accessit, eâ quoque machinâ * repertâ. Hæc Collegia *Gildas* nostrâ linguâ dicunt: & imago manet, vsus perijt, ille quidem verus qui ad militiam spectat. Nam in oblectationem aut pompam nunc vsurpant. His talibus aræ siue *Horti*, vt vocant, destinati, loca idonea exercitio: ad quæ cōveniebant, & discebant docebantque. Præmijs etiam se mutuò prouocabant, & æmulatione excitabant. quod non priuatim solùm, & in suo quique opido; sed publicè faciebant, & plurium opidorum conuentu. Louanienses certè & Bruxellenses, finibus & amicitia semper iuncti, statum quotannis tempus habebant, quo *Furam* conuenirent: amœnum locum, & pari ferè spatio ab vrbe vtraque seiunctum. Verusta ibi arx est Principum nostrorum, & assita *Sogniacensis silua*: & iuxta eam area, & certamen. Quod ballistarij selecti certabant, & præmium victoribus vinum erat. Vidimus nos in adolescentiâ comiter celebrari: & *Ioannes Quartus* instituerat, ac leges dederat in rixam aut tumultum. Quid etiam? *Is cam* meam silco, quæ consors certaminum istorum fuit? nam municipium est, & opidorum iura habet. Itaque publica ista panegyris siue commissio ibi etiam celebrata, anno 100. CCC. XVII. & præmium *Cervus vivus* fuit. satis decorè, quoniam & silvis ij adhabitant, & venationem in promptu habent. Vicerunt, tuleruntque Louanien-
nenses.

nienſes. Atque hæc, vt dixi, olim plebs erat: nec ſtudia iſta culpes, imò laudes. Acceſſere deinde magis magiſ-
 que lanifices, & quia lucrum adfluebat, omnes ferè eò, etiam nobilium multi verſi. Alius opus exercebat, alius pecuniam dabat, alius emebat aut vendebat. Imò & ad opida ac pagos vicinos artificium iuit: & *Dieſthemij, Tillamonte, Trudonopoli* paſſim in lanis occupati. Quid verba facio? quæ gloria aut frequentia panno nunc Britannico tribuitur, ea Louaniensî fuit: & hinc (* in loco * Lib. I. L. cap. XI F. dicendum) ad illos iuit. Conſtat ex Archiuiſ vrbicis, ciues iſtos annuatim *Francofurtum, Lutetiam, Londinium*, alia loca mercatui deſtinata adiſſe, & Baſilicas ibi ſuas ac tabernas, pannificij huius gratiâ, habuiſſe. In ipſâ hac vrbe, proprium ijs tribunal fuit, quod octo *Decanos* (ita vocant) habet, & cauſſas omnes tales cognoſcebat ac decidebat. Manet & illud, res abiit, vt ſunt humana. AVD. Atque ego doleo, in flore ſanè tunc vrbs erat. LIPS. Ne dole, mi Del-Plani. quid? nōne melior Minerua ſucceſſit? denique ea turba & copia urbem perdidit, & quidquid honeſti ac priſci moris erat, corrupit.

CAP. VI.

Opes Louaniensium, vt illo auro, notabiles: & pauca exempla.

LASCIVIA orta, & luxus, & quæ alia Opes ſequi amant. Nam & ex his commercijs ſatis iam auctæ erant, & vt tunc cenſus Belgicæ, *Louaniensēs diuites* habebantur. Ipſi nobiles prædijs & villis, atque etiam dominijs (vt noſter mos habet) opulenti, & pleroſque vicinorum

Anno ∞.
CCC.LVI.

norum pagorum possidebant. Lego *Gualterum Heremachium* ex ijs, in Angliam nauigantem, captum à *Moranto* famoso piratâ esse, & redimias *quattuor millia aureorum Scutatorum* exactum esse, ac soluisse.

Anno ∞.
CCC.LXXI

Item bello Iuliacensi infausto, cùm Dux noster *VVenceslaus* ipse in manus venit, duos Louaniensium captos, ad luendum se dedisse *decem millia aureorum*. Et addunt Annales, *grandem hanc summam petitam, quia constabat Louanienses diuites esse*. AVD. Bis iam hoc elogium repetis, & rideo: quis nescit meram paupertatem hîc nunc habitare? LIPS. Semper me ad ista reflectitis: ego in imagine eius æui hæere vos velim. Neque item in istis opibus, Hispaniam hodiernam aut Italiam cogitare, nec Antuerpiam quidem tuam Rubeni: sed illa tempora & homines, virtutum magis quàm auri copiosos. Et tamen pretia, quæ dixi, etiam hodie sint alicui ex proceribus redimendo. Iam & illud argumentum Opum, quòd publicè ex ærario largiri magna & multa solebant. *VVenceslaus*, in auspicijs hîc imperij, accepit à Senatu *Scyphos plures argenteos, itémque vinarias amphoras: prætereà vini Rhenani sex & viginti Amas, Pannos coccineos (Scarlatos nos vocamus) sex, denique totidem boues pingues*. Eidem post paucos annos, pro pace interciues conciliatâ (etsi hercules parùm utili) ex ærario *trigintaquinque millia aureorum, quos Verueces vocant*: iterumque biennio post, *tria millia*; & non longè, *sex millia* donata. Hæc extraordinem, præter publica & sollennia tributa: sicut & illud donatium *undecim millium aureorum*, quod in vitam eius quotannis pependerunt. Omitto, quæ mini-

Anno ∞.
CCC.LVI.

Anno ∞.
CCC.LXII.

stris & Palatinis huius Principis dedisse varia reperio: qui & ipsi, pro ingenio Domini, petaces aut auari erant. Cogitate & consummate, etiam in istâ pecuniæ affluentia, quam nouus Orbis inuexit, iustæ sunt istæ opes. Itaque apud exteros etiam magnifici & munifici nostri habebantur: quidni? exempla edebant. Vnum referre libet *Ludouici Pinnoccij* patricij, & in hac vrbe per annos XLIIII. Prætoris. Multa ille bella obiuit, suo impendio & sumptu: etiam legationem in Austriam, cùm publicè honestissimi quique mitterentur, ad *Maximilianum Austrium* arcessendum, qui *Mariam* nostram Burgundicam, & vnâ Belgicam, desponderet. Viennam venerunt: benignè accepti sunt à *Friderico* Imperatore. qui loca, lautia & munera dedit; inter primos *Pinnoccio*, vti dignitas eius & vrbis erat. Id munus fuit, magnus crater ex auro solido, & intus aurei Ducati Hungarici stipabant. Accepit noster, & gratias egit dicam, an reddidit? nam sequenti statim die ipsum Imperatorem (ea tunc comitas erat) cum plerisque Palatinis ad conuiuium vocat, splendide & dapilè accipit, omnibus mirantibus, & vel duplum doni sui fatentibus impendisse. Opinione peperit, esse è Principibus patriæ: & ijdem Germani cùm paullò post huc venissent, magis mirati sunt, cùm non nisi Prætorem Louaniensem agnouerunt. Sed ea viri liberalitas, an profusio fuit. quâ factum (nam assidue utebatur) vt mortuo eo vix esset vnde iusta funeri fierent: nisi soror subuenisset, quæ *Domino Melderatensi* iuncta nuptiis erat. Habuerat & ipse duo Dominia, *Horstum* & *Velpam*: vtraque vendiderat, splendori & famæ sustentandæ.

CAP. VII.

Pietas & Probitas Louaniensium.

ISTA de Opibus: sed magis laudare eos à Virtute capior, & Probitate: quâ semper eximiâ splenduerunt. Deo & religioni addicti, exemplo suorum Comitum: quibus non alios dabitis, qui sacra magis coluerunt, auerunt vel ornarunt. Scribebant se, & superbiebant in hoc titulo, *Aduocatos*, aut *Defensores Ecclesiarum, ac Cœnobiorum*: quod Diplomata eorum passim ostendunt. Scribebant, & reipsâ exhibebant. quot ab ijs monasteria instituta, vel aucta? quot templa, aut sacella? quot passim donaria? infinitum sit referre: & quædam tetigi, sed quædam, & postea tangam. His ducibus, meritò igitur ciues secuti & æmulati sunt pietatem: quam inuiolatam ad hoc æui, inter ruinas aut lapsus, etiam inter ciuicas istas procellas, & communem, pænè dicam, furorem, tenuerunt. Atque olim leges etiam sanxerunt pro diuino cultu: ac reperio istas. *Templis adibûsque sacris honos esto. & nequis pilam, néve trochum in arêâ, aut circum illa ludito.* Ecce, etiam pueris reuerentiam illam volebant insitam, & sacra loca nec lusu temerare: quis nunc vetat? Alia grauior: *Diebus festis sacratisque nequis aliud agito. nemo cauponam, aut tabernam promercalem, ante publici sacrificij finem reſerato, néve quid emito aut vendito.* De Tabernis, seruatur fortasse: de cauponis quàm aliud est, & quàm vulgò se in eas immergunt? Iam alia ad Probitatem. *Nequis noctu personatus, néve mutat à veste, obambulato.* Item: *Ne*

Ne taberna, ne caupona, post vespertini eris signum patens esto. Item vna singularis, in raptores: *Stupri raptusve conciliator aut adiutor, exsul esto; qui autem patrauerit, lignea serra caput abscinditor.* Nouum hercules de lignea serra, & abstertere graui & lento hoc supplicij genere voluerunt. Plures memorare possim ad modestiam, contra luxum, & vitia: sed quia etiam alibi, omitto: nec copia sanè legum bonos beatosque facit, sed obsequium & cultus. Id hîc fuit: & paucis legibus, populus naturâ atque institutione bonus, virtutem coluit, siue ciuilem hanc vides, siue militarem.

CAP. VIII.

Facta militaria eorum, & expeditiones pro religione.
Virtus Guilielmi Rodij.

NAM & *Militiâ* ciuitas ista excelluit, super omnes finitimos, & video te auertere Vwene, ac ridere. AVD. Da veniam, nihil tam alienum nunc videtur. LIPS. Gratia nostris Musis togisque esto, quæ pacem intulerunt, & ad hanc ciues formarunt: sed quoties dixi, aliam olim faciem fuisse? Louanium, præter nomen, vetera pauca habet. Sed de *militiâ*, assidui in eâ olim, & præsertim multa hæc nobilitas, quæ vnum id studium, aut præcipuum, colebat. Ideò & honos ijs atque æstimatio: & in omnibus bellis (inquisita narro) proximi tabernaculo Principis, vt fidi maximè & strenui, tendebant. In acie etiam, honestiorem locum atque ordinem sortiebantur. Quod tamen controuertere Bruxellenses cœperunt, anno demum ∞. CCC. XL. Tornacensi bello. Dux Ioan-

nes Tertius, qui neutros volebat illo tempore alienatos, ita tunc definiuit: *Vt si in Flandriam, Hollandiam, Hainouiam arma inferrentur; primas, vt semper, Louanien- ses haberent: sin autem in Geldros, Leodicenses, Namu- renses iretur, Bruxellenses praeferrentur.* Appâret in vl- timâ clausulâ non ius, sed comitatem spectatam: & vt Louanienfes longinquis, & velut hospitibus, cederent, quoties per eorum fines, aut ad propiora ijs, iretur. Sed bellatores igitur magni: & quod in laude meritò pono, in sacrâ militiâ exerciti, & semper in eam proni. Dico, quoties bella hostibus religionis illata, siue in Oriente, siue in Septemtrione sunt, siue in propiore Europâ nostrâ hæreticis & turbatoribus; semper isti in armis, & vel Principum suorum asseclæ, vel & exterorum fuerunt. Quid asseclæ? multi & suâ sponte & sumptu iuerunt. Prima, ecce, expeditio Duce *Godefrido Bullionio* in Sy- riam fuit, anno ∞ . xcvi: cui noster *Godefridus*, post- eâ Dux, interfuit. quod Annales quidam nostri tradunt (neque enim omnes:) sed pronâ meâ fide, quia *Henricus* frater eius adhuc imperium tenebat, & probabile in tam laudabilem militiam, cùm aliud non alligaret, nomen dedisse. Certè idem postea iterum fecit, aut conatus est: & Regesta vrbis huius habent, anno ∞ . c. vi. *crucem eum cum Lotharingis & Francis pro Terrâ sanctâ as- sumpsisse.* neque ultra addunt. Idem in *Godefrido Tertio*, qui anno ∞ . c. lxxxiii. expediuit, & cum eo è Louanienfibus tres equestri dignitate, *Joannes Ra- dingius, Arnoldus Rodius, Henricus Netenius*, & mox *Ioannes Calsterius*, item eques. Et quid ordine recen- seam? fidei hoc meæ credite, vix annus est, quo non le-

gam aliquos ab hac vrbe in *Asiam* iuisse, alios in *Prussiam*, in *Saxoniam* contra *Stadinos* (tunc hæreticos) in *Boëmiam* contra *Hussitas*. Nam ad ea usque tempora pius ardor hic mansit: imò manipulatim ibant, & lego anno ∞ . cccc. xxi. perrexisse in *Hussitas* *centum octoginta voluntarios ciues*, *multosque è patricijs*: & anno sequenti, iterum *octoginta popularium*, *è nobilitate autem septenos*. Et cur priuatam etiam gloriam meam fileam, referendam ex fide? Fuit è maioribus meis *Guilielmus Rodius*, cuius eximia facta memoriam merentur, & publicè eam in æde sacrâ Dominicanorum, choro medio, habent. Lapis ibi sepulchralis, in hanc faciem & inscriptionem:

H 3

Videte

MILES WILHELME DE RODE MORS SEPELIVIT TE, CUIVS MVLTAS ACIES

HENRICI NATA DE CALSTRIS HIC TVMVLATA. PVER ABSQVE LABORE. ADIACET EXIMIA TVA CONIVX BILLA GRATA

Hic iacet Dñs Wilhelmus de Rode miles, qui obiit anno Incarnationis Dñi M. CCCXCII. in die natalis eiusdem.

ORATE PRO EO.

Hic iacet Dña Mabilia de Calstris eius vxor, quæ obiit anno Dñi M. CCCC. I. XIX. die mensis Augusti.

ORATE PRO EA.

* Ex hac stirpe mea nunc vxor.

HABENA, VNDE CORONATVM TE DIGNO VEXIT HONORE AD CAELI PRATVM NATVS

AVDACIA TRIVIT. TV VICE TER SENA PRIVYSSOS INSIGNIS ADISTI, ET SEMEL AD CHRISTI TVMVLVM PROPRIA SVB

Videte & miramini vel pietatem, vel robur, atque etiam felicitatem viri: qui *decies octies* in longinquam illam Borussia iuit, rediuit, quoties mercatorem aliquem aut lucripetam fecisse, miraculo sit. Quid etiam? *semel in Terram sanctam*, vt habet inscriptio: etsi Annales libri vrbici augent, & *ter iuisse*, palàm scribunt. Nec refuto. & quod est in epitaphiâ illâ, capiendum, vt verba sunt, de profectioe *sub propriâ habenâ*: id est, quòd semel suo ductu imperioque iuerit, sæpiùs alieno. Scito autem Borussos illos, siue Prussos, gentili religione partim etiam infectos fuisse, & magis vicinos Lithuanos; & hæc bella inferendæ nostræ suscepta. O generosa bella! nunc ea sint! Sed ad *Guilielmum*, in eius viri stirpem per *Ægidium Rodium* nos inferimur. qui filias duas habuit, & priorem nuptam *Ioanni Linckebekio* viro nobili, atauo meo. Ille iterum duas filias; & prior denupsit *Iusto Lipsio* proauo: & villa Rodia, quamquam diuisionibus fracta (vidisti eam Rubeni) etiam nunc est in manu ac possessione nostrâ.

CAP. IX.

Facta alia militaria, & virtus in præcipuis prælijs.

IAM alia bella videre si lubet (& multa nostri Principes habuerunt) vbi non dicam præsentia, sed gloria Louanensium, non eminuit? Vnum aut alterum è pluribus adferam, & reliqua iustæ Historiæ referuentur. Ecce,

GODEFRIDVS *Tertius* Dux noster erat, anno ∞. C. XLIII. sed in primâ infantia, & vitæ ordientis annum

num nondum egressus. Ea res animos spesque mouit veteri hosti, *Bertoutiorum* genti, cum quâ bellum auo patrique eius fuerat: & septemdecim etiam iusta prœlia, neque nobis semper secunda. Hæc familia *Grimberga*, *Mechlinia*, alijsque locis præerat; tum & fœdera cum *Francis*, *Hollandis*, *Geldris*, & ab ijs auxilia habebat. Itaque grandes copias in aciem educebant: occultè aut palàm illis alijsque iuuantibus, quibus magnitudo nostri Principis inuidiosa, aut formidolosa etiam esset. Ergo nunc opportunum rati, & infantia infidiati, insurgunt. Nostri Proceres Louanij conueniunt, deliberant, ante omnia Principem nouum in paterno solio locant, & fidem ei popularium obstringunt. Hoc facto, ad bellum accingunt: & hostis vrgebat. nam arcem *Netelariam*, itemque *Viluordiam* iam ceperat, vsseratque. Nostri obuiam progressi, in propinquo castra metantur, & iustè ac piè Fecialem primò ad hostem mittunt, qui conditiones æquas pacemque offerret: redirent modò ad vetus imperium, & Dominum quem Deus & mos huic regioni dedisset, ipsi in eâ mediâ, colerent agnoscerentque. Ferociter reclamatum est, & vix manus à Feciale abstinuerunt, qui vt redijt, & pugnandum denunciauit, in crastinum diem alacriter proelio se parant. Haud procul Bruxellâ res gesta, in patentibus ad Viluordiam campis: placuitque, consilio *Godefridi Baronis Gaesbekani*, puerum Ducem illuc deferri, & animandis nostris ostentari. Quod sanè factum est vel ipso aspectu miserabilis infantis, in cunis allati, & ad salicem arborem (ita tradunt) suspensi. Quæ concio potuit disertior hac facie esse? Conijciunt oculos, manu qui possunt tangunt;

tangunt; omnes, vt numen, suum Principem voce & affectu venerantur: & animis inflammatis in hostem eunt. Magna pugna, magna cædes: illinc veteranum robur, & multæ victoriæ; hinc virtus, ardor, & pro omnibus ducebus Dux infans. Quoties pedem referre cœperant, flexi ad hunc oculi reprimebant: vagitus, qui interueniebat, & ne sacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Denique vi vincunt. cecidère ex hostibus plerique omnes duces, aut capti sunt: ipsa capita rebelliorum, *Bertoutij*: *Zennam* fluuium cruentum fluxisse è reliquâ vulgi cæde, Annalium habet fides. Neque nostris sine nube victoria, cæsis Procerum primis, & inter eos Patricijs duobus Louaniensibus, *Rudolfo Radingio*, & *Simone Grindelio*. Ante etiam prælium, baltheo equestri cincti è Louaniensibus fuerant, *Gerardus Dormalius*, *Radulphus Erpensis*; insigni in ipso prælio virtute. Pugna hæc pugnata xvii. Kal. Sextiles.

IOANNES *Primus*, anno ∞. CC. LXXXVIII. bellum habuit cum *Reginaldo* Comite Geldriæ, qui de Limburgensi Ducatu controuersiam nobis faciebat. Erant in partibus huius plerique vicinorum Principum, atque ipse Antistes Coloniensis *Siffridus*. Falcoburgi conuentum habuerunt, arma & militem parantes: sed noster occupauit, & totâ Brabantia dilectu indicto, insigni exercitu, Mosam flumen *Traiecti* transmisit. It in hostes, illi in fugam: & Antistitem, vt columnen partium, noster persecutus, Bonnam vsque peruénit, & prouurbia exussit. Cùm pugnae copia non fieret, reduxit suos, iussos prius equos omnes, militari quâdam iactantiâ, in Rheno

* Ad Rhe-
num, duo-
bus circiter
infra Co-
loniam
milliari-
bus.

potare: factoque, * *Voringam* arcem, validissimum in ijs locis propugnaculum, obsedit. Non deserit se & suos Antistes, amicos & foederatos è Germaniâ conuocat, & ingentem exercitum facit, venitque proelio certaturus. Septem primarij duces erant, totidem cateruæ conspiciebantur: ipse *Antistes*, *Henricus* deinde *Lucemburgensis*, *Reginaldus Geldrus*, *Adolphus Nassouius*, *Valeranus Falcoburgensis*, & duo huius fratres. Ut in propinquo fuere, noster Dux animandos suos ratus, ita inquit: *Brevi & simplici oratione apud vos utar, commilitones; Viri este, aut viui nec este. Quid verbis opus est? animis & oculis circumspicite: cincti undique ab hostibus sumus, à fronte, tergo, latere, & in mediâ eorum terrâ. Fugam aliquis cogitat? nisi alas sumitis, non euaditis: ideoque vana aut fœda omittite; ferro viam hanc fecimus, ferro reditus est parandus. Gloriosum hucusque penetrasse, & hostibus profugis solum eorum calcasse aut subiecisse: sed tanto maius periculum aut infamia est, remittentibus & ignavis. Procul amici, procul patria: cuique in se spes. & Deum, causam, & me videte. Iniustis armis laceßiti sumus: & ideò timor in illos ingruit, atque aris focusq; patrijs desertis fugerunt. Quid iam? venit imbellis dux, non quia audet, sed quia latere ultrâ non potest; & animos à desperatione simulat magis, quàm sumit. Trahit secum septem agmina: & gaudeo, diuulsi sunt. Facite coherere: nempe sub illo capite, quod sacra magis quàm arma, tractare didicit. & addam, debuit. Quid tibi vis Antistes? Aciem, cruorem, cadem omitte: puras manus Deo offer, & ab armis ad aras iterum refer. Si non vis,*
adige-

adigemus: & hoc quoque victoria huius decus erit, Deo & diuinis suum vindicasse. Agite o equites peditesque, vos o mei è Brabantia, qui estis & fuistis, exhibete. Quot victorias ego aut pater meus vobiscum peperit? agnosco ora manusque: & cinctus vobis vel in media Barbaria confidam. Semper supra pericula, extra dedecora fuistis: idem nunc, aut mihi quidem suprema hac lux esto. Sed abominor, hostibus eueniat: en ibi sunt, in illos imus. qui me amat, verè nunc Ducem sequatur, IMVS. Dixit, & adhuc dicentem voces interpellarunt, & tympana undique ac tubæ. Nam & hostes magno animo ingruebant. Concurritur, & negant Annales ab vllâ hominum memoriâ talem in istis partibus pugnam pugnata. Noster, vt promiserat, eminet: & inter primos voce, manu, incitat aut pugnat. Atque adeò in manus hostium, pressus cinctusque multitudine, venit: sed Brabantini eò acrius irrumpere: interque eos primus *Arnoldus Hofstadius*, Louaniensis Eques, vetere militari gloriâ. Is disiectis aut cæsis proximis, magnâ vi Ducem eripit, & in equum suum ipse desiliens imponit. Iamque pedes pugnabat, & periclitabatur: sed iterum egregio facinore, imminentem sibi hostem interficit, equumque eius conscendit. Eo exemplo, & aspectu Principis sui, animati Brabantini, nouo impetu inuadunt sternuntque hostem. *Quadringenti* ordinis equestris viri cæsi, è ducibus *Lucemburgensis*, & duo *Falcoburgi* fratres: vulgum non numerant. Capti ipse Antistes *Coloniensis*, *Geldrus*, *Nassouius*, *Falcoburgensis*. Memorabile satis est de Nassouio, quod narrant. captus videlicet, cum Duci nostro sisteretur, rogareturque ab eo *Quis esset? Comes sum*, inquit,

quit, *Nassovius* : & addidit, *Tu autem quis es? Noster : Dux sum Brabantia, quem bello iniusto petijsti.* Ille: *Tunc autem? miror & indignor gladium meum evasisse, quem in te unum acueram, & sanguine isto tingere auebam.* Ferox & militare dictum, alium irritasset: nostri altum animum ad clementiam movit: & virtute ac libertate viri inductus, veniam ei, imò & amicitiam suam dedit. Hoc initium aiunt, familiæ eius in Belgicam traductæ, vbi opibus gloriaque diu floruit. Sed ad institutum nostrum. claruerunt hoc bello è Lovanienfibus, præter eximium illum *Hofstadium*, *Arnoldus Steenius*, *Leonius Harsius*, *Henricus Oppendorpius*, *Henricus Vilreus*, *Ioannes Rodius*, *Guilielmus & Arnoldus Radingij*, *Henricus Bialandensis*, omnes Equites. Alij è patricijs Scutarij aut * *Cnapones* (vt non incitè Annales quidam formant) multi fuère; & plurimi è plebe.

* Nam Germanicè *Schildknapen* dicuntur, & simpliciter *knapen*.

C A P. X.

Labes urbis, & in eâ seditiones. Prima lenior, secunda gravissima, Conterelliana: eâque accuratè descripta.

ET Frequentiam ac Florem fatis iam vidistis: quid expectatis, nisi (vt in alijs humanis) imminutionem aut lapsum? Quæ mox secuta à grandi populo, opibusque: & lascivia, dissidia, seditiones fuère, venena omnis status. Causam vel initium hæc à plebe habuerunt, iam contumaci; & cùm frequentiam suam vidisset, intrepidâ: atque ita paullatim in rectores & opti-
mates

mates primò minas, tum & manus ausa inferre. Adnoto primos motus fuisse anno ∞ . CCC. XL. cùm plerique nobilium (ij ad hoc tempus rempublicam soli rexerant) in obsidione Tornaci essent, Anglo regi hanc operam gratificantes. Sed dum, inquam, absunt: plebs suum tempus rata, remp. inuadit; & cùm alia mutat, tum in primis exsules quosdam sui corporis, superiore anno legibus pulsos, reducit. Patricij, cùm redissent, querelæ, iurgia, arma: & pugnatum atrociter in foro medio, sed vicerunt Patricij, manu clientium subnixi, & longâ armorum tractatione superiores. Fuga tamen maior, quàm cædes fuit. nisi quòd in victoriâ sæuitum, & abstracti ædibus suis, atque etiam sacris, qui in eas fugerant, gladio, carcere, exsilio poenas dederunt. Quies deinde per vicennium, sed infida. quippe animis exulceratis, & plebeiorum non occulto fremitu: qui in motum turbasque iterùm erupit, à principio vnde non timebatur. *Petrus Couterellus* Prætor erat anno ∞ . CCC. LX. qui homo etsi nobilis, & è Patricijs, tamen, prauitate ingenij vel ambitu, iam à primâ Præturâ (nouennium tenuerat) omnem anam laceffendi aut lædendi Patrum quærebat. Oblata est, aut arripuit, anno iam dicto, istam. Cuius quidam pisces vænales in urbem carro aduehens, cùm is in luto hæsisset, equum subito pascuis eductum, subiunxit, & carrum extraxit: statimque equum bonâ fide & illæsum reduxit. *Couterellus* hominem, vt furti reum, in carcerem conijcit: Scabini appellantur, cognoscunt, in fontem pronunciant. & cùm Prætor non remitteret, iurisdictione ei interdicunt, quòd contra leges, ciuem in vinclis haberet. Prætor illicò Bruxellam, ad

Principem . qui tunc *VVenceslaus* erat, *Ioannæ* maritus, gente Bohemus, frater *Caroli Quarti* Imperatoris: quem produnt cæso matris utero in lucem venisse . Hunc neque pace, neque bello optimum, certè non felicissimum, fuisse, licet dicere: & Louanienfibus caussa non est, cur valdè ament . Ad rem . aures isti Prætori credulas præbuit, potentiam Patriciorum calumnianti, & reprimendam à Principe, bono suo, asserenti . Neque fautores talium deesse in Aulâ poterant: inter quos *Sconuorstius* quidam, vir præpotens, sed animi aut consilij parùm rectus. Is palàm dicere, *Cornua Patriciis* (verba eius sunt) *minuenda, qui nimium iam ferocirent. Posse id Principem, sine suâ operâ aut inuidiâ, plebe efferri permissâ.* Princeps in aperto sententiam non tulit: hoc tamen Couterellus facilè vidit, non iniquis auribus animisque se auditum . Itaque alacer domum redit, ad suos refert, & factiosissimo cuique faces subdit . Iam in eo erat ut seditio erumperet: neque nescire Patres poterant, sed remissiùs agebant, siue mitigare bonitate parantes, siue fatali, ut solet, ignaviâ . Aderat fortè per hos dies *Gerardus Vorselarius*, vir & miles nobilis, cum selectâ Equitum alâ: qui operam suam Patribus ultro obtulit, & suasit uti: isti dimiserunt . At non incepta sua Couterellus . qui die quodam Senatus habendi, suos convenire sensim in forum iubet: idque cum armis. Adfunt, & iam turba est, atque ipse concionabundus excitat, & *superbiam Patrum, & dura imperia*, inculcat. *Hos esse, qui soli rem publicam occupent, qui honores, qui pecuniam, sua faciant, qui tot fortissimis viris imperent, ut servis. An excidissent, ante paucos annos, tot innocentes sui*

sui corporis, gladio, laqueo, exsilio puniti, ob liberiores quasdam voces & facta? Eadem manere ipsos, nisi viri sint: sed essent, & quem timerent? In manu, inquit, vestra est, finem malis facere: audete tantum, multi in paucos, parati in improuidos; lesi in laceffentes; Deus hominesque fauebunt. Ipsum Principem, diuinâ benignitate, mitem animi habemus, & a quo eo laturum, si quid illi patiantur, vos faciatis. Iniurias vestras in oculis habete, LIBERTATEM in ore, & hac tessera esto: ite, istam asserite, illas propulsate. Dixerat, & loquente adhuc eo fremitus, clamor, minæ, & ad curiam versi manus & voces intentant: Prodirent civium oppressores, ararij prædones, pœnas daturi scelerum, aut iniuriarum. Et iam se quisque hortari, & vim parant. Curia clausa erat, & trepidi Patres, neque ad resistendum pares: cum Couterellus prouolat, & quasi benignitate deditionem suadet, & nihil ultra mali passuros adfirmat. Prudentium esse, cedere huic tempestati. Cedunt, & se dedunt. At turba statim irruit, manus & vincla inijcit, & in Arcem captiui deducuntur. Tum aumaria & archia Senatus frangunt aut reserant, armamentarium pariter: compilant, dilacerant, aut vsui suo quod erat, tollunt. Exstant nomina & numerus captorum, paullò minus ducentis: interque eos Equites vigintiquinque: reliqui in proximas vrbes dilapsi, aut in prædijs villisque suis latebant. Couterellus sedato tumultu, & vt forma aliqua reipublicæ esset, nouum Senatum legit, mixtum è plebe & Patricijs. nam & ex istis molles aut ignauos quosdam repperit, consilijs suis opportunos, quiq; communem iniuriam præsentis honore mutarent. Tum ad captiuos sub-

submittit, qui periculum à plebe denuncient; ipsos quosdam è plebe, qui turbidis vocibus circum Arcem, ad cædem eos deposcant. Ita illi trepidi, Couterello supplices fiunt: & denique grandi pecuniâ, seorsim quisque pacti, dimittuntur. In Leucis *VVenceflaus* erat, dum hæc geruntur, casu an consilio longinquus: sed adeunt statim exsules, & facta docent, & remedium atque ultionem exposcunt. Cum frigore audiuntur: etsi nobilitas pleraque faueret, & è consiliarijs, quibus æqui honestique cura aliqua esset. Venit & ipse Couterellus, qui auro multos suos fecerat: & res dilata est, dum Princeps rediret. Quod factum sequenti anno, & intereà imperium Couterellus continuavit. Iam Bruxellam *VVenceflaus* venerat, atque ibi agminatim nobiles adeunt, orant, vrgent, rem pessimi exempli vindicare, néve seditioni aut licentiæ campum aperiret. Instant seorsim & Bruxellenses, ac pro fociâ vrbe acriter nituntur. Denique perpellunt, vt conductis in vnum copijs, Louanium moueret: venitque *Bancum*. Dum ibi est, statim Couterelliani, quibus aduersus Principem nec vis nec animus erat, ad eum veniunt, & imperata facturos spondent. Ita Princeps admissus, exsules reducit, sed in turbatores iram aut vindictam non ostendit. Ipsum Couterellum, caput malorum, Præturâ duntaxat abdicatum, in nouo Senatu Scabinum creat; & eius instituto, Senatum ipsum mixtim è Patribus & plebe legit, seminarium deinde barbarum. Amor pacis & concordiae prætexebatur: sed prudentioribus eo facto apparuit, non imprudente, certè non illibente Principe, priora illa administrata. Ita quies vrbi, sed parùm certa aut longa, restituta.

nam

nam plebs exsultare, & illis vt victis insultare; ipse Coutere-
rellus dominationem exercere, & augere: donec tædio
præsentium, & futurorum etiam metu, Patricij plerique
sponte vrbe cedunt. Lætum id Couterello fuit, & iam li-
berè agere, a motis æmulis: seque in sequentem annum
Consulem, cum *Geldolpho Roggâ*, textore, designat. Et
quia præsidium in auro expertus esse sciebat, vndique il-
lud quærere; nec domi tantum, sed apud externos, fide
ciuitatis publicâ, corrogare. nam sigillum in eius manu
erat. Eoque opum & potentiæ venit, vt *Henrico Dy-*
nastæ Hooghstratano filiam suam cum grandi dote elo-
caret, & quantam iste poposcisset. Sed inuidia etiam
comitata, & crebræ apud Principem querelæ: neque
gener aut *Sconuorstius* excusare satis, aut tueri poterant:
eoque ventum, vt iterum castra ad urbem moueret.
Fiunt & iterum eadem, illi Principem admittunt: iste
vtramque partem in pacem iuramento adigit, & obsi-
des etiam capit; è Patricijs *duodecim*, è plebe *quadragin-*
ta. Couterello Consulatus mansit, & in communione
honorum nihil mutatum. Tamen ipse, conscientia ter-
rente, & quia alieniorem iam Principem senserat, spon-
te, rebus collectis, vnâ cum aliquot factionum ante-
signanis, aufugit in agrum Leodicensem. Ibi cum infe-
sta itinera haberet, & mercatores Louanio Germaniam
petentes sisteret, aut in vincla daret, pecuniæ extorquen-
dæ: iram VVencesslai seriò mouit, qui ipsum ac viginti-
quinque textorum proscripsit. Nec sic quidem quieuit,
sed conatus urbem irrumpere & suam facere, subsidio
clàm in eâ conspiratorum, successum non habuit, & sup-
plicium de istis sumptum. Ita rebus desperatis, ad pre-

ces versus, & *Hooghstratani* maximè operâ, veniam ex-filij impetrauit, redijtque Louanium anno ∞. CCC. L XIX. vbi vitam ingloriam, & in publicâ execratione, finiuit. Mireris vel ausum talia, tam magno animo; vel desijſſe, tam vili.

C A P. X I.

Seditio tertia, & diro facinore horrenda.

I AM exitialis seditio narranda est, quæ nouem annis posterior, ab illo fonte manauit. V Venceslaus, vt dixi, honores cum plebe communicauerat, & sic aliquot annis habuerat: donec bello Iuliacensi infausto, ipse captus, & multa nobilitas cæsa, etiam Louaniensium, esset. Hoc igitur bello, cùm Patricij fidem & animum approbassent, plebs tarda aut refractaria fuisset, nec nisi sexaginta Sagittarios dedisset; Princeps è custodiâ reuersus Louanium, illis honorem pristinum & magistratum restituit, tantùm quòd duo deinceps Senatores è plebe essent. Plebs ægrè tulit, sed tulit sexennium, ad comitia vsque anni ∞. CCC. LXXVIII. quibus ipsis, cùm ex formulâ dictâ Senatus creatus esset, sed Patres inter se discordes palàm agerent; plebs diu occasione intenta, arripuit, & ipso *Magdalena* sacro die, regionatim, tres quattuorve textores, totâ vrbe discurrentes, clamore & peluium sonitu, *Ad arma, Ad arma*, reliquos concitarunt. Concurritur, & statim captâ Curiâ Consules cum Scabinis in vincla dantur: *V Valterus Leidanus* textor, Præfectus vr-bis dictus. Placuit mox, Gandensium exemplo, albos galeros siue caputia, insigne factionis assumi: factum-que

Anno ∞.
• c c.
LXXII.

que est. & adeò proni in res nouas turbidasque tum ferebantur, vt Patriciorum non pauci degenerarint, & idem insigne capiti, animo factionem induerunt. Interea *VVenceslaus* è Franciâ redux (eò iuerat) ista edoctus, Louanium venit: ordinemque Senatus legendi iterum, plebi placandæ, mutauit, & in dimidiam partem admisit. Mireris inconstantiam: & magis, si non tempori solùm, sed pecuniæ hæc data, scribentibus credas: quam è publico aliquam multam sanè accepit. Ceterum ciues iureiurando adegit, pacatè inter se agere, & vt membra vnus corporis deceret: quod tamen Patriciorum aliqui abnuerunt, & patriâ carere, quàm subijci iniurijs aut contumelijs plebis, elegerunt. Ita *Areschoti*, aut *Namuri*, plerique horum agentes, hanc infestabant, & in agris aut vijs deprehensam abducebant, redimias poscebant. Contrà isti, prædijs illorum ignem iniicere, item quos possent capere; & quosdam gladio carnificis subiecere. Denique in ipsâ vrbe, qui reliqui Patriciorum essent, suspecti agere, aut suspectantes: utique post cædem *VValteri Leidani*, qui inter capita *Galeritorum*, erat. Is fortè Bruxellam missus, rei publicæ gratiâ, noctu à coenâ reuertens interfectus est, insidijs, vt putatur, *Ioannis Calsterij*, & *Guilielmi VVilrei*, Patriciorum, qui tunc in eâ vrbe versabantur. Re perlatâ, turbatum Louanium, plebs minari & fremere, optimates timere: atque hi, vt infontes insciosque se ostenderent, Legatos ad *Ioannam* mittere (nam maritus in Galliâ etiam aberat) qui peterent inquiri in auctores cædis, & vindicari. Illâ tardante, plebs ludibrium rata, aut ex compacto geri, arma corripit, & in forum venit. Vocantur & in curiam Pa-

* *Plancum*
Latinis.

tres: quorum aliqui venêre, quidam triste & ferale omi-
nantes, mutato habitu, vrbe profugêre. Statim apposita
Senatui custodia: & seditiosi furioso animo ad fores pro-
uolant, & adsistunt: pars etiam, nemine prohibente,
ingressa. Ibi auditæ voces, *Cedo nobis illum, & illum,*
statim, statim. Atque ij qui intromissi, ad nomen
singulos capiebant, & præcipites è fenestris (horreo di-
cere) datos, plebs infernè lanceis spiculisque exceptos la-
niabat. Periêre hac rabie ad *septemdecim*: additusque
vnus è plebe, quòd is * *Platuotium*, misertus veteris pa-
troni, scamnis abditum, veste contexerat. Hæc facta xvi.
Kal. Decembris: & qui Patrum reliqui domi reperti sunt,
in custodiam dati. Post factum, frigus & mox pœniten-
tia aut metus subiit. Nam quomodo Principem hæc
laturum? qui breui rediturus, pœnas de fontibus inson-
tibusque caperet. Itaque deprécatores parant *Leuven-*
ses, Tillamontanos, Diesthemienfes, Liranos, Bruxellen-
ses, Eburones quoque & Tungros: & citiùs, ecce, opi-
nionè VVenceslaus Bruxellam venit. Arma & machi-
nas ille parabat, vltioni intentus: cùm legati à prædictis
ciuitatibus adsunt, & veniam suppliciter petunt, expia-
tionem cædis, quam vellet, offerentes. Tandem, diu de-
liberato, præscriptum, vt quatuordecim è plebe, præcipui
auctores, in Cyprum relegarentur; agnatis cæforum, cer-
ta pecuniæ summa daretur. Mitis transactio, & intra ma-
gnitudinem noxæ omnibus visa: tum illud turpe, quòd
ipsis relegatis pecunia in viaticum, quasi Legatis à repu-
blicâ, attribueretur. Itaque non fuit animis placandis.
Nam Patriciorum iuuentus fremebat, sanguinem pa-
rentum vænalem non habere, nec modicâ istâ pecuniâ
redi-

redimendum. Iamque vicinis locis aut arcibus occupatis, bellum in suos ipsi ciues gerebant, & prædas vndique agebant. Nec cessare etiam plebeij: quin vim & maleficia reponere, vel augere; & denique longius ire, & contra Principem etiam occulta foedera cum Gandensibus (qui arma in Comitem tunc habebat, & totâ penè Flandriâ dominabantur) ferire. Denique post mutuas vtrimque cædes, doctus tandem VVenceslaus frustra & temerè plebi indultum, arma cepit, urbemque assedit. Illi repugnant, propugnacula erigunt, & auxilia à Gandensibus, à se impares, expectant. Sed cùm ea fallerent, & ipsi à *Ludouico* Comite ac Francis premerentur: decursum iterum ad preces, quas *Arnoldus Hornanus*, Leodicensis Antistes, ipse in castra veniens, ad Principem tulit, & veniam certis legibus impetrauit. Pauci poenâ affecti, plures indignatione aut metu, patriam mutarunt; & præsertim lanifices, qui in Angliam iuerunt. Obseruate. hæ sunt illæ à nobis coloniæ, quæ gloriam pannificij aut intulerunt, aut valdè quidem auxerunt.

Anno cc.
ccc. lxxx.
ii.

NOTA.

i. Dixi de *albis galeris* assumptis, exemplo turbidorum Gandensium: & inde obtinuisse vernile dictum, siue conuicium, ego arbitror, quo *Albati* Louanienses appellantur ab accolis: siue nostrâ voce *Wittingi*. Quod non aliud valet, quàm *Seditiose*, & tu quoque ex illis fuisti.

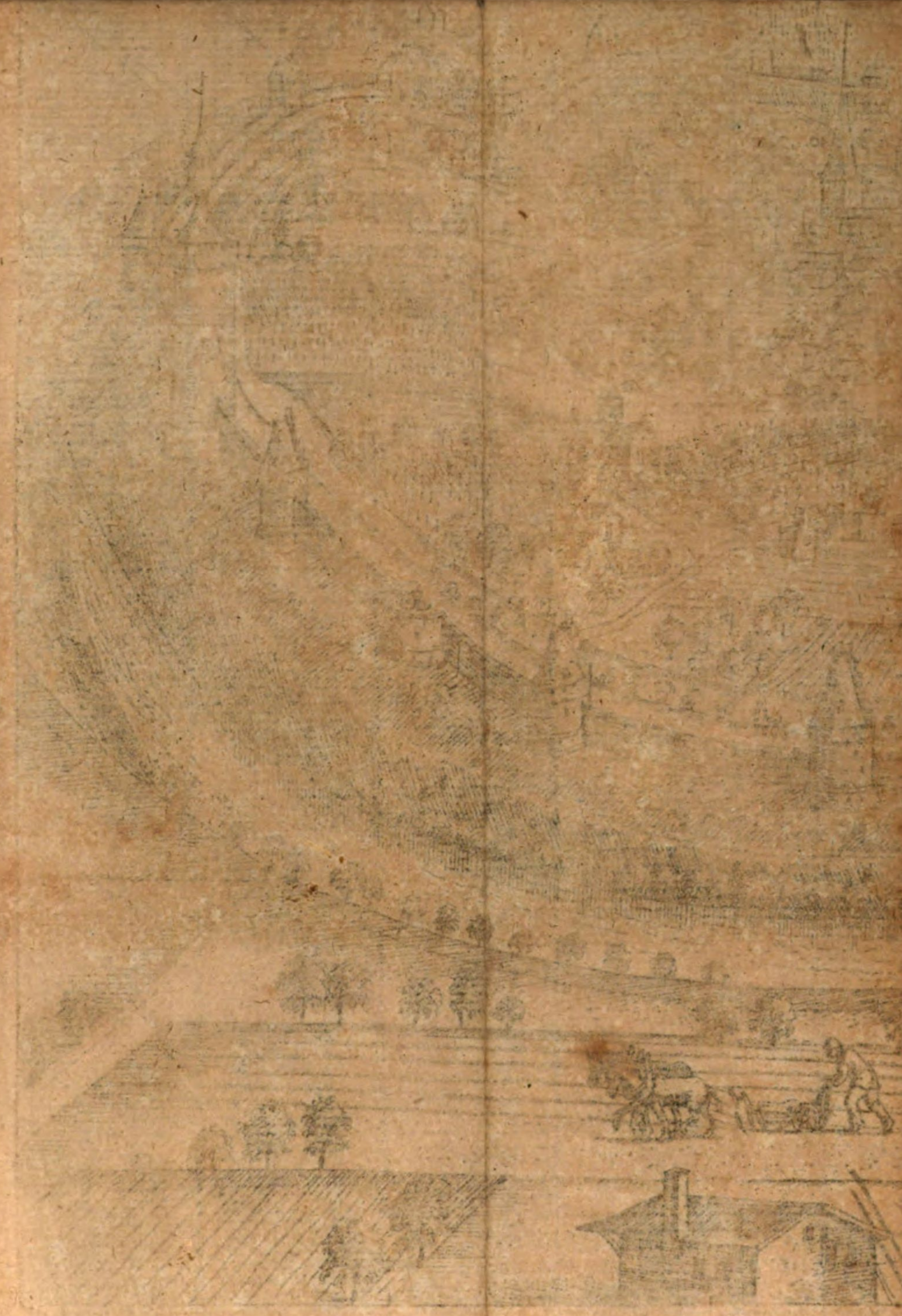
CAP. XII.

*Seditio quarta, & ultima, cum motu minisque magis
quàm presenti noxâ.*

NECDVM finis. à lanarijs ad lanios imus : atque
ex isto etiam corpore fuere, qui rempublicam tur-
barent. *Paulus Loenkenus* ex infimâ plebe lanius, post
cædem *Caroli Audacis*, & dum de matrimonio *Mariae*
cum *Maximiliano* deliberatur, partem se reip. fecit, &
plebem suam. Rumores dissipat, falsò expectari *Maxi-
milianum*, illudere sic Senatores: & melius tutiusque, ip-
sos imperium habere & exercere. Concitat deinde di-
ctam populi faciem, capit & abducit ex improvviso quos-
dam è Senatu, & gladio subiecturus erat, nisi lictor publi-
cus se subduxisset. Iam & Academiae primores se mi-
scuerunt, & auctoritate suâ tumultum sedarunt. Super-
uenit paullo post ipsa *Maria*, ut auspicia capefferet, de
more, Principatus: neque seditiosi admiserunt aut agno-
uerunt, nisi nova iura & immunitates extorsissent. Quin-
etiam cum illa, ad compescendum, Sagittarios ipsius vr-
bis (honestiores populi) armasset; isti & Sagittariorum
quosdam, impetu facto, ceperunt, & quattuor fortè ob-
uios Senatorum. Nec nisi ægrè sedari à *Paullo* ipso po-
tuere, quin vitâ eos mulctarent. Tum & in Arcem, ubi
diuersabatur *Maria*, incurrunt, & adigunt tot malis tre-
pidam virginem, antea cta condonare, & alia pro arbitrio
suo sancire. Iam ut species etiam publicè noui popularis
imperij esset, additi *Paullo*, custodiæ causâ, viginti satelli-
tes, & menstruum ex erario stipendium. Atque ex eadem
deinde

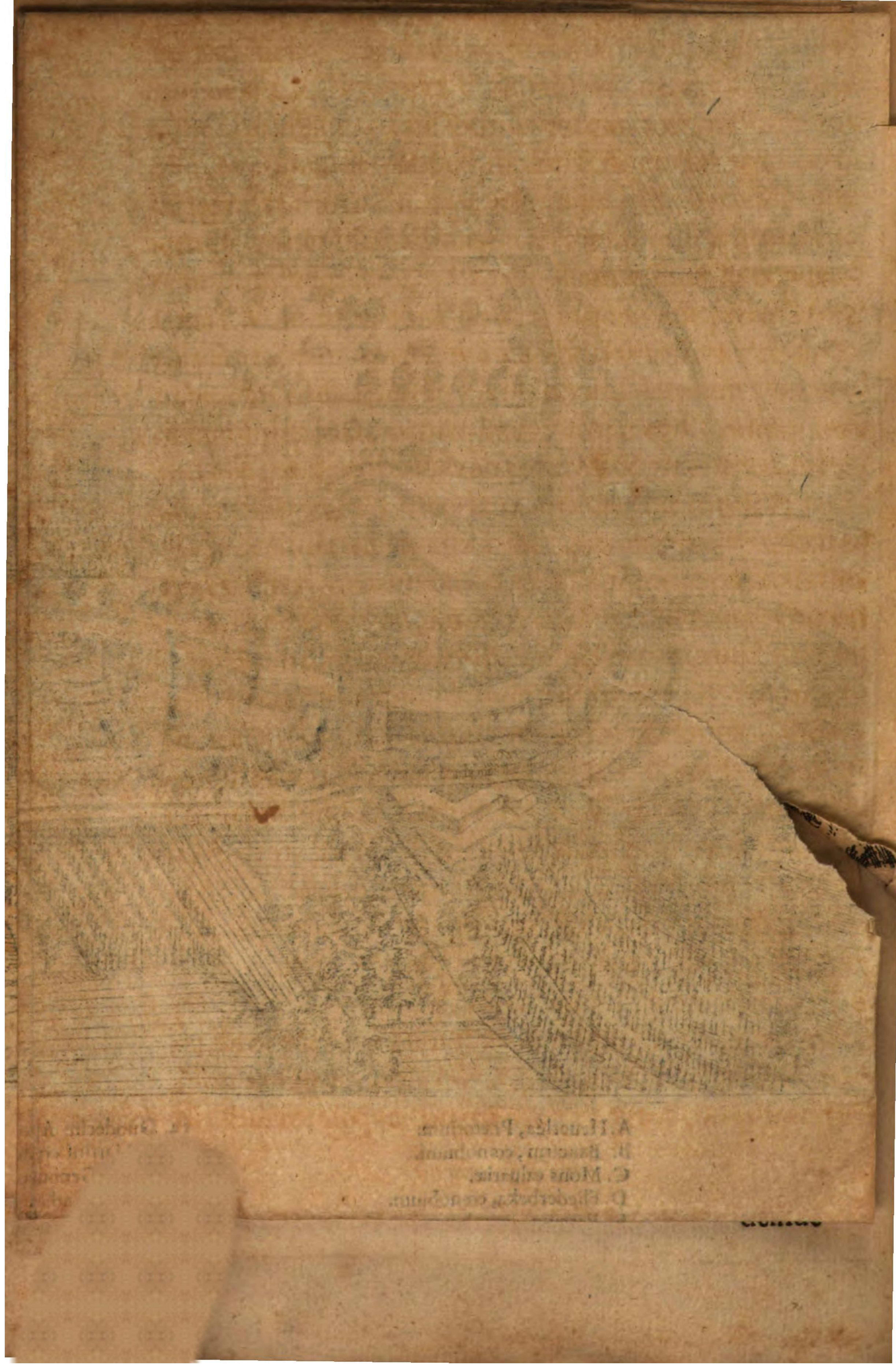
Anno 80.
cccc.
LXXVII.

W. H. R. 1840
No. 21
75. Col. 1000
72. Col. 1000

deinde publicâ pecuniâ lasciuiebant, potabant, conuiuia, velut ad societatem & fidem stabiliendam, agitabant. Sed agitantibus, opinione maturiùs *Maximilianus* aduênit: quo propinquo, minui potentia *Paulli* cœpit, & stipatores à Senatu adempti. Tamen ipse *Maximilianus* præsens, nihil etiam pro Principe agere, neque vlcus hoc tangere, nisi compos nuptiarum decreuit. Ergo iterùm post abitum inolescere *Paulliani*, stipatores reposcere, & res miscere. Sed edoctus de totâ re & periculo denique *Maximilianus*, *Engilbertum Nassouium*, Brabantia Seneschallum, cum equitatu Louanium præmisit, ipse mox secutus. Diffugiunt ad Solem nebulæ & nebulones, *Paullus* in Zelandiam, atque ibi agnitus capite luit. Pleraque horum, & certè initia, absente *Ludouico Pinnoccio* Prætore gesta (is in Germaniam, inter Legatos, iuerat) qui vt vir erat, animo promptus, manu strenuus, oppressisset, aut quidem repressisset: Deo & fato aliter visum. Sed vt finiam, hæc quoque seditio urbem minuit, multis non è plebe solùm, sed optimatum in agros aut prædia sua dilapsis, atque illuc sedem locantibus, tædio tot turbarum. Videtis causas & tempora, quibus florentissima olim vrbs defloruit, & ex veteri gloriâ & copiâ non nisi vmbra istam habet.

Anno .
CCCC.
LXXVIII.

CAP. XII I.

De arce Kesselsteiniâ aliquid: tum Eiconismus Urbis.

DVM in his sermonibus sumus, & ego atque illi intendunt, fugit nos deflecte re, quâ ad montem rectâ ibatur. Itaque progressi etiam paullùm, hæremus: & ego

ego circumspiciens, Amici, inquam, omnia me fallunt, aut via fefellit, de quâ vxorem scio monuisse. Vbi etiam domus illa rustica, quam signauerat? atque ibi ductor noster quærendus, aut potius euocandus. nam (Iuno mea hoc curauit) exspectat. Ecce illum à tergo. hem, & hoc viæ frustrâ etiam confecimus, & arduus ille ascensus manet? succumbemus. Vir bone, vis nos ducere in hunc verticem, ad arcem illam famosam & vetustam? Volo equidem Domine, inquit: aut pro me hæc filia mea. nam ego senex à pedibus laboro. Et tu sustinebis? arrectus ascensus est. Confido, inquam. Iuimus duce mulierculâ, peruenimus: atque ego (mirantibus meis & gaudentibus) vno tenore, & sine interquiete, clium peruasi. Ostendit rudera aliquot muri, & lapides in aceruo: sed lapides rudes, ex indigenis illis, & arenaceis. dixit, murum olim ibi fuisse. Ego & fossas statim adnotaui, satis grandes & conspicuas, etsi vepribus vel arboribus obsitas: quæ fossæ cinxerant hoc quidquid ædificij fuit. Ducimur deinde ad cauum subterraneum: sed recenti lapsu os eius clausum erat, & lapides illuc accumulati. Quid fuit? inquam. Illa, Grande subterraneum atrium, fornicato opere, & lapidibus alibi ferro inter se deuinctis. Intraisti? inquam. Sæpius, ait illa, & meus parens atque omnis vicinia, magnitudo est pedum quadraginta aut plurium: tum murus è latere coctili iterum occurrit. Quid deinde? inquam. Illa, Aiunt obseptum ibi aditum: sed subterraneas cryptas esse, quæ Louanium vsque in Diui Petri ducant. Ibi risi, & ad meos: Non sapuisset nobis cibus, sine hoc fabellæ condimento, sed res neque magna, neque vetus nimis hæc fuit: quid-

quidquid fama attollat. Nam & Gygantes aiunt inhabitasse. At nos ad verticis hoc labrum eamus, nisi fallor, sub oculis omne opidum & vicina habituri. Videtisne? ô delectabilem adspectum! tanti fuit venisse, vt hoc frueremur. Quis pictor hîc est, qui delineet, & penicillo suo omnia loca effingat? potest: & vos adspicite. Ecce *Diui Petri, Michaëlis, Gertrudis, Iacobi*, templa alia: ecce *collegia* illa atque illa, & notabiles etiam domos. Iterum desidero pictorem, & qui in tabellâ repræsentet.

Curavi tibi Lector: atque ecce habes.

C A P. X I V.

*De incendijs in hac urbe. tum de ade D. Petri, eius
Canonicis, & Præposito. Denique de turre.*

AVD. At nobis magis suaue (nam oculis satis antè v-
surpauimus) per te discere initia præcipuorum ope-
rum, vel auctores. Hæc cupido nos tenet. LIPS. Id
quoque indulgebo, & paullum sedeamus. Tu mea, ac-
cipe munusculum, atque abi. Primùm moneo, vetusta
aliqua ædificia frustra hîc quæri. non quin fuerint; sed
verè fuerint, & ignis violentia semel iterumque absum-
psit. Nam ecce memoriæ publicæ habent, principatu
Godefridi Primi Ducis, anno ∞. C. XXX. TOTVM
LOVANIVM fortuito igne absumptum. Auditis, to-
tum? itaque nihil superfuit operis vetusti. Surrexit ta-
men iterum, vel ex nouâ materiâ, vel rediuiuâ: iterum-
que exustum panè totum (eædem Memoriæ) cum prima-
rio ipso templo, annis paullò plus quadraginta à priore
L flammâ.

flammâ. Ergo frustrâ ea, vt dixi, quæramus: quæ exstant, videamus. Conspicitis in vrbe mediâ templum *Diui Petri*. quis condidit? *Lambertus Primus* Comes, & honori huius Diui illud sacrauit, & opidum tutelæ commisit. Idem & Canonicos instituit: etsi alij ad filium eius *Lambertum Baldericum* referunt, qui etiam Bruxellæ in Diuæ *Gudilæ* collocavit. Certè iste *Decimas agri Louaniensis* ijs legitur *adsignasse*. Initio septem fuerunt, ijque *Fratres* primò appellati: mox *Domini*, ad discrimen Minorum, qui accesserunt. Nam vt erat maiorum pietas, quidam & è priuatis opes suas huc contulerunt, & augendo collegio Canonicatus instituerunt. inter quos vnum *Simon Grindelius*, è Patriciis, anno ∞ . C. LXIII. & post viginti quattuor annos alium, *Godefridus* Prætor vrbis. Alios deinde (nam ad octodecim peruenerunt) aut Duces ipsi nostri, aut item ciues. *Godefridus* quidem *Primus* Dux legitur duos instituisse, anno ∞ . C. XL. Sed discrimen tamen erat, vt tetigi: quòd illi primi septem, opibus præminebant, & *Decimas* soli possidebant; donec anno ∞ . CCC. XI. sponte illorum, Minores in diuisionem admissi, & sic æquales omnes facti. Sponte, inquam: & ô miram raramque benignitatem! nam iure laudanda est: & hoc æuum, vereor, exempla non donet. Sed hi Canonici: quibus *Præpositus* etiam, præter Decanum, velut caput præest: magna dignitas, & olim non nisi in Principum aut Procerum filios collata. Notantur certè ex Ducum nostrorum liberis, item è *Lucemburgensium*, alijsque. Adhæret dignitati honos, quòd is à nouo Principe, quoties auspicia imperij suscipit, iuramentum sollenniter exigat, capiatque:

piatque: in quo & *Aduocatos se Canonorum Diui Petri fore* profitentur. Equum deinde Principis, cui infidet, donatium habet: quem tamen olim *Cantor* vindicabat, & lis inter eos fuit. Est nunc in hac dignitate, vir eâ & aliâ dignissimus, *D. Georgius Austrius*: qui ipso nomine inclytum genus prodit, & virtutes pro genere habet. Amorem certè & cultum studiorum, quæ laudatissimi illius *Maximiliani Primi* Imp. nepotem decent. Sed heu, defero hanc ædem, & non sine gemitu: vt collapsa est? quàm lacerâ & foedâ nunc facie? Mali facti (si ausim dicere) ea fuit, semper ignibus aut ruinis afflicta. Nam præter incendia dicta, arsit etiam anno ∞. cccc. lviij. & tota edacibus flammis absumpta est: ipsum æs Campanum liquefactum: sed omnia statim reparata, & Turris interuallo aliquo addita anno ∞. iij. vii. id est, quinquaginta circiter post annis. Fuit ea inter egregias Belgicæ: sed ruinæ deformarunt. prima anno ∞. iij. lxx. mense Nouembri, me audiente & ad strepitum procurrente, sub vesperam; iterum, anno ∞. iij. lxxviii. denique vltimò iam nuper Decembri mense, ante bienium. Quis excitat & reponit? calamitas temporum vetat, aut & frigus in talia, cùm ad suum modò quæstum priuatim quisque calet & callet.

C A P. X V.

*Reliquæ Parochiæ, & earum anuum percursus: & si-
quid notandum.*

SUNT & alia illa Templâ maiora, quæ videtis, & quas *Parochias* (aliij *Paræcias* malunt) appellamus. *Diui*

Michaëlis portæ murorum veteri superstructum, anno ∞ . C. LXV. Fallitur enim vulgus, qui vetustissimum censet. & quod *Chrisma* sacrum illinc petitur, & ad *D. Petri* defertur; non ea causa est, sed quia in viâ Leodicensi est situm: *Chrisma* autem Leodico mitti olim solet, & illîc igitur decorè deponi. Sed partitio ipsa fit deinde in æde Petri, vt vetustissimâ, & primariâ. Turrim initio & hæc ædes habuit altiore: sed corruit cum vicinarum ædium detrimento, anno ∞ . CC. XXV. neque iterum est educta.

Tertia est *Diui Iacobi* ædes, æuo istis proxima: quæ anno ∞ . CC. memoratur exstructa. Est in exteriori vrbe, sed scire licet iam tunc ea loca ædibus hominibusque frequentia fuisse: & ideò templum nouum aptatum. Neque alia item causa *Michaëlinæ* ædis superstructæ in portâ fuit, quàm vt vicinior atque opportunior esset illis suburbanis. Flagrauit *Iacobæum* de cælo tactum, anno ∞ . CCC. L. reparatum est, & pars veteris turris etiam manet. Collegium Canonorum habet, sed ex translatione. primitus enim Eincuriæ fuit: agente autem apud *Nicolaum Quintum* Pont. Duce nostro *Philippo Bono*, anno ∞ . CCCC. LVI. huc est translatum. Mouit eum, opinor, solitudo aut inopia opidi, sic etiam attollendi: mouit & Academiae adspectus, quam Canonici decorè colerent, & ipsi ab eâ excolerentur.

Quarta, *Sanctæ Gertrudis*, quæ *Henricum Primum* Ducem auctorem inscribit. Condita est anno ∞ . CC. VI. statim à Iacobæâ. Sacellum antea erat: fecit aut fieri curauit ille Princeps Parochiam: itemque *Canonicos Regulares*

gulares ibi collocavit. Fama habet, turrim istam satis egregio opere, emolitos lanifices esse, idque collaticio inter se ære: potentem hîc scilicet frequentemque tunc nationem. Canonici isti initio *Præpositos* habuere, fuitque primus *Franco* quidam, qui obiit anno ∞. CC. xxx. Sed anno deinde ∞. CCC. xliiii. *Henricus Furensis* nomen *Abbatis* Romæ impetrauit, prætulitque. Non item successor *Henricus Rodius* (è meis, nisi fallor, maioribus) qui modestiæ amans illum *Præpositi* recepit, & duo item alij secuti. Tum *Gualterus Moliardus* iterum Abbas, anno ∞. CCCC. lxvi. & posterî tenuerunt: inter quos nunc est & præsidet *Arnoldus Eynhoudtius*, pius, industrius, prudens vir, & qui cœnobium pulcherrimo ædificio auxit & ornauit. Est ab eo perpetua & magna *Porticus* circum hortos, in membra & cubicula supernè distincta: ad vsum duodecim è nobili stirpe adolescentium (nam tales admittuntur tantum) quos hîc alii, & scientiâ ac pietate voluit informari. Insigne opus, & institutio: laus hîc auctori & gratia, præmium in melioribus locis esto.

Quintum, *Sancti Quintini* templum, structum sub idem cum priore æui. Non maximum, sed vel pulcherrimum, meo iudicio, inter omnia est: benè & aptè commensuratum, multâ luce vndique collustratum. Atque hæ nunc sunt quinque illæ *Parochiæ*: olim vnica *D. Petri* erat, mansitque ad annum ∞. CC. lii. Sed notant, grandi iam tunc populo, curas eius Parochi alleuandas fuisse, & quinque istas designatas, quas dedi.

CAP. XVI.

Virorum Cœnobia.

SVNT & Cœnobia plura, aut Sacella: quæ lustrabo, & siquid dicendum videbitur, non omittam. Primi

DOMINICANI: qui & tempore sunt inter religiosos hîc primi. Venerunt in urbem, sub annum ∞. CC. XXVIII. haud diu sanè post primam institutionem. Sed locum ijs suum assignavit & cessit (mira pietas!) *Henricus Tertius*, anno ∞. CC. LVI. Cessit, inquam, ijs ipsâ Aulâ suâ, quam in Diliæ insulâ habebat, medio ferè vrbis loco: quam Annales nostri *Bassam Curtim* (id est, *Inferiorem Aulam*) vocant, ad discrimen illius superæ, quam *Burgum* diximus fuisse. Ille idem Princeps templum, & alia, ibi struxit: exstantque ab illo ævo (satis notabile) ipsæ fenestræ vitreæ in Choro, quas ille & liberi donarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisponensem Episcopum huc venisse, & altaria quædam in anteriore templo sacrasse, anno ∞. CC. LXXVI. Aiunt & discipulum eius, inclytum illum *Thomam Aquinatem*, comitem fuisse, & Eúangelium de loco superiore cecinisse: ac pulpitem ipsum servant, quo ferunt vsum. Familiarem fuisse Principibus nostris, illud constat: & *Aleidem*, viduam dicti *Henrici*, ad eum Parisijs agentem scriptitasse, & consilia vitæ dirigendæ petijisse, atque accepisse.

FRANCISCANI à tergo adhærent, brachio fluminis diuisi. Ipsi in memorijs habent (nam alij aliter:) sed ipsis credi-

credimus, huc venisse quinquennio post *D. Francisci* mortem, qui esset annus ∞ . CC. XXXI. non diu post Dominicanos. Initio fuere, qui *Gaudentes* vocantur: successere anno ∞ . 15. 11. qui *Coletani*: & post sedecim deinde annos isti, ex vero *Observantes*. Cœnobium vetus est: choris templi novus, altus & illustris, structus anno ∞ . 15. XXXVI. & consecratus 1111. Nonas Iulij, quem ut Dedicationis templi diem sollemniter nunc servant.

AVGVSTINIANI cœperunt anno ∞ . CC. LXIII. qui (sicut & Franciscani) stipe collatâ templum & ædificia struxerunt.

BOGARDI fratres, olim Laici, ut appellamus, & texendo vitam tolerabant; certis tamen inter se legibus & communione deuincti. Fuere ab anno ∞ . CC. LXXX. vel antè. nam exstat tunc Diploma *Joannis* Ducis, recipientis eos in tutelam.

MARTINIANIS tenue principium ab *Henrico VVelléo* fuit, in Diui Petri Sacellano, anno ∞ . cccc. XXXIII. *Fratres* initio dicti. Aucti numero & opibus, quindecim circiter post annos, mutarunt institutum, & *Canonici Regulares* facti, ex normâ Diui Augustini. Inter eos floruit, & famam studijs scriptisque fecit patruus meus maior, *Martinus Lipsius*: qui obiit in Eburonum terrâ, cœnobio, quod *Crucis-Lemum* dicunt, Præfectus: anno ∞ . 15. LV.

CARTVSIANI cœperunt circa annum ∞ . cccc. LXXXIX. neque vnum auctorem operi inscribunt. Alij alias cellas dederunt: sed eminet *Ioannes Ouerhofius* Antuer-

Antuerpiensis, Nassouiorum Quæstor. Fuerunt & duæ fæminæ auxiliatrices, *Margareta*, *Eduardi* regis Angliæ soror, vidua nostri *Caroli Audacis*; & *Maria Magdalena Hamalia*, vidua item *Guilielmi Croij*, vtraque pietate, & liberalitate in pios, insignis. Est in hoc Cœnobio spectabilis Porticus, magnitudine & opere: nec scio an hîc, aut in finitimis locis, alia comparanda.

PATRES SOCIETATIS IESV, primùm duo venerunt circa annum ∞ . 15. XLII. Pietas & eruditio statim prouexit, plures accesserunt, & Collegium est factum: quod *Læuini Torrentij*, Episcopi Antuerpiensis, & amici nostri, liberalitate mirificè auxit, qui moriens opes suas ei legauit.

CAPVCINI vltimi, & per medias turbas ingressi. *Iacobus Bayus* Theologiæ Doctor, piè & liberaliter accepit, aream ædificijs, & hortos, itemque alia ipse largitus aut ab alijs impetrans, *Conditoris* nomen meruit habere.

C A P. X V I I.

Fæminarum cœnobîa, aut cœtus.

SUNT & Fæminarum sacri cœtus, omni sanctimoniâ & castimoniâ compositi: quæ precibus hymnisque Deum die & nocte venerantur ac placant. Sunt

BEGINÆ, non propriè aut strictè Religiosæ, sed quæ tamen eas æmulantur. Æuum earum vidi in templi lapidibus sculptum: *Anno ∞ . CCCV. hæc curia incepit.*

HOSPITALE magnum, siue Xenodochium, *Dive EliZabe-*

Elizabeta sacrum. Institutum ab *Henrico* illo *Tertio*, qui *Dominicanos*: & sub idem ferè tempus.

ALBÆ DOMINÆ quæ vocantur, primùm fuere *Conuentus pœnitentium*, ordinis *S. Mariæ Magdalena*. Mutarunt, & assumpserunt *S. Victoris Parisiensis*, anno ∞. CC. LII.

S. VRSVLÆ in mediâ Plateâ, coepit à priuatâ liberalitate *Elisabeta Veselia*, quæ vidua domos ibi in ipso loco suas, & hortos, & vineas, legauit hoc fine: anno ∞. CCCC. XV. Sunt *Regulares*, & *Priori Bethlemitico* subiectæ.

GRISÆ SORORES, à leucophæâ veste. Dicunt se à ducentis annis huc venisse, è cœnobio *Thenensi*. Subsunt *Abbati Gertrudano*.

NIGRÆ SORORES, suâ ipsæ industriâ surrexerunt. Vna aut altera coepit, & curâ ægris impensâ (nunc quoque faciunt) nummulos corrogarunt, domum emerunt. Aliæ iunctæ sunt, in regulam *S. Augustini* transierunt anno ∞. CCCC. LXII. Templum paullò pòst struunt, quod consecrauit *Libertus* Episcopus *Berytensis*, anno ∞. CCCC. LXXVIII.

CLARISSÆ, id est *D. Claræ* asseclæ, ordinis *Diui Francisci*. Instituit nobilis matrona *Catharina Oppendorpia*, vidua *Ioannis Bloisij*, Equitis, anno ∞. MD. XVI.

SUB-CASTRENSES, vt vocantur, Ordinis *Cisterciensis*: quibus conditor *Gualterus Templius*, vir nobilis: & accessit in partem eadem *Catharina Op-*

M

pendorpia

pendorpia iam dicta . Anno ∞ . 15. XVII. Abbatissam habent.

ANNUNCIATÆ: quarum prima institutio in Galliâ à *Ioannâ*, filiâ *Ludouici Vndecimi* regis, vxore autem *Ludouici Duodecimi*. Cui cùm diu ante regnum nupisset, *Duci* adhuc *Aurelianensi*; in ipso regno, suasu ministro- rum, & suo ambitu, ne Britannia Ducatus abalienaretur, *Annam* eius Ducissam vxorem cepit, hac dimissâ. Causa diuortij, metus præferebatur, & quod non sponte duxisset: neque ista opposuit, & libens ad alterius æterni- q. Regis cultum se conuertit. *Ducatum Bituricensem* donum acceperat, cuius fructibus se tolerauit, & alia pijs vsibus impendit. Instituit has Virgines, in honorem cul- tumque *DIVÆ VIRGINIS*, anno ∞ . 15. 1. Diffusæ sunt in Belgicam, & Brugas venerunt: illinc huc pars earum traducta, faciente *Mariâ Hamaliâ*, de quâ dixi. Ingres- sæ primitus *viginti* sunt, è quibus *sex Brugenses*, quæ re- gimen aut exemplum nouellis essent.

C A P. XVII.

Profana aliquot loca.

ABSOLVI. an & pauca in profanis opidi locis noto? sed pauca. Ecce *CVRIA* ista spectabilis est, siue Se- natorum domus: tota è secto per artem lapide, figuris & emblematis variè ornata. Magnitudo iusta est, symme- tria bellissima: & insigne maiorum elegantia vel opu- lentia monumentum. Exteri cùm vident, laudant, an & inuident dicam? Strui cœpit anno ∞ . CCCC. L. & in- tra

tra decennium (ita notant) est absoluta. Causa struendi, abominatio prioris Curiae, illius infauftæ Foro veteri, vbi Patriciorum laniena, quam descripsi. Ab eo tempore abhorruerunt adire Senatores, & in Sagittariorum ædibus conuenerunt, donec hoc opus absolueretur.

TURRIS in mœnibus, longè conspicua, quam *Impensa perditæ* vocant. Laterculo muri introrsum structi, lapide deinde candido vestiuntur: rotundâ formâ, in altum æquabiliter surgit, non in alium (& hoc fine factam credo) quàm Speculæ vsum. Circumiecta enim ad *multa millia* passuum vndique detegit: & sunt qui asserant Antuerpiam, fereno die, ab acribus oculis videri. Structa est anno ∞. CCC. LXIII.

CATARACTES pulchro & operoso opere, in ipso *Diliâ*, atque illi coërcendo, aut dispensando, anno post *Turrim* illam factus. Qui tamen ex insidiis urbem, meo æuo, penè oppressit. Nam ecce, anno ∞. I. D. LXXIII. cùm ingentes pluuiæ fuissent, & nix item soluta, VI. Idus Ianuarias, negligentia Curatoris euēnit, vt obijces parum in tempore leuarentur, aquamque transmitterent. Stetit se annis igitur, & magnâ mole intumuit, & mœnia iam ipsa æquabat; quæ iuxta Cataractem denique perrupit, & toto impetu urbem inuasit. Pecudes, & hominum quosdam abstulit, ædificia deiecit, libros corrupit, vt aliam suppellectilem & penum ciuium omittam. *Guilielmus Canterus* noster, in selectâ Bibliothecâ suâ ingens tunc damnum & merorem accepit.

I V S T I L I P S I
L O V A N I V M:

id est,

O P I D I E T A C A D E M I Æ E I V S
D E S C R I P T I O.

L I B E R T E R T I V S.

C A P V T P R I M V M.

Innitium Louaniensis Academia, & hinc condita causa.

ED heus amici, an non satis iam vidimus, satis sedimus, & satias etiam sermonum vos capit? AVD. Nos? vt versu tibi dicam,

Antè diē clauso componat vesper Olympo.

At te ne fatigemus, illa cautio est. LIPS. Ergo surgamus, in urbem vorforiam capiamus. nam & Sol in meridiem inclinat. Descendimus, & in viâ iterum eramus, cum AVD. Urbem habemus, sed præcipuum eius membrum, an animam dicam, omisisti, publicam Scholam, & quam *Academiā* solemus appellare. Animam dixi. quæ enim vita aut vigor sine eâ huic opido sit? quis adue-

adueniat, aut frequentet? Nos certè exteros non congeries hæc lapidum, aut pratorum colliumque adspectus trahit; sed Musa & Minerva, quæ hîc sedem habent, & tu earum sacerdos Lipsi. Age, originem eius explica & progressum: quod nos aliosque iuuat nouisse. LIPS. Non hercules inuitus fecero: & quis sermo magis me delectet? Miles castra aut prælia, rusticus agros & segetes loquitur: hæc mea castra sunt, hic ager quem colo, hîc seges aliqua gloriæ, quam meto. Ordiamur. Cùm Louanium seditionibus, vt dixi, afflictum & paulatim vacuefactum esset, mercimonijs plerisque in Angliam aut aliò dilapsis: miseratio & cura Principem etiam nostrum habuit primariæ vrbs instaurandæ, & aliâ aliquâ viâ frequentandæ. Hæc occurrit, quam in manibus tunc habebat. Præerat nobis *Ioannes* Dux, miti imperio: & cùm bella cessarent, artium amor subiit, & exemplum etiam, quod aliæ iam prouinciæ præbebant. *Colonia* enim & *Lutetia* Academia erat: cur non florens & copiosa hæc Belgica haberet? cur liberos suos magno impendio ad longinqua loca mitterent, prompto, sub manu & oculis eos habere? Itaque voces iam & consilia apud Principem: ac didici *Engilbertum Nassouium*, in flagrante tunc gratiâ, & animi honestum, præcipuum auctorem fuisse, & *Joannem* ad Academiam instituendam perpulisse. Vbi dere sedit, de loco deliberatum est; & multi *Mechliniam*, aëre & munditie commendabilem, suggerebant: sed vicit *Louanium*, præter miserationis adspectum, quem dixi, quòd ingenio loci hominumque non alia vrbs aptior otio studiorum videretur. Et benè iudicasse, quis non iudicat?

dicat? Situ quid salubrius, vel amœnius? Aër purus & ridens: loca passim vacua & delectantia, prata, agri, vineæ, luci, & rus, vt sic dicam, in ipsâ vrbe. Mœnia conscende, & perambula: quæ subiecta facies? cuius frontem animumque non explicet ista mirabilis simul & delectabilis varietas? Hîc segetes, poma, vuae crescunt; hîc pecudes balant, aut mugiunt; ibi aues garriunt & cantillant. Iam pedes aut oculos extra mœnia effer. sunt riuuli, aut flumen Dilia, vago flexu; sunt villæ, aut Cœnobîa; est superbum illud Prætorium *Heuerléa*; arboreta, aut siluæ intermixtæ; & vbique meræ locorum deliciæ. Nam de hominibus ciuibuscque, quid prædicem? Solem non videre magis ad humanitatem & benignitatem factos. Appello vos, qui insedistis: probitatem & candorem vidistis, officia & alacritatem ad ministrandum. Itaque mirabile, & verum est, velut Homericam Ioton hîc esse; & qui semel gustarunt, vix auelli, aut auulsos desiderare identidem & respectare. Hæc ipsi sensimus, hæc ab aliis audiuiimus: & ô salue amœna & amata nobis vrbs,

Saluete Athenæ nostræ, Athenæ Belgicæ,

O fida sedes artium, & fructu bona,

Lateq; spargens lumen & nomen tuum!

Te Gallus, & Germanus, & te Sarmata

Inuisit, & Britannus, & te duplicis

Hesperiaë alumnus. quàm frequens frequentia

Stipauit olim, & aduenarum copia!

Quæ minuit aliquid ciuicus, fateor, furor

Et Mars cruentus: sed fuere, quis neget?

Et fructus etiam apparet. ô quot millia

(Ita dico) protulistis insignes viros,

Auxi-

Auxilia vel consilia publica rei?

Quot Fama in æde consecrastis nomina,

Perennibus victura scriptionibus?

Et porrò proferetis, & sacrabitis,

Si donat aliquam mitior pacem Deus.

Donabit autem. vota vos modo & preces

Concipite, & in partem aduocate Virginem,

Patrona quæ vestra audit, & Dei parens.

C A P. I I.

*Martinus Quintus approbavit. Natalis Academiae,
& Lætionum.*

SED hem, ne extra lineam me eiiciat affectus. **A V D.**
Sæpè sic eiiciat, & tu tales voces: sed perge. **L I P S.**
Decreto igitur iam de Academiâ, & de loco: visum mittere legatos ad Pontificem, cuius veniâ & auctoritate opus erat ad instituendam grauiorum artium Scholam. Præerat tunc Ecclesiæ *Martinus Quintus*, è gente *Columniâ*: id est, primariâ Latij familiâ; & quæ bello ac pace insignia lumina rei Christianæ dedit. Sed hic Pontifex bonarum etiam artium sciens & cupiens erat: eoq; faciliùs de Academiâ impetratum. Diploma datum est signatumque, anno ∞ . cccc. xxv. quod nobis constat, & hîc asseruatur: frustra exteri ambigunt de anno sequente. Potestatem faciebat amplam omne genus artium docendi, doctos producendi & titulis honoribusque afficiendi: solâ tamen Theologiâ, reginâ scientiarum, exceptâ. Quid mouerit, nescio: fortassè vulgare doctrinam eam & spargere, haud ex usu censuit, neque
campum

* *Iacobus*,
Hollandiæ
Comite.

campum nimis aperire disputationibus & sermonibus super rebus diuinis. Quod tamen ipse abnuitt, statim post annuit *Eugenius Quartus*, quinto ipso anno à Scholâ institutâ: cum super hac re legatos ad eum *Philippus Bonus*, tunc noster Princeps, misisset. Nam *Joannes* magno illi operi haud diu superfuit; vix famam etiam, nisi ab eo, & discidio cum * vxore, habiturus. Sed à Diplomate primo impetrato, non statim etiam lectiones habitæ, ne erretis: & reiectæ eæ in annum sequentem, id est *vigesimum sextum*, fuerunt. Quid ita? credo, quia Scholæ cathedris sedilibusque instruendæ; quia Doctores eligendi; quia ipsa iuuentus conuocanda erat. quod fecit publico edicto *Ioannes*, & in eo inuitat externos & indigenas ad nouam Scholam: *in quâ*, inquit, *Doctores & Magistri lecturas suas, quilibet in suâ facultate, & alios actus Scholasticos, secundâ die mensis Octobris, inhababunt*. Ecce, auspicalem diem videtis, ipso Duce sic adfirmante: & hodie hæc Schola seruat, & illo exemplo, eo die lectiones quotannis renouantur, siue ipso nostrorum verbo, resumuntur. Hoc ita verum videtur: tamen aliæ memoriæ, itemque diligens talium *Hadrianus Barlandus*, tradiderunt Septembri mense initium factum, idque pridie *Natalem Diuæ Virginis*. Credo utrosque vera dicere. sed hos de auspicijs primis loqui, id est, cum velut in possessionem missi professores sunt, & oratio publicè habita est, magno Procerum conuentu (nam & id notant) perorante *Nicolao Prunio* Iuriconsulto. Sed oratio tantum: & lectiones dilatæ in sequentem mensem, ut dictum.

CAP. III.

Regimen Academia, Rector, Conservator, Promotor, Senatus. obiter & de Cancellario.

INITIVM Academiae habetis: noscite & faciem aliquam eius atque administrationis formam. *Rector* & *Senatus* sunt qui regunt, & Dux *Ioannes* olim, monitu Pontificis, omne ius suum in eos contulit, ac liberam potestatem in Studiosos permisit. *Rector* à Senatu Academico creatur, idque singulis semestribus, ut nunc res habet. Antea reperio, trimestrem modò dignitatem fuisse, atque id durasse ad annum ∞ . CCCC. XLVI. id est per viginti circiter annos. Atque inter primos illos lætis animi oculis vidi *Ioannem Eeckhoutium*, nobilem virum, è maioribus meis: qui patris mei auunculus maior, in Burgundicâ aulâ postea vixit obiitque. Magna est hæc dignitas, & splendorem ei dant Accensi, siue *Bedelli*, ut vocamus: quorum vnus, prælato grandi argenteo sceptro semper præcedit & ducit, famulis sequentibus; interdum & octo præeunt, cum suis quisque sceptris, sed in sollenni processione, aut die festo. Obuertunt omnes ora, venerantur & cedunt: atque alius quivis honor fasces huic submittit. Dicamne etiam? sed narrantium fide. aiunt *Carolus Quintus*, Imperatorem illum verè Augustum, cum fortè hîc esset, loco cessisse, & latus Rectori texisse. Magna humanitas, si non debuit; magna, etiamsi debuit. Amplius, insigne potestatis purpuram gestat, & in humeros extensam epomidem reijcit, cuius oræ pellibus variegatis prætexuntur.

Caputium vocant, nec abs re: nam olim capiteo velare solent, & sic gestare. Hoc palàm liquet ex Pontificio diplomate, in quo Rector describitur & ornatur: estque à Principum imitatione & exemplo, quorum talis ille olim cultus. Hic Rector, vt tetigi, ius omne in Scholasticos habet, causas audit, decîdit, mulctat, punit. Cui rei *Promotor* etiam est (sic Prætorem nostrum appellamus:) qui iubente aut consentiente Rectore, neque aliter, manus iniicit, in custodiam & vincula etiam ducit. Grandioris noxæ conuictos punit, vel capite, si visum est. sed rarò visum: & omnis ista iudiciorum seueritas in pecuniarias ferè mulctas definit; mitigatque crimen vel ætas adolescentiæ, vel & fauor qui studijs debetur. AVD. Ita discimus. sed inuisum hoc *Promotoris* nomen vnde ductum? LIPS. Neque ego satis scio. an quia ius promouet, & lites intentat? vndeunde, de munere constat: & in eius æui vocibus nec Varro satis Latinos fontes indaget. Barbara multa sunt, ab Italis aut Gallis inuecta: quod notare potuistis & in *Bedellis*, quos scitiùs alij putant dicere *Pedellos*. AVD. Alia etiam quæstiuncula. recens ego à Batauis sum: neque Rectoris ibi tam magna & mera potestas. Apud vos autem hoc ambigo. si ciuis cum Studio agat, aut contrà, quod forum aut iudex est? LIPS. Distinctè dicam. si ciuis agit, rei forum sequitur, id est ad Rectorem venit: si studiosus in ciuem, aliud huic rei tribunal repertum est, neque ad urbanum aut sæcularem magistratum itur. Est enim *Conseruator* (nomen illi, quia iura nostra tuetur & seruat:) qui tribunal suum habet, & Adsessorem iuris peritum, ad quem causæ hæ tales conijciuntur & aguntur. Imò licet
ad

ad eum è totâ Brabantia euocare, etiam æs aut aliud debitum petere: magno studiosorum commodo, qui domo se, aut certè opido, non mouent. Quid si aliquis non pareat? dices. Scito igitur Ecclesiasticum hoc tribunal esse, & ideò telum aut fulmen *Excommunicationis* posse exserere: quod item Rector. Qui autem & hoc contemnunt, in eos Iudex à sæculo aduocatur. Singulare hoc ius est, & olim ac nuper (ego vsus sum, & scio) latè obtinuit: nunc peruicaciâ opidorum, quæ suos tuentur, itemque remissione aut frigore nostrorum, restringitur: & caussas alias non dico. Sitamen sic pergatur, breui non nisi nomen & memoria eius erit. Huic muneri solet præfici aliquis Antistitum, & ferè *Abbas Gertrudanus*, qui in vrbe agit. Est & alius in Academia honos, super illum *Conseruatoris*, quem *Cancellarium* dicunt. Is iurisdictione abstinet, dumtaxat titulos & honores, exactis studiorum spatijs, auctoritate Pontificiâ confert: dico *Magisterij*, *Licentia*, *Doctoratus*, vt Academicarum mos nunc habet. Hoc munus vindicat *Præpositus Diui Petri*, & illo absente *Decanus*: ac proximum à Rectore in conuentibus publicis locum tenet. Dixi regimen & capita: sed *Senatum*, qui omnia adgubernat, quem appello? Quinque classes, siue vt loquimur *Facultates*: *Theologia*, *Iuris Canonici*, *Iuris Civilis*, *Medicina*, *Artiumque*. In has Doctores omnes veniunt, adsciscuntur & aliqui non doctores, vt prudentia aut vsus ab ijs suadent: in illam autem *Artium* præcipui è Magistris. Hæc & *Decanum* habet, seorsim in confessibus honestandum. Hic Senatus Rectorem, vt dixi, creat: idem omnia moderatur & temperat, & Re-

etor etsi nomen magnum, tamen potentiâ ferè vt Venc-
torum Dux est, & à Senatu suo pendet.

C A P. I V.

*Hala nostra, siue Schola publica: item Pedagogia, &
Collegium trilingue.*

HÆC administratio & regimen est Academia: quæ
studiorum ratio, fundamenta, aut adiuumenta, di-
cam. Primùm, est publicus locus, vbi tres primariae scien-
tiæ docentur, *Theologia, Jurisprudencia, Medicina*:
prima, inferiùs; supernè duæ reliquæ; & sunt auditoria
in vniuersum quinque. Ædificium vetus est, nec huic
vsui primò structum: structum autem lanificibus, cùm
ij in flore essent, anno .ccc. xvi. quod duplex in-
scriptio parietibus inserta docet. Vocant *Halas*, vt so-
lent ista hominum aut mercium receptacula: liceret La-
tinè *Basilicas* dixisse. Vt autem nunc vsus est, *Athe-
neum*, appellemus; & huic rei, id est auditioni, præcipua
membra adaptarunt. Scitis etiam me ibi docere, & Hi-
storias aut antiquitates explicare. Sed præter hunc lo-
cum, qui liberis auditionibus seruit (nemo enim adigi-
tur) sunt etiam *Pedagogia* quattuor, vbi strictior disci-
plina, & pueri vel adolescentes in primis artibus, atque
ipsâ Philosophiâ maximè, instituuntur. Egredi, aut ab-
esse, sine veniâ non fas: & præceptores ius suum tenent, &
tempus non temerè dispensant. Sunt ea quattuor, *Li-
lium, Falco, Castrum, Porcus*: ita enim nomina ab in-
signibus suis habent. Denique tertius est locus, lingua-
rum notitiæ destinatus, quem à re vocant *Collegium tri-
lingue*:

lingue: nam *Hebraica*, *Græca*, *Latina* illîc præceptores suos habet. Alio nomine *Buslidianum* dicitur, nimirum ab auctore *Hieronymo Buslidio*, Præposito Arienfi, gratioso apud *Carolus Quintum* viro, & qui moriens opes suas in hos studiorum vsus reliquit. Viros aliquot insignes, & Professores habuit: inter eos *Petrum Nannium*, qui alios post se, vt meum iudicium est, reliquit, & fortasse relinquet. At nunc iacent ibi omnia & silent: heu tempora, an & heu iudicia dicam? sed refræno. A V D. Non ego, & publicum desiderium votumque est, præsertim Græcæ linguæ. Quando habebimus? L I P S. Tempestiuitas expectanda est: tamen & ego eos qui præsunt hortor intendere, & illud Tertulliani seriò cogitare: *Litteraturam*, De Idolat. *instrumentum esse ad omnem vitam*. Vetus etiam versiculus est,

Διπλῶν ὁρῶσιν ὁ μαθόντες γράμματα.

Qui litteras didicere, bis tanto vident.

C A P. V.

Collegia alenda iuuentuti, Theologia, Iuris, miscella.

PERGAMVS. nam & aliud Collegiorum genus est, vbi non tam docetur, quàm alitur iuuentus, & subsidia studiorum in certos annos habet. Pulchrum inuentum, & quod in Angliâ magnificè vsurpatur: neque credam in orbe terrarum simile esse, addam & fuisse. Magnæ illîc opes & vectigalia: verbo vobis dicam? vnum *Oxonienſe* collegium (rem inquisui) superet vel decem nostra. At nos plura, & sparsa habemus: primumque

omnium instituit, quod *Theologorum* dicitur, *Ludovicus Rijckius*, vir hîc Patricius & Principis Quæstor. Ipse, inquam, instituit anno ∞ . CCCC. XLII. sed alij auxerunt, & fundamentis ab eo iactis, vt sic dicam, superstruxerunt. Diuisum est, & vt facilius regimen esset, alterum factum, quod *Paruum* appellant. Accepi *Bessarionem* Cardinalem (ô magnum in Græcis virum!) hîc fuisse, & hospitio exceptum, memoriam sui reliquisse, Biblia manuscripta. Id fuit anno ∞ . 10. XIII. cùm Legatus à S. Sede in Belgium esset. Eminent ijsdem Theologiæ studijs dicatum, *Collegium Pontificium*, ab auctore *Hadriano Sexto*, postea Pontifice: sed cùm cœpit, Decanus hîc in æde Diui Petri erat. Alij etiam auxerunt; & industriâ ac probitate Præsidentum incrementa cepit, ac nunc capit. Alia sunt, sacrata sacris etiam studijs, sed minora: & satis sit in descriptione vrbis, breuiculo inferuisse. At in iure primum fuisse opinor, quod *Diui Iuonis* titulo dedicarunt, & *Collegium Juris* appellarunt. *Robertus à Lacu* præcipuus auctor, alijque deinde studij eius Antecessores, anno ∞ . CCCC. LXXXIII. Successit quadriennio posterius *S^{ti} Donatiani*. quod nomen ita habet, quia primus auctor, *Antonius Haueron*, Præpositus eius ædis *Brugis* erat. Ille cœpit, & domum ac vectigalia aliqua dedit, sed tenuiter: postea *Joannes Carondeletus*, Episcopus Panormitanus, apud Cæsarem graciosus, reparauit, ornauit, auxit, sic luculentè, vt meritò alter conditor habeatur. Est & tertium *VVinckelianum*, Iuri dicatum, etsi (quod mireris) à Doctore medico *Ioanne VVinckelio*, anno ∞ . 10. LII. Ab his exemplis alia successerunt, aut & quædam præiuerunt: sed longum

gum sit referre, nec possum nisi referre. Duo tamen sunt ædificijs conspicua, *Sabaudianum*, & *Dalianum*: atque illud iuventute etiam frequens satis est, & floret; hoc modicè, sed ob splendorem Princeps sibi in Palatium lègit & huc veniens eò diuertit. Quid fileo? nouum istud *Leodicense*? pecco. Etsi enim perfectum non est, tamen affectum, & surgit auspiciis Ser^{mi} ERNESTI BAVARI, magnanimi Principis, & litterarum velut parentis. Inter magna erit, summa manus si imponitur, & multam frugem SEMINARIVM hoc feret: vt imponatur voueo, & hanc quoque gloriam faueo Eburonum amicæ genti.

CAP. VI.

Vetus Academiarum specimen in Oriente, itémque Aethiopiâ, Africâ, Nouo orbe.

DE Academiâ, mei iuuenes, alia non habeo quæ utiliter dicam. AVD. At ego, quod quæram. Scire lubet, & sæpè cupido fuit, an & antiquitùs in Græciâ aut Latio Academiarum iste mos, & tali disciplinâ atque exercitio habita iuuentus? LIPS. Fuit, & non fuit. Loca habuisse studijs destinata, id verum est; talibus studijs haud prorsus, neque hac item facie aut formâ. Longiùs repetam, & peregrinabor paullisper, iucundâ recordatione, per orbem terræ. In Oriente, vnde omnia bona & pulchra, reperio Academiam in Iudæâ fuisse, quæ *Dabir* dicta, & priùs vocabatur *Cariatsépher*, id est *civitas litterarum*. Græca Biblia, Τὸ δὲ ὄνομα Δαβείρ. ὡς πόλις γραμματέων ἢ ἀσκήσεων. Sed & opidatim prætereà Scholas habebant, quas suo nomine *Batte Midras* vocabant

Iosue cap.
XV. & XXI.

11. Ciuil.

Lib. v. Ec-
cles. Hist.

bant (à peritis sic accepi) instituendæ pueritiæ. In Ægypto olim *Sais* & *Heliopolis* fuere, & artium ibi doctores Sacerdotes. Homerus eò discendi causâ, Solon, Thales, Plato, alij iuerunt: & sacræ litteræ palàm, *Moyssen institutum omni disciplinâ Ægyptiorum*: ergo loca fuere, vbi docerentur. Inter quæ *Alexandria* postmodum eminuit, & iam à conditore illo cœpit. Multa exempla, sed illustre de *Iulio Casare*: qui cùm post Pompeij necem eò venisset, τὴν πόλιν περιεὶών, ait Appianus, τοῦ κάλλους ἐθαύμαζε, & τῶν φιλοσόφων μὲν ἔπληθες ἐς ὧς ἠκροῦντο: urbem circumiens, mirabatur pulchritudinem, & stans inter plebem Philosophos audiebat: nempe in publicis auditorijs & gymnasijs. Sacras etiam ibi litteras ab antiquo floruisse, Eusebius Cæsariensis docet, vbi de *Pantano*. Docebat is, inquit, *Alexandria*, ἡ ἀρχαίου ἔθους & διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῆκε, ὃ & παρ' ἡμᾶς ὁρᾷται: cùm ex antiquo Schola illic constituta esset sacrarum litterarum, quæ & ad nostra tempora peruénit. Viguit & Medicina, ex Ammiano, & quidem eximiè: adeò, inquit, ut pro omni experimento sufficiat medico, ad commendandam artis auctoritatem, si *Alexandria* se dixerit eruditum. Ostendit idem scriptor, in eadem vrbe doctrinas varias semper floruisse: donec *Aureliano* imperante ciuilibus dissidijs concussa, amisit regionis maximam partem, quæ *Bruchion* appellatur, diuturnum præstantium hominum domicilium. Igitur is locus fuisse videtur, vbi auditoria, & domicilia doctorum: etsi mox resurrexisse iterùm studia ostendit. Certè *Gregorius Nazianzenus*, ἐργαστήριον πάσης παιδείας, officinam omnis doctrinæ, appellat: & diu post (id est ante an-

te an-

te annos cccc. & quod excurrit) *Beniaminus* Iudæus scribit, se extra urbem ædificium vidisse magnum & spatiosum, quod fuisse dicebatur *Aristotelis GYMNASIVM*, *Alexandri præceptoris*: in quo VIGINTI ferè Scholæ sunt, à TOTIVS ORBIS hominibus olim frequentatæ. De *Aristotele*, remitto: reliqua veritatem habent. Iam in alio Oriente, item Scholæ. De *Indis*, certum est *Brachmanas* & *Gymnosophistas* fuisse, & cœtus suos docendi discendiq̃ habuisse. Manent hodieq̃, & nomen ipsum *Brachmanum* durat. At in *Iaponiâ*, *Bonzij* sunt: & ij magnos discentium cœtus in primarijs opidis habent, & legi, qui cum *Parisiensi* aliquâ *Academiâ* componant. Quid in *Africâ*? omitto *Abyssinos*, quos qui nuper lustrarunt, aiunt iuventutem litteris & *Philosophiâ* imbui, & nouo nobis more, ad Scholas ire in elephantis. Sed de viciniore *Africâ*, certum est olim studia viguisse, & vel *Carthago* illa *Romæ* æmula dicet. *Apuleius* atque alij de eâ: sed de suo etiam æuo *Augustinus*: *Duæ urbes litterarum Latinarum artifices, Roma atque Carthago*. Iam diu pòst lego, in *Mauritaniâ* *Al-manẖorem* regem, ijs propagandis, in opido *Maroco* superba ædificia instituisse: de quibus *Joannes Leo* testis atque arbiter oculatus: *Templum* esse, quo maius vix reperiatur in toto orbe: in cuius *Porticu* centum circiter librariorum officinas, itemq̃, alias totidem è regione fuisse. Prætereà, *Collegium* ibi nobilissimum, in quo triginta *Aulæ*, siue *Atria*, & in medio unum amplissimum: ubi legere publicè solent, dum urbs ea, & ibi litteræ, florebant. Sed hæc omnia perijsse, vel certè vacua & sine vsu, iam suo æuo (*Leonis Decimi Pontificis*) fuisse: & quod reliqui, *Fessam* migrasse. In hac ipsâ *Fessâ*,
O ducen-

Lupus Go-
mara.

ducentas ferè numerari Scholas, quarum qualibet formam habet amplissima Aula: & in ambitu dispositi gradus, quibus pueri ceu sedilibus utuntur. Dicit præterea, & publicas Scholas esse, quas aliter tamen non describit. Item, notabile: præmia fuisse etiam Poëtis. atque eos solere, certo anni tempore (quamdiu reges ex *Marinorum* familiâ imperarunt) in regiam venire, ibi carmen è loco eminentiore, præsentem rege alijsque, ut in theatro recitare: & qui victor iudicatus esset, equo insigni donari, item ancillâ feminâ, centum aureis, & veste quâ rex indutus tum fuisset. Ceteris etiam omnibus, qui certassent, quinquaginta aureos adnumeratos. Considerate, magnus ingeniorum honos & excitatio fuit: ubi in nostro ævo aut orbe reperienda? Quid etiam? ad Nouum orbem ibo? Sanè ibi barbaries: sed tamen apud Mexicanos lego, Scholas in Templis fuisse; & ad eas, diuites præsertim nobilesque, filios suos missitare solitos ab anno ætatis quinto: ubi à præceptoribus suis docebantur, coërcebantur, neque egredi fas erat. Et ad usum iuuentutis huius, terræ & agri erant, è quibus fructus & annonam colligebant.

C A P. V I I.

Idem in Graciâ, Asiâ, Italiâ, & Romæ.

AD notiora, & propiora venio. Et de *Graciâ*, quis ambigit? aut quis nescit, acceptâ ab Orientalibus doctrinâ, non ibi solùm profeminasse, sed in Asiam, Italiam, Galliam, Hispaniam, Siciliam propagasse? Ita res est: & ubicumque Græcanicæ coloniae, coetus statim & exercitia doctrinæ. In ipsâ Græciæ *Bæotiâ*, vetustam Scholam

Iam reperio *Mycalessi* : quam Thucydides fuisse ostendit Peloponnesiaco bello . Narrat urbem eam ex impro-
 uiso à Thracibus captam, & inter clades præcipuam fuisse, quòd Ἰππεσόντες διδασκαλείῳ παιδῶν (ὅπερ μέγιστον ἔστι αὐτῷ, ἔστι αὖτις ἔτυχον) κατέκοψαν πάντας: *incidentes in ludum litterarium* (qui MAXIMVS ibi erat, & pueri etiam paullo antè ingressi) omnes interfecerunt. Sed hanc & alias vetustate, opinor, certè celebritate & gloriâ, *Athenæ* superarunt . de quibus Iustinus : *Litteræ ac facundia, & hic civilis ordo disciplina, velut TEM-
 PLVM Athenas habent* . Adeoque super reliquam Græciam fuerunt, vt Philo scitè scripserit : Ὅπερ ἐν ὀφθαλμῷ κίεν, ἐν ψυχῇ λογισμὸς, τὸτ' ἐν Ἑλλάδι Ἀθῆναι : *Quod pupilla in oculo, in animâ mens siue ratio, hoc in Græciâ Athenæ* . Atque alius breuiter, Ἑλλάς & Ἑλλάδα, *Græciæ Græciam*, eas dixit . Hanc vltrà laudare aut describere, sit Soli lucem dare: fatum eius deplorandum est, quòd iam-
 tum *Synesij* tempore (sub Arcadio & Honorio vixit) *nil nisi mellis ferè opifices illic agerent*, bonâ omni arte in ex-
 silium pulsâ . Nunc autem vicus est, & pauculæ etiam domus. Post Athenas, *Rhodus* in famâ & frequentiâ maximè fuit : & celebres in Asiâ vrbes, *Ephesus, Tarsus, Mitylenæ*, & quas longum sit numerare . In Italiam venio, atque ibi statim *Thurij* occurrunt . quorum legis-
 tor magnus ille *Charondas*, inter alia sciuit, τῶν πολιτῶν οὐδὲν υἱὲς ἀπὸ πτωχῶν μὴ δῶκεν τὰ γράμματα : *Ciuium OMNES* Diod. lib. XII.
filios discere litteras. Et quia videbat fore, vt pauperes inopiâ fortasse non possent ; amplius statuit, vt è publico ciuitatis ærario honoraria præceptoribus soluerentur . Digna lectu, quæ in laudem eius instituti Diodorus pruden-

ter adiungit. Occurrit in eâdem Italiâ *Heraclea, Metapontus, & Croto*; vbi Pythagoras etiam ille (ait Liuius) *cœtus habuit iuuenum, emulantium studia doctrine*. Iam in Italiâ interiore *Falisci* fuerunt, & nota eorum Schola perfidiâ magistri, & generoso Camilli factò. Nec longè *Gabij*: quò, vt ad publicum ludum, ablegatos Romulum & Remum Dionysius ac Plutarchus faciunt, ibique institutos *Græcanicis litteris, item: musicâ, & tractatione armorum*. Quid *Tusculi*? Liuius apertè, in Dictatoris Romani ingressu, *ludos litterarum strepuisse discentium vocibus*. Sed ipsa iam *Roma* me vocat, illæ Athenæ, vt sic dicam, nostri Occidentis. Ea enim vrbs, postquam ipsa litteras accepit, statim vnà cum imperio diffudit & sparsit in has omnes terras. Accepit autem paullò post Punicum primum bellum; cùm *L. Liuius poëta docere fabulas Romæ cœpit*: & sub idem tempus *ludum aperire, ac mercede Grammaticam docere Sp. Caruilius, qui libertus Sp. Caruilij erat, eius qui primus Romæ ab uxore diuertit*. Ita palàm Plutarchus in Romanis Quæstionibus, & Caruilij huius æuum (ex Agellio, Valerio, alijs) est quale iam dixi. Tamen Suetonius in hæc pugnare videtur: qui libello *De Grammaticis*, vbi in ætatem eorum inquit, *Primus*, inquit, *quantum opinamur, Grammaticæ studium in urbem intulit Crates Mallotes, qui missus ad Senatum ab Attalo Rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennij mortem*. Pugnare, inquam: sed *opinari se*, dicit, significatque alios aliter tradidisse. Id quidem eius æuum *sexaginta* ampliùs annis posterius sit: nec mihi persuadeat Suetonius, cùm & *Nauius* fabulas diu antè dederit, & versus scripserit *Ennius*: & probabile,

Agellius
lib. xvii.
Noct. cap.
vlt.

bile, cum fructus iam essent, institutores, & liceat, ita dicere, cultores fuisse. Minus à priorè sententiâ *Licinius Porcius* abit, cuius hi versus:

Punico bello secundo, Musa pennato gradu,

Intulit se bellicosam in Romuli gentem, feram.

Significat celeri passu, & velut cursu, Musam & litteras tunc ingressas: & ita fuit. A v d. Quid ergo? non iam antè Romę ludos palam Liuius agnoscit, vbi de Virginiâ? *Vir-* Lib. 111.
gini, inquit, *venienti in forum (ibi namque in tabernis litterarum ludi erant) minister Decemviri manum inijcit.* Idem Dionysius: & suprà, loca à te laudata. L I P S. Ludi fuere, sed litterarij, id est in quibus legere & scribere, nec ultra, docebantur. Ij doctores, *Grammatistæ* Græcis dicuntur, nobis *Litteratores*: at *Grammatici* nomen honestius, & plura complectitur, & Poëtas atque Historicos illustrat & docet. Ij Latinè *Litterati* appellabantur. Qui statim sub bellum Punicum secundum Romæ sic increuerunt, vt *temporibus quibusdam* (verba Suetonij) *super viginti Grammaticorum celebres Scholæ fuisse in vrbe tradantur.* Addit, *ne clarissimos quidem viros abstinuisse, quò minus & ipsi aliquid de eâ arte scriberent.* Neq; longè post *Rhetores & Philosophi* Romæ: denique omne genus doctrinæ, quod ingenuum hominem deceret. A v d. Iterum de Rhetoribus ambigo. nam in Chronico Eusebiano disertè: *Primus Quinctilianus publicam Scholam Romæ, & salarium è fisco accepit: idque in æuo Domitiani.* L I P S. Quid velit Eusebius, non planè scio. si de *publicâ Scholâ*, id est in quâ publicè doceretur; errat, & Suetonius reuincit, qui de *Epidio Rhetore: Ludum docendi aperuit, docuitq; inter ceteros M. Antonium, & Augustum.*

Idem in pluribus alijs certum verumque est, publicè docuisse: vel ipsum Suetonium in *claris Rhetoribus* vide. Sed hoc opinor Eusebiū voluisse, quòd publicè data ei Schola fuerit, itemque salarium: at alij priuatim alibi ludum aperiebant, & mercedes à discipulis capiebant. Sanè *Vespasianus* (vt idem Suetonius de illo) *primus è fisco Latinis Græcisq; Rhetoribus annua* centena constituit*. Atque inter istos primos, potuit *Quintilianus* esse. Honorem quidem *Iulius Cæsar* diu antè habuerat: sed honorem, atque is (iterum Suetonius) *omnes medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, ciuitate donauit*. Ciuitate, sed non stipendio: obseruate. Primus ergo *Vespasianus*, sed *Rhetoribus*: addidit *Philosophos* *M. Antoninus Pius*, & liberalitatē etiam per prouincias diffudit. *Rhetoribus & Philosophis*, ait *Capitolinus*, *per OMNES PROVINCIAS, & honores & salaria constituit*. Quæ salaria prouincialia (nam in vrbe *Vespasiani* statutum fortasse tenuit) fuisse *sexcentos Rom. aureos*, siue Latinè efferendo, * *sexagena sestertia*, obseruauit doctissimus *Casaubonus* è *Tatiano*. qui philosophos auaritię increpans, *tantum*, inquit, *à contemptu opum absunt*, ὥς ἐστὶ τὸ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίως χρυσὸς ἑξακοσίς λαμβάνειν πινάς: vt à Romano Imperatore quidam illorum ad sexcentos annuos aureos accipiant. Quidam, neque opinor omnes: & *Luciani* notabilis locus est, qui huc facit. In *Eunucho*, vbi *Philosophos* solens sugillat, ait obijssē diem aliquē ex *Peripateticis* doctoribus, in cuius locum alij (inter eos eunuchus quidam) subrogari contendebant. Nec immeritò, inquit. *nam stipendium grande ab Imperatore constitutum erat singulis Philosophorum generibus*: & quod illud? *decem millia drachma-*

Cap. xviii

* Bis mille
& quingen-
tos Philipp.Iul. cap.
xlii.* Nobis
mille quin-
genti Phi-
lippici.

rum

rum in singulos annos. Ecce, minus illo quod è Tatiano dictum est: & sunt hæc saltem Romano sermone, * *quadragesima tertio*. * Mille Philippi. Variasse igitur videntur, & certum est: siue ab ingenio Principum, siue à meritis doctorum. Inter quos si quis excellens, longè amplius sanè, sed extra ordinem, capiebat. Tale de Eumenio, qui vel * *sexcenta* videtur tulisse. * Quindecim millia Philipp. Ipse in *Oratione pro Scholis* profitetur, *salarium se accipere à liberalissimis* * *Principibus, in sexcentis millibus nummum*. * Diocletiano & Maximiano. Et ea dictio ac scriptio ter iteratur, in vetustis etiam libris. Cur diffidimus, aut rescribimus? Laudat *liberalitatem* Principum: & ipse antè in dignitate Palatinâ, & *Magister memoria* fuerat; atque extra ordinem electus Scholæ huic instaurandæ, cur non plus aliquid, imò largiter, acceperit? Alij tamen *sexagena* hîc rescribunt (quem dixi, Casaubonus:) alij ad vnâ donationem referunt, Eumenio ipso (qui *Salarium* appellat) abnuente. Vt cumque hoc habuit, olim ijs honores & præmia: atq; illud ab *Hadriano* benignissimè, quod *Doctores, qui professioni suæ inhabiles videbãtur* (æuo, aut morbo) *ditatos honoratosq; à professione dimisit*. O bonum factum! & cur non, vt militibus, emerita sua ijs essent? Manserunt stipendia ista ad Symmachi æuum (*Valentiniani, Theodosij, Arcadij* Principum:) cùm rebus labentibus, artiumque etiam contemptu, *Romana iuuentutis* Sym. lib. v. epist. xxx. iiii. *magistris*, inquit, *detracta sunt subsidia sollennis alimonia*. Quæ tamen postea restituta dicas: certè sub *Athalarico* Gothorum rege habuerunt, cuius pulcherrima & digna legi epistola est apud Cassiodorũ, iubentis *sine deductione ea solui, & semestribus etiam singulis*. Lib. ix. Epist. xxi. O Gothos iam nō barbaros! & alia multa laudabilia eorũ tunc legas.

CAP. VIII.

Idem in Prouincijs, & Galliâ nostrâ: nec tamen eadem planè cum hodiernis Scholis facies.

ROMÆ igitur ista: sed statim à capite in reliqua imperij membra hæc cura & amor diffusa. Ecce in Hispaniâ, quæ inter primas Prouinciarum adita & intrata Romanis, probabile *Emporijs, Rhodæ, & Sagunti* fortasse fuisse: quæ opida Græcanicæ originis, cur non instituta & artes habuerint Græcorum? Et vt non ibi, certè *Oscæ* (quæ duplex fuit, in Tarraconensi & Bæticiâ: sed hanc ego Bæticiæ accipiam) *Oscæ*, inquam, *ludum publicum Græcis Latinisq; litteris Sertorius*, animosus ille exsul, *aperuit, & Hispanorum eò nobilissimos liberos conduxit, instituit, stipendijs è publico datis*. Disertè hoc factum eius Plutarchus prodit, & laudat: & quid facturum talem in pace autumemus, qui ista in bello; quid Principem aut potentem, qui exsul concepit? At Suetonius etiam hanc diffusionem indicat, & ad Galliam nostram mox deriuat. *Tradunt*, inquit, *L. Apuleium* (Grammaticū) *ab Esicio Caluino Equite R. prædiuite quadringenis annuis conductum ad docendum. Nam in prouincias quoque Grammatica penetrauerat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregrè docuerunt, maxime in Galliâ Togatâ*. Apuleius ille inter primos Grammaticos fuit: & extra Romam alibi docuit, tali illâ mercede annuâ, quam corruptè legi tamen mihi est certum. Nam scribendum, *quadragenis*: qui sunt ipsi *mille Philippéi* nostri. Alia summa exorbitat, & est equestris census. Addit Suetonius in *Galliâ*

liâ Togatâ increbuisse: & verum est, ac pulcherrima ibi
 ingenia, *Catullus, Liuius, Plinij, Tacitus* noster: sed &
Mediolanum scholam statim aperuit, quæ grandis pro
 vrbe fuit. ad quam & *Diuus Augustinus* docendi causâ
 euocatum se scribit, *impertitâ etiam publicâ euectione*:
 id est, cursu publico, & eius gratuitâ exhibitione. Iam in
 eâdem Galliâ, quis nescit *Massiliam* fuisse, illam, vt *Taci-*
tus dixit, *studiorum magistram*? Quis *Augustodunum,*
Burdigalam, Tolosam? & locis pluribus *vignère studia,*
 ait *Ammianus, laudabilium doctrinarum, incubata per*
Bardos, & Eubages, & Druidas. Ad quos vltimos, ait
Cæsar, magnus adolescentium numerus concurrebat, disci-
plinæ causâ. En, vestigia vbique *Academiæ*, & ab an-
 tiquo: sed sæuitiâ temporum deinde, & barbarie inuaden-
 te, oppressa. adeò, vt laus hæc *Carolo Magno* ab *Anna-*
lium scriptoribus iure tribuatur, vindicasse doctrinam, &
 litteras in Galliam postliminio reduxisse. Ille enim *iterum*
 à Româ artis *Grammaticæ, & Computatoriæ, magistros*
secum adduxit in Franciam, & ubique studium littera-
rum expandere iussit. Ante ipsum enim *Dominum* re-
 gem *Carolum, in Galliâ nullum studium fuerat libera-*
lium artium. Ab illo auctore *Parisiensis Schola,* mater
 pænè dicam ceterarum: etsi *Bononia* antiquior esse iactat,
 & à *Theodosio Imp.* sed documentis parùm certis. Et lo-
 quor iam de Scholis, in hunc ferè nostrum morem dispo-
 sitis & ordinatis. Quæ, incredibile est, quàm in Germaniâ
 pullulauerint: & illa regio, in quâ, *Taciti* etiam ætate, *lit-*
terarum secreta viri pariter ac femina ignorabant, pænè
 plures nunc *Academias* habet, quàm reliqua Europa vni-
 uersa. Sed satis sit huius excursus: & de hodiernis Acade-

Lib. v.
 Confess.
 cap. xiii.

Annales
 à Pythæo
 editi.

mijs seorsim etiam libri exstant: eos videte. AVD. Exstant: sed in formâ & ordine an veteres illæ cum nostris conuenierint, nondum à te dictum. LIPS. Scilicet non conuenisse. Illæ Eloquentiam & Philosophiam, duo præcipua studia habebant: nostræ Theologiam, Iurisprudentiam, Medicinam. Illę doctores nullos, nisi à re & merito, sciebant: nostræ titulos & honores suos habent, ac donant. In discipulis etiam, Collegia aut alimenta non video: nisi quòd obiter in *Alexandri Seueri* vitâ apud Lampridium, *Doctores auditoria & salaria decreuisse, & discipulos cum annonis, pauperum filios, modò ingenuos, dari iussit*. Sanè ibi annonæ & alimenta pauperum sunt, sed nescio an post ipsum (imò non puto) diuturna. Fuit & Alexandriae *Musæum*, sed viris doctis institutum: pulcherrimo inuento, & quod dilaudaui ac proposui in libello *De Bibliothecis*. At cui bono? pauci legunt, pauciores attendunt: & mihi credite, pigere incipit salutarium monitorum, quæ suggerimus, quo, nisi conscientia, fructu? Neglectus optimarum rerum est, imò contemptus: & breui de bonis honestisque licebit dicere, *Vixerunt*.

CAP. IX.

Loca suburbana percursa, & descripta, id est tria Cænobia.

SED finem denique sermoni nostro imponamus: nec vos vltra abducite, rogo quæsoque. Nam ad plenam vrbis descriptionem suburbana dumtaxat ista loca pertinent, quæ breuiter perstringam. Est *Bancum* illud, quod videtis ad læuam, ipsâ viâ Bruxellensi, teli iactu à portâ.

portâ. Cœnobium Virginum est, Ordinis *D. Augusti-
ni*: & auctorem habet *Henricum Primum* Ducem, cu-
ius Diploma asseruant, datum anno ∞ . C. XC VII. In-
ter alia, peculiari instituto, obligantur iudicare de Lepro-
sis: & iudicatos recipere atque alere, qui sunt quidem
Louanienſes aut Heuerleensēs. Numerum nouenarium
non excedunt, & promisit Dux *Ioannes* non vltra se no-
minaturum, anno ∞ . CCC C. XXI. Princeps nouus,
priusquam Louanium intret, illîc quoque iuramentum
ad altare *S. Georgij* solet edere, & precibus nuncupatis,
dono aliquo honestare. Vtteriùs *Fliederbeka* est, cui
vicini iam fuimus, Ordinis *D. Benedicti* cœnobium,
quod auctorem præfert *Godefridum Primum* Ducem
anno ∞ . C. XXV. Filia &, vt sic dicam, tradux est Cœno-
bij *Affliginiensis*, quod è suis quosdam misit, formandæ
disciplinæ. Extremis his temporibus Oeconomix laude
non floruit: accessit & à bellis calamitas, & denique (rui-
nas vidistis) pulcherrima ædificia pleraque & templum
ipsum ignis absumpsit. Nunc in vrbe agunt, & præest *Ab-
batis* titulo *Liebertus Chalonius*, vir genere nobili, idem-
que cum probitate & modestiâ industrius: & conatur at-
tollere, Deus vires & successum donet. Iam è regione hîc
nostri *Parcum* videtis, item cœnobium, sed Ordinis Præ-
monstratensis. Nomen habet ab ipsâ re & vsu, quem antè
præbuit. fuit enim *Viuarium*, siue locus clausus, alendis fe-
ris ad delectationē Principum, quod genus *Parcos* nostri
& finitimi dicunt. *Godefridus* ille idem, quem dixi, paul-
lò post *Fliederbekam* instituit, & locum hunc ad melio-
res vsus, vt ipse in Diplomate fatetur, vertit. Vocauit eò ab
vrbe Lauduno Gallix *Præmonstratenses*, quorû celebris

tunc pietas & eruditio: & operam egregiam Antuerpiæ, atque alibi, nauauerant contra *Tancelinum* hereticū, qui venena opinionum variè in Belgicâ spargebat. Factum anno .C. XXIIX. quinque circiter annis ante mortem ipsius *Norberti, Magdaburgensis Archiepiscopi*, qui Ordinem hunc Præmonstratensem instituit, condiditque. Abbas primus fuit *Simon* quidam: & ab eo *viginti tres* alij, vsque ad *Theodericum Tuldelium*, qui miræ gestandæ ius à Pontifice impetrauit. Vir hic non pius solū, sed prudens fuisse legitur, multa in amplificationem loci fecisse: atque idem carus *Carolo Audaci*, & mox *Maximiliano Austrio*, Principibus nostris, & consilijs eorum mixtus. Successere alij ad hoc æui circiter triginta: & plerique omnes, diuino quodam beneficio, laudabiles, legum & disciplinæ tenaces, in œconomiâ etiam boni. Præest nunc *Ioannes Drutius*, ab ijsdem alijsque laudibus æstimandus. Amœnus hic locus est, siluâ, piscinis, riuo, pratis delectabilis: & studiosos sæpè ad se trahit.

C A P. X.

Heuerléa breuiter laudata, & lustrata.

SED quàm magis *Heuerléa* ista, quæ nunc se aperit, & pergentibus pulchrâ facie occurrit? O videam, & fruar te, nostræ deliciæ! ô insistamus, & fixo pede atque oculo, pænè dicam osculo, libemus! Hæc est *Heuerléa* olim dicta, *Heuriam* nunc compendio vel mutilatione appellant: & *Dominium* siue Toparchia, non *Baronatus*, vt nunc titulus est, fuit. Sed potens satis *Dominium*, & *Berthemium*, *Eegenhouiam*, *Silvam-Merdaliam*, *Altam-*

tam-Heuerléam, aliaque finitima, ad ipsas vrbis portas habuit subiecta. Domini se inscribebant, *Cubicularios Ducis Brabantiae*: habuitque veteri stemmate & propagine proprios suos, vsque ad *Ranzonem Grauium*, *Henrici* generum; quo defuncto, emit *Antonius Croyus*, inter prudentes & opulentos Principes censendus, & qui magnâ apud *Philippum Burgundum* gratiâ, valdè familiæ suæ decus stabiliuit vel auxit. Ille enim & *Comitatum Bellimontanum*, cum opido; item *Ceruiam*, egregia sanè membra, adiunxit. Obijt ipse anno .cccc. lxxvii. At in *Baronatum* Heuerléa postea transijt, cùm *Philippus Croyus* primus *Dux Arescotanus* est institutus. Sed prima igitur emptio ab *Antonio*, ornatus & cultus deinde, à *Guilielmo Croyo*: quod clarum apud nos nomen esse scitis, & meritis suis illustre. Ille est, qui pro *Carolo Quinto*, postea *Augusto*, in sacro fonte sponondit; ille, qui eiusdem iuuentę rector & moderator datus; ille, qui Hispanijs præfuit; ille, qui pace & bello omnia apud magnum hunc Cæsarem fuit. Prudentiâ & virtute insignis, sed & felicitate notabilis, quòd ad extremum vitæ æquabili gratiâ vel auctoritate viguit: neque vel alienus liuor, aut Principis frigus, minuit vel detraxit. Itaque magnas opes vel relictas à maioribus, vel partas à se habuit: sed neque ijs, neque potentiâ, nisi in publicum bonum vel ornatum vsus, hîc atque alibi egregia monumenta reliquit, alter *M. Agrippa*, vt cum adsimili viro componam. Cùm enim liberos non haberet, etsi in iuuenili & nobili cōiugio *Maria Magdalena Hamalie*; multa sibi suisque struxit, plura Deo, & in vsum religionis aut sacrorum. Alia nunc omitto, sed ab eo ecce pulcherrima hæc Arx, etsi opere

* Quem
locum in
Marchio-
natum at-
tollere cura-
uerat.

(mors enim interuenit) imperfecto: ab eo templum & cœnobium hoc amplum Cœlestinorum, quod vxor perfecit. Nam obiit, dum curis publicis intendit, in Germaniæ *VVormatiâ*, mense Maio, anno 8. 15. XXI. cuius defuncti corpus relatum, * *Arescoti* primò sepultum est, mox in hoc templo, chori medio, vbi & monumentum superbum & titulos est videre. In latere etiam ad parietem, veram eius in tabellâ effigiem. Neque defuncto amorem & honorem *Carolus* noster non exhibuit: imò ipse exsequijs interfuit, & raro in Cæsaribus exemplo, funus deduxit & honestauit. Ille igitur auctor præcipuorum operum: sed ecce Ill^{mus} & Excell^{mus} qui nunc præest, *Carolus* primus *Dux Croyus*, & quartus *Areschotanus*, immane quantum auxit & ornauit. Deus bone, quot ille opera struxit, quæ apparent, & non apparent? multa enim terrâ conduntur: & valles sustulit, & montes deduxit; & quidquid hîc viarum, arborum, sepium, fontium, viridariorum, hortorum est, illi auctori inscribendum. Omitto ædificia quæ fecit, cœpit, aut concepit: quibus perfectis, credite, non erit in Europâ prætorium quod iure se anteponat. Quò maximè facit facies ipsa loci, à Deo & naturâ sic amœna. Ecce inter modicè decliues colles *Arx* iacet; flumen *Dilia* prætercurrit à fronte; à tergo *Fura* riuus; tum prata, agri, siluæ, pulcherrimo adspectu recreant animum & diffundunt. Quid fontes, vias, & manu facta, aut facienda dicam? Quin videte in hac Tabulâ & discite: quam ipse ille Princeps delineari iussit; & est expressa tota *Heuerléa*, qualis est, aut qualem mente deformauit. Videte.

Inferenda hîc Tabula HEVERLEÆ.

Satis

9
-
e
s
2

-
s
-

* Quem
locum in
Marchio-
natum at-
toli cura-
uerat.

II
(r
n
N
V
E
in
b
ra
h
in
h
e
t
c
d
t
t
f
e
i
i
l
t
c
c
e
z

Satis vidistis, imò non satis (quis enim fastidiat?) locum amœnitati & Musis factum. Has addo, quia ipse Ill^{mus} Princeps impendia sua & curas eò confert. Deus donet perficere, donet ipsum & ex eo posteros frui. En & Epigrammatium quod olim lusi

IN HEVERLEAM.

MÆSTA ô Belgica nostra, tolle vultus,
 Tolle, & lumine latiore lustra
 Magni PRINCIPIS hoc opus, sacratum
 MUSIS ET VENERI, & venustiorum
 Quidquid est hominum. superba gaude
 His adaucta Palatijs & Hortis,
 Hisce Fontibus, hisce & Arboretis,
 Xystis, Limitibusque, & Ambulacris.
 O dispar facies vetustiori!
 Antè scabra loca hæc, & absque cultu
 Horrida, ardua, iniqua, sabulosa:
 Nunc quàm splendida, quàm polita rident?
 Ades GRÆCIA tu vetus, vetusque
 Ades ROMA: mea, ecce, BELGICA audet
 Se conferre, an & ausit anteferre?

Sed iam pedem in portam ponimus: benè est, venite rectà ad ædes meas, prandebimus vnà, & miscebimus alios sermones. Quid subducitis? tu, inquam, Rubeni, tu Santene, tu Uvvene, tu Del-Plani.

Lubet

Lubet subtexere hunc SCAZONTEM, quem
super inclinatione Urbis scripsi.

LOVANIVM loquitur.

V RBS Urbium fuisse gloriior quondam,
Lumen decusq; Belgica, & caput regni
Quod à Lothario inclytum trahit nomen.
Quàm lata muris, & frequens fui tectis?
Quàm densa cine? sicut ather hic stellis.
Nam multi honesti & nobiles suam sedem
Istic habere, multa plebs suam sedem.
Vulgus Minervæ sacrum & amulum, lanam
Traëtabat & texebat, exteris mercem.
Quid nobiles? ferocis ij magis Martis
Pulli audiebant, bella & arma poscebant.
Meus ille civis (credet hoc sequens ævum?)
Domi forisq; claritudinem & nomen
A Marte peperit: ille adorceas crebras
Eques pedesq; patria tulit terra.
Germanus hunc miratus, acer & Gallus,
Pugnax simul Britannus. & quid hæc iactō?
Hunc Asia vidit terra, vidit Aegyptus,
Et axe vidit altero ferox Lino,
Itemq; Lithuanus, & Scythæ, & Moscus.
Sunt vera, & hæc fuisse gloriior quondam;
Sed heu, fuisse: iam quid esse me dicam?
Ludibrium status prioris & fati,

Vmbram-

Vmbramq; somniumq; floris antiqui.
Huc me redegit contumacia, & fœda
Seditio, ab impotente plebe concita
Semel iterumq; . quod luit quidem magno
Suo ipsa damno, pulsa, cesa, & afflicta:
Sed & ego sensi. solitudo nam vasta
Mox insecuta: quam fugare dum Princeps
Parat Ioannes, nobile hîc Athenæum
Instituit: & res hac habere successum
Iam cœperat, iam cœperamq; florere,
Cùm ciuica, ecce, bella, tristia heu bella,
Iterùm dederunt infrequentiam priscam.
Heu fata rerum! abite, & alta spirate:
En illa cecidi ego alta, nec caput tollo
Lumen decusq; Belgica, & caput quondam.

Q INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMII.

OCCASIO sermonis, & in
rem præparatio. Caput 1.
Paginâ 1.

De æuo & nomine Louanij, reie-
ctæ opinationes leues, aut fabel-
læ. Cap. II. 4

Conditus opidi ad Normannica
tempora relatus: & de ijs igitur
prædictum, & immani tunc va-
stitate. Cap. III. 7

Louanij Normanni fuerunt, sede-
runt, & graui ibi prælio attriti,
aut deleti. Cap. IIII. 9

Diei eius letitia, & nunc etiam
memoria. Initium interioris opidi,
& postea portarum è lapide, ac
murorum. Cap. V. 14

De arce siue Burgo, non videri per-
antiquam: nec nisi Comitum do-
micilium fuisse. Cap. VI. 18

Opidi exterioris initium, mœnium
operositas & magnitudo. Cap.
VII. 20

Nomen Louanij paullò vetustius,
itemque Comitum, qui huic loco
fuerunt. Aliquid de Lotharingiâ
præmissum. Cap. VIII. 22

Reges & mox Duces Lotharingiæ,
itemque Archiduces: Comites no-
stri in hac parte, & stirpe. Cap.
IX. 25

Comites hîc perpetui: & de Carolo
Duce dictum, à quo nostra ma-
gnitudo. Cap. X. 28

Lambertus Comes, aliique ex ordi-
ne, ad Godefridum primum Du-
cem. Cap. XI. 31

De Marchionatu Riensi, quis ille,
& quando accesserit. Cap. XII. 37

Idem in Brabantia quæsitum: qua-
lis, & vbi ea? Cap. XIII. 39

LIBRI SECVNDI.

Dignitas Ducum Brabantiae, at-
que opidi Louanij: Cuius nomen
in titulis præualuit. Ea ipsa caput
Lotharingiæ. Cap. I. 44

Frequentia olim Louanij, & inco-
lentium mira multitudo. Cap. II. 47

Nobilitatem multam fuisse, in se-
ptem familias diuisam: eiusque o-
rigo quæsitæ. Cap. III. 49

De hominibus S. Petri, qui item
nobilitatis ius habent. Origo &
honores. Cap. IIII. 51

Plebs olim in militia: & hoc sine
exercitia, & Gildæ. Tum de La-
nificio. Cap. V. 53

Opes Louaniensium, vt illo æuo, no-
tabiles: & pauca exempla. Cap.
VI. 55

Pietas & Probitas Louaniensium.
Cap. VII. 58

Facta militaria eorum, & expedi-
tiones pro religione. Virtus Gui-
lielmi Rhodij. Cap. VIII. 59

Facta alia militaria, & virtus in
præcipuis

præcipuis prælijs. Cap. IX.	63
Labes vrbis, & in eâ seditioes.	
Prima leuior, secunda grauissi- ma, Couterelliana: eâque accura- tè descripta. Cap. X.	68
Seditio tertia, & diro facinore horrenda. Cap. XI.	74
Seditio quarta, & vltima, cū mo- tu minisque magis quàm præ- senti noxâ. Cap. XII.	78
De arce Kesselssteiniâ aliquid: tum Eiconismus vrbis. Cap. XIII.	79
De incendijs in hac vrbe. tum de æde D. Petri, eius Canonicis, & Præposito. Denique de turre. Cap. XIV.	81
Reliquæ Parochiæ, & earum æ- uum percursum: & siquid no- tandum. Cap. XV.	83
Virorum Cœnobîa. Cap. XVI.	86
Fœminarum Cœnobîa, aut cœtus. Cap. XVII.	88
Profana aliquot loca. Cap. XVIII.	90

LIBRI TERTII.

Initium Louaniensis Academiae, & hic conditæ causâ. Cap. I.	92

Martinus Quintus approbauit. Natalis Academiae, & Lectio- num. Cap. II.	95
Regimen Academiae, Rector, Con- seruator, Promotor, Senatus. obiter & de Cancellario. Cap. III.	97
Halæ nostræ, siue Scholæ publicæ: item Pædagogia, & Collegium trilingue. Cap. IV.	100
Collegia alendæ iuuentuti, Theolo- giæ, Juris, miscella. Cap. V.	101
Vetus Academiarum specimen in Oriente, itemque Æthiopiâ, Afri- câ, Nouo orbe. Cap. VI.	103
Idem in Graciâ, Asiâ, Italiâ, & Romæ. Cap. VII.	106
Idem in prouincijs, & Galliâ no- strâ: nec tamen eadem planè cum hodiernis Scholis facies. Cap. VIII.	112
Loca suburbana percursa, & de- scripta, id est tria Cœnobîa. Cap. IX.	114
Heuerlæa breuiter laudata, & lis- strata. Cap. X.	116

A P P R O B A T I O.

Hoc Iusti Lipsij Historiographi ac Professoris Regij de Lo-
uanio scriptum si emittatur in lucem, posterioris æui historijs
multam adferet lucem. Datum Louanij, 28. Septemb. 1605.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus
& Archiducalis librorum Censor.

P R I V I L E G I U M C Æ S A R E V M.

R V D O L P H V S S E C V N D V S diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriae, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fidei dilecto I V S T O L I P S I O gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ D E V S immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, ut tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. utilissimam, qui eas ita excolunt, ut aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiae tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, qui que iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, ut olim iuuenilibus adhuc annis præclara florentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisi, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adè & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitavit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, ut in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. utilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirifice recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prætermittere volumus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrociniisque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, caractere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hereditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorumve heredum consensu audeat: Hac autem lege addita, uti tria ut minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solum eiusmodi libris, tibi, heredibusve tuis, auxilio Magistratus, ubicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fiscus nostri Procuratori, fraudis vindici; alter verò semissis, tibi heredibusve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis, cuiuscunque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiamve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coerceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacre Cæsareæ Mis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. Mis in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, IUSTI LIPSI Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredumve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has Inferioris Germania ditiones importet, venalesve habeat. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latius patet in litteris, datis Bruxellæ, XIV. Febr. M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS Dei gratia Galliarum & Navarræ Rex Christianissimus, singulari privilegio sanxit, nequis per Vniuersos Regnorum suorum fines, IUSTI LIPSI, quos vel hætenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latius patet in litteris, datis Parisiis, XIII. Iulij, M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

Tibi IOANNES MORETE, pro amicitia quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos meos de OPIDO ET ACADEMIA LOVANIENSI Libros tres typis tuis excudas ac diuulges. Ne quis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.

Iustus Lipsius.

Lipsius, Justus,

Lovanium

Antverpia 1610

4 Belg. 111

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10224482-2